

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗІОНА

Аніщенко О. В., Калюжна Т. Г.

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОСВІТИ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ДОРΟΣЛИХ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Київ – 2019

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (протокол № 11 від 28 жовтня 2019 р.).

Рецензенти:

Авшенюк Н. М., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Тимошко Г. М., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, адміністрування і соціальної роботи Навчально-наукового Інституту менеджменту і психології ДЗВО «УМО» НАПН України.

Аніщенко О. В., Калюжна Т. Г. Інформаційне забезпечення освіти окремих категорій дорослих: методичні рекомендації / О. В. Аніщенко, Т. Г. Калюжна. – К.: ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України, 2019 – 119 с.

Автори:

Аніщенко О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу андрагогіки ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України (*розділ 1, розділ 2*).

Калюжна Т. Г., кандидат філософських наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу андрагогіки ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України (*розділ 3*).

У методичних рекомендаціях викладено результати аналізу проблеми інформаційного забезпечення освіти окремих категорій дорослих, зокрема, педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів вищої і післядипломної освіти, державних службовців. Охарактеризовано особливості розвитку освіти дорослих в умовах інформатизації суспільства та освіти. Висвітлено окремі аспекти інформаційного забезпечення професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів вищої і післядипломної освіти в умовах неперервної освіти. Викладено специфіку інформаційного забезпечення неформальної освіти та управлінської діяльності державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Методичні рекомендації адресовано педагогічним і науково-педагогічним працівникам закладів вищої, післядипломної освіти, наукових установ, державним службовцям, іншим категоріям дорослого населення.

© Аніщенко О. В., Калюжна Т. Г.
© Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України, 2019.

ЗМІСТ

ВІД АВТОРІВ	4
РОЗДІЛ 1. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА ОСВІТИ (Аніщенко О. В.)	6
1.1. Освіта дорослого населення і розвиток інформаційного суспільства.....	6
1.2. Національний інформаційний простір: сутність, структура.....	20
1.3. Інформаційні ресурси як складова єдиного інформаційного простору.....	27
РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ І ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ (Аніщенко О. В.)	33
2.1. Інформаційно-освітній простір: потенціал для професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників.....	33
2.2. Відкриті цифрові освітні ресурси.....	38
2.3. Інформаційно-освітній потенціал електронних бібліотек	45
2.4. Центри педагогічної інформації – складова інформаційно-ресурсного супроводу педагогічних і науково-педагогічних працівників.....	51
2.5. Рекомендації щодо інформаційного забезпечення професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах інформатизації суспільства та освіти.....	57
РОЗДІЛ 3. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ І ПОСАДОВИХ ОСІБ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ (Калюжна Т. Г.)	66
3.1. Безперервна освіта державних службовців: вплив інформатизації.....	66
3.2. Інформаційне забезпечення неформальної освіти державних службовців	79
3.3. Електронне портфоліо як складова персональних інформаційних ресурсів державних службовців	87
3.4. Інформаційні технології в управлінській діяльності державних службовців	94
3.5. Сутність та особливості використання інформаційних систем в управлінській діяльності державних службовців	100
ГЛОСАРІЙ	108
ДОДАТКИ	112

ВІД АВТОРІВ

Інформаційне забезпечення відіграє важливу роль у формальній, неформальній та інформальній освіті різних категорій дорослих, сприяє розв'язанню актуальних проблем, що постали перед закладами формальної і неформальної освіти, зокрема – оптимальному використанню інформаційних та інших ресурсів, індивідуалізації навчання відповідно до культурно-освітніх потреб дорослих осіб тощо.

Як відомо, інформаційне забезпечення уможливорює доступність джерел інформації, необхідних для організації і здійснення освітнього процесу, технологічних прийомів щодо роботи з інформацією тощо. Охоплює різні аспекти, пов'язані з пошуком і використанням наукових, навчальних, методичних та інших ресурсів, забезпеченням інформаційно-аналітичної підтримки моніторингових процесів, організації, планування та здійснення освітнього процесу, розробленням навчальних програм, впровадженням сучасних методів і технологій навчання, удосконаленням системи контролю знань тощо.

У методичних рекомендаціях викладено окремі аспекти інформаційного забезпечення освіти окремих категорій дорослих, зокрема педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів вищої і післядипломної освіти, державних службовців. Праця складається з трьох розділів, глосарію, додатків.

Перший розділ «Освіта дорослих в умовах інформатизації суспільства та освіти» (автор – *Аніщенко О. В.*) присвячено висвітленню питань розвитку освіти дорослого населення та інформаційного суспільства. Охарактеризовано сутність, структуру національного інформаційного простору, а також інформаційних ресурсів як складової єдиного інформаційного простору.

У другому розділі «Інформаційне забезпечення професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників ЗВО в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти» (автор – *Аніщенко О. В.*) викладено специфіку інформаційно-освітнього простору як ресурсу професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників; охарактеризовано відкриті цифрові освітні ресурси; висвітлено інформаційно-освітній потенціал електронних бібліотек; окреслено специфіку діяльності центрів педагогічної інформації. Обґрунтовано рекомендації щодо розвитку компетентнісного потенціалу педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах інформатизації суспільства та освіти.

Третій розділ «Інформаційне забезпечення неформальної освіти та управлінської діяльності державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування» (автор – *Калюжна Т. Г.*) викладено за тематичними блоками: безперервна освіта державних службовців; вплив інформатизації; інформаційне забезпечення неформальної освіти державних службовців; електронне портфоліо як складова персональних інформаційних ресурсів державних службовців; інформаційні технології в управлінській діяльності державних службовців; сутність та особливості використання інформаційних систем в управлінській діяльності державних службовців.

Методичні рекомендації адресовано педагогічним і науково-педагогічним працівникам закладів вищої, післядипломної освіти, наукових установ, а також державним службовцям, іншим категоріям дорослого населення.

РОЗДІЛ 1.

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА ОСВІТИ

1.1. Освіта дорослого населення і розвиток інформаційного суспільства

На сучасному етапі трансформаційних перетворень у світі вирішальне значення для соціального та економічного розвитку держав мають інформація та знання, а розширення доступу до інформації і засобів її використання стає нагальною необхідністю¹ на рівнях особистості, громади, держави в цілому. Саме інформація та знання зумовлюють широкий спектр соціальних трансформацій, а також мають потужний потенціал для досягнення стійких позитивних змін у сфері освіти, для соціального залучення, економічного процвітання, охорони навколишнього середовища².

В умовах швидкоплинних змін, демократизації суспільства, стрімких зрушень у науці та освіті важливого значення набувають питання, пов'язані з підготовкою людини до повноцінного життя в інформаційному суспільстві, в якому інформація є основним стратегічним ресурсом. Серед провідних характеристик інформаційного суспільства науковці³ виокремлюють такі: створення глобального інформаційного простору, здатного забезпечити нову якість життя; збільшення питомої ваги інформаційно-комунікативних технологій, продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті країни;

---

¹ Sarrocco, Claudia (2005). Elements and Principles of the Information Society. URL: <http://www.itu.int/osg/spu/wsis-themes/Access/BackgroundPaper/IS%20Principles.pdf>.

² Towards Knowledge Societies for Peace and Sustainable Development. First WSIS+10 Review Event. (2013). Paris: UNESCO Headquarters.

³ Дубов, Д.В., Ожеван, О.А., Гнатюк, С.Л. (2010). Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. К.: НІСД.

поява якісно нових комунікацій та ефективної інформаційної взаємодії людей на засадах зростаючого доступу до національних і світових інформаційних ресурсів; подолання інформаційної нерівності (бідності); задоволення потреб в інформаційних продуктах і послугах, що має тенденцію до зростання.

Вважаємо за доцільне зазначити, що у науковому дискурсі поступово набуває поширення терміносполука «цифрове суспільство». Йдеться про «суспільство, яке інтенсивно та продуктивно використовує цифрові технології для власних потреб (самореалізація, робота, відпочинок, навчання, дозвілля кожного), а також для досягнення та реалізації спільних економічних, суспільних та громадських цілей»⁴.

Нам імпонує твердження В. Кульчицького про те, що «інформатизація соціального простору, прискорення процесів передачі і обробки інформації, розвиток мережі Інтернет та соціальних медіа стали передумовами формування нової якості відносин особи і соціуму, становлення нового типу культури...»⁵ (має різноманітні назви: Інтернет-культура, електронна, комп'ютерна, ІТ-субкультура, нова інформаційна культура, кіберкультура тощо). Водночас перехід до інформаційного суспільства зумовлює необхідність розв'язання соціальних питань, пов'язаних з проблемами адаптації особистості, державних інститутів, нормативно-правової бази, засобів масової інформації і суспільства в цілому до умов інноваційного етапу розвитку суспільства. Водночас «забезпечення навчання, виховання, професійної підготовки людини для роботи в інформаційному суспільстві» є однією з основних умов успішної реалізації державної політики у сфері

---

⁴ Амелін, А., Фішук, В., Лаврик, Я., Юрчак, О., Чернів, Є., Матюшко, В. (2019). Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://hvylya.net/analytics/economics/ukraina-2030e-kraina-z-rozvinutoju-cifrovoju-ekonomikoju.html>

⁵ Кульчицький, В.В. (2019). Соціальні мережі та інформаційна культура як чинники впливу на інформаційну безпеку. Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (Київ, 4 квітня 2019 р.). [Електронне видання]. Київ : Нац. акад. СБУ. С. 69. URL: http://academy.ssu.gov.ua/upload/file/konf_04_04_2019.pdf

розвитку інформаційного суспільства⁶.

Відповідно до рекомендацій парламентських слухань на тему «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України» (2016), у сфері освіти, пріоритетного значення, зокрема, набувають:

- унормування освітніх відносин, пов'язаних із «забезпеченням прав на інформацію, зокрема права доступу до електронних освітніх ресурсів та права доступу до електронних комунікацій, стимулювання розвитку цифрового освітнього простору, створення відкритих баз даних, а також інтернет-ресурсів з питань діяльності навчальних закладів, органів управління освітою, що забезпечить розширення прозорості прийняття рішень та забезпечення громадського контролю із застосуванням ІКТ у сфері освіти»;

- забезпечення трансформації державної освітньої політики шляхом прискорення запровадження ІКТ та розвитку національних інформаційних ресурсів у сфері освіти, зокрема, шляхом внесення відповідних змін до стратегій розвитку освіти та забезпечення розроблення відповідних державних цільових програм із запровадження ІКТ у сфері освіти; створення освітніх електронних інформаційних ресурсів;

- здійснення заходів з організації проведення інформаційно-роз'яснювальних кампаній, загальнодержавних і на рівні регіонів, щодо необхідності формування у громадян навичок користування комп'ютерними та інтернет-технологіями з метою стимулювання їх використання у професійному та повсякденному житті (електронні адміністративні послуги, дистанційна освіта, охорона здоров'я, дозвілля тощо);

- перехід на інноваційний шлях розвитку країни шляхом прискорення запровадження ІКТ в освіті та науці, розвитку освітніх і наукових електронних інформаційних ресурсів, розроблення плану заходів для

---

⁶ Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні. (2013). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577>

досягнення визначених цілей / показників;

- розроблення стандартів ІКТ-компетентності учасників освітнього процесу;

- розроблення та впровадження програм щодо інформаційної безпеки, кібербезпеки громадян, захисту конфіденційної інформації, зокрема персональних даних, протидії загрозам її несанкціонованого використання⁷.

Привернемо увагу до проблеми цифрової нерівності у суспільстві. Передусім вважаємо за доцільне акцентувати увагу на терміносполуці „digital divide”, що перекладається українською як цифрова нерівність (прірва), цифровий або інформаційний розрив, розкол, цифровий бар’єр, цифровий розподіл, цифрова прірва, цифрове або електронне провалля, комп’ютерний вододіл та інші вирази, які використовуються як синоніми⁸. Принагідно зазначити, що С. Лобовікова цифрову нерівність розглядає як важливий структурний елемент інформаційної нерівності, новий вид соціальної диференціації, що впливає з різних можливостей використання новітніх інформаційних і телекомунікаційних технологій. На думку науковця, цифрова нерівність має технологічну природу й характеризує різну здатність країн забезпечити як у національному масштабі, так і для окремих груп населення доступ до сучасної інформаційної інфраструктури (телефонний зв’язок, Інтернет, бази даних, бази знань тощо) з метою її ефективного використання у практичній діяльності⁹. За О. Барановим, цифрова нерівність уособлює «нерівність у доступі до соціальних, економічних, освітніх, культурних та інших можливостей унаслідок нерівного доступу до

---

⁷ Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України» (2016). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-19#Text>

⁸ Аніщенко, О.В. (2012). Інформаційна нерівність у сучасному суспільстві. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: зб. матеріалів III міжнародної наук.-практ. конф. [В 2 ч.]. К.; Львів: ЛДУ БЖД, Вип. 3, ч. 1.

⁹ Лобовікова, О.О. (2007). Інформаційна нерівність як соціологічна проблема : автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.04. Х.: Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна.

інформаційних комп'ютерних технологій»¹⁰.

У сучасних умовах загальновідомими є дві основні форми соціально-інформаційної нерівності (рис. 1).

Рис. 1. Основні форми соціально-інформаційної нерівності

Зовнішня нерівність пов'язана з обмеженнями, які існують для доступу до світового інформаційного простору країн, що розвиваються, а *внутрішня* характеризує нерівність умов для доступу до інформаційного ринку різних верств населення всередині цих країн. Водночас І. Агамірзян справедливо наголошує, що базовою нерівністю є нерівність економічна, соціальна й культурна, а інформаційна нерівність є лише одним із „найбільш хворобливих проявів цих базових нерівностей. Бідність у цілому є іншим, ще більш хворобливим, проявом тих самих нерівностей”¹¹. Доцільно також брати до уваги вікову, географічну, мовну¹² й інші різновиди нерівності у доступі до інформації, у використанні програмних засобів та інформації. Нам імпонує твердження О. Баранова про те, що «цифрова нерівність» є наслідком інших нерівностей і водночас вона поглиблює інші, історично

¹⁰ Баранов, О. (2003). Над «цифровою прірвою». Дзеркало тижня. Вип. 2. URL: https://zn.ua/ukr/business/nad_tsifrovoyu_privvoyu.html

¹¹ Агамірзян, І. Світовий досвід реалізації концепції електронного уряду. URL: <http://www.microsoft.com/Ukraine/Government/Analytics/WorldExperience/Default.aspx>

¹² Титаренко, О. М. (2012). Роль держави в подоланні "цифрової нерівності": міжнародний досвід для України. Публічне адміністрування: теорія та практика. Вип. 2. URL: [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2012-02\(8\)/12tommdu.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2012-02(8)/12tommdu.pdf)

більш ранні, нерівності»¹³.

Наведемо деякі статистичні дані у контексті порушеної проблеми. Передусім акцентуємо увагу на тому, що Україна належить до групи 50-ти найбільших країн за кількістю населення¹⁴. Водночас слід зазначити, що найбільш комплексним сучасним «вимірювачем» конкурентоспроможності країн є Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), за яким Україна посідає 83 місце із 140 країн (2018 р.). Однією зі складових зазначеного індексу є впровадження ІКТ. За Індексом розвитку ІКТ у 2018 р. Україна посіла 77 місце¹⁵ (у 2017 р. – 79 місце¹⁶). Як свідчить аналіз джерел¹⁷, «однією із причин невисокого місця України в зазначеному рейтингу є нерівномірність доступу до ІКТ в регіонах, що підтверджують результати аналізу стану розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури та впровадження ІКТ в різні сфери життєдіяльності регіонів». Слід додати, що за Індексом мережевої готовності Україна посідає 64 місце у світі¹⁸.

Як свідчать результати дослідження, проведеного дослідницькою компанією Factum Group (на замовлення Інтернет-асоціації України), кількість регулярних інтернет-користувачів до кінця 3-го кварталу 2019 р. зросла до 22,96 мільйонів і становить 71% населення (збільшення на 8% порівняно з показником 63% станом на кінець 2018 р.). У повідомленні компанії йдеться про те, що «однією з причин такого зростання є «смартфонізація» населення». З'ясовано, що із них 65% користувачів мають

---

¹³ Баранов, О. (2003). Над «цифровою прірвою». Дзеркало тижня. Вип. 2. URL: https://zn.ua/ukr/business/nad_tsifrovoyu_prirvoyu.html

¹⁴ Список країн за населенням. (2017). URL: <http://merkator.org.ua/dovidnyk/spysok-krajn-za-naselennam/>

¹⁵ Інформатизація. Інформаційне суспільство. (2018). URL: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=6&language=uk>

¹⁶ Global ICT Development Index. (2017). URL: <https://www.itu.int/net4/ITU-D/idi/2017/index.html>

¹⁷ Інформатизація. Інформаційне суспільство. (2018). URL: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=6&language=uk>

¹⁸ Networked Readiness Index (2017). URL: <http://reports.weforum.org/global-information-technology-report-2016/networked-readiness-index/>

інтернет удома¹⁹. 22% сучасних користувачів виходять в Інтернет винятково за допомогою смартфонів, а для значної частки нових користувачів смартфон у 2019 р. «став першим і єдиним пристроєм для доступу до мережі»²⁰. Згідно з даними дослідження, 66% інтернет-користувачів використовують для виходу в Інтернет смартфон, 40% – домашній ноутбук, 36% – стаціонарний домашній комп'ютер, 5% – стаціонарний комп'ютер на роботі. Водночас майже все населення України віком до 35 років є інтернет-користувачами. Кількісний склад інтернет-користувачів (за віком) викладено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Кількісний склад інтернет-користувачів (за віком)²¹

Вік інтернет-користувачів	Частка користувачів інтернету у віковій групі	
	2018 р.	2019 р.
15 – 24 роки	96%	97%
25 – 34 роки	92%	96%
35 – 45 років	80%	дані не знайдено
46 – 55 років	61%	дані не знайдено
57 – 64 років	31%	дані не знайдено
Від 65 років	дані не знайдено	8% – 29%

¹⁹ Проникнення інтернету в Україні: методологія дослідження. Огляд проекту (серпень - вересень 2019) / Інтернет Асоціація України; Дослідницький холдинг Factum Group Ukraine. Б. м., б. в. URL: https://inau.ua/sites/default/files/file/1910/dani_ustanovchyh_doslidzhen_iii_kvartal_2019_roku.pdf.

²⁰ Кількість користувачів інтернетом в Україні виросла на 7% – дослідження (2019). URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/10/11/652498/>

²¹ Складено автором на основі опрацювання джерел:

Кількість користувачів інтернетом в Україні виросла на 7% – дослідження (2019). URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/10/11/652498/>

Шиндировський, І.М., Міщук, І.П., Шалева, О.І. (2018). Характеристика користувачів всесвітньої мережі Інтернет. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. Вип. 56.

Отже, найбільш активними користувачами інтернету є українці віком 15 – 34 роки. Вочевидь значними є перспективи інтернетизації національного інформаційного простору.

Вважаємо за доцільне наголосити, що у списку з 189 країн світу Україна посідає 88 місце за загальним індексом людського розвитку²². За рівнем Індексу соціального розвитку Україна опинилася на 80-й сходинці у рейтингу серед 149 країн світу (2019 р.). Цей індекс визначає рейтинги країн на базі показників, що мають безпосередній вплив на якість життя людей. Державні лідери зарубіжних країн «використовують Індекс соціального розвитку як інструмент політики, що допомагає визначити стратегію розвитку та порівнювати результати з іншими країнами з подібними статками». Зазначений показник складається з низки показників соціального розвитку та довкілля, що відображають три напрями соціального розвитку (базові людські потреби, добробут і можливості). Він «дозволяє об'єктивно оцінити, наскільки успішно технологічні, економічні й соціальні зміни сприяють соціальному прогресу країни і відчуються пересічними громадянами» (за А. Булахом)²³.

В опублікованому 2019 р. рейтингу Глобального індексу інновацій ООН, Україна посідає загальне 47 місце²⁴ (згідно звіту Глобального індексу інновацій²⁵, це на чотири пункти нижче, ніж у 2018 р.). Зокрема, за поданими у звіті даними, Україна посідає: 28 місце – за рівнем розвитку технологій та знаннями, 51 місце – за показником людських ресурсів і досліджень, 97 місце – за рівнем розвитку інфраструктури, 90 місце – за рівнем розвитку ринку, 42

---

²² Україна в міжнародних рейтингах. (2019). URL: <https://tyzhden.ua/Society/227774>

²³ Україна посіла 80 місце за рівнем соціального розвитку. (2019). URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2019/ukraine-spi-2018.html#>

²⁴ Україна в рейтингах: як змінювалися позиції країни в 2014-2019 роках (2019). URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/11/01/infografika/ekonomika/ukrayina-rejtynhax-yak-zminyuvalysya-pozyciyi-krayiny-2014-2019-rokax>

²⁵ GLOBAL INNOVATION INDEX 2019: Creating Healthy Lives – The Future of Medical Innovation. 12th edition. Editors: Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, and Sacha Wunsch-Vincent. Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization, 2019. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019.pdf

місце – за творчим потенціалом, 47 місце – за рівнем розвитку бізнесу²⁶.

На нашу думку, важливою є статистична інформація щодо рівня поширення комп'ютерної техніки у закладах вищої, післядипломної освіти, закладах неформальної освіти в Україні. На жаль, у сучасних матеріалах з освітньої аналітики²⁷, а також офіційних статистичних збірниках²⁸ такої інформації не знайдено. Виняток становить інформація про ЗЗСО. Так, відомо, що з 2019 р. держава інвестує 1 млрд грн в інтернетизацію та комп'ютеризацію українських шкіл (700 млн грн буде спрямовано на забезпечення доступу до Інтернету, а 300 млн грн – на закупівлю комп'ютерів)²⁹.

Слід зазначити, що подолання зокрема інформаційної і соціальної нерівності є однією з ключових умов побудови інформаційного суспільства в Україні – країні, що має показник із освіченості населення як один із найвищих в Європі. Доцільно враховувати реальні соціальні умови, які перешкоджають поширенню інформаційних технологій серед різних соціальних груп. Йдеться про недооцінку важливості процесу інформатизації взагалі; зuboжіння населення, що унеможлиблює забезпеченість відповідними якісними пристроями (відповідно до доповіді Світового банку, за рівнем ВВП на душу населення Україна є однією з найбільш бідніших європейських країн³⁰); невисокий ступінь мотиваційної готовності до використання нових інформаційних технологій; низький рівень комп'ютерної грамотності суспільства, що зокрема не дозволяє забезпечити високі темпи впровадження

---

²⁶ Україна знизилася свої позиції в рейтингу Глобального індексу інновацій ООН. (2019). URL: https://zik.ua/news/2019/07/25/ukraina_znyzyla_svoi_pozytsii_v_reytingu_globalnogo_indeksu_innovatsiy_oon_1613133

²⁷ Освітня реформа: результати та перспективи інформаційно-аналітичний збірник. (2019). Київ: Ін-т освітньої аналітики. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentacii/Institut-zbirnik.pdf>

²⁸ Україна у цифрах у 2017 році (2018). Статистичний збірник. За ред. І.Є. Вернера. К.: Державна служба статистики України.

²⁹ Уряд спрямував 1 млрд грн на інтернетизацію та комп'ютеризацію українських шкіл (2019). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-spryamuvav-1-mlrd-grn-na-internetizaciyu-ta-kompyuterizaciyu-ukrayinskih-shkil-liliya-grinevich>

³⁰ Світовий банк назвав Україну найбільш бідною в регіоні (2019). URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/05/24/novyna/polityka/svitoviy-bank-nazvav-ukrayinu-najbidnishoyu-rehioni>

нових інформаційних технологій у життя різних соціальних груп.

Як свідчить аналіз наукових джерел, публікацій у ЗМІ, в Україні, як і в багатьох інших державах, інформаційна нерівність зумовлена недостатнім рівнем інформатизації, низькою якістю, малою пропускнуою здатністю мереж зв'язку, недостатністю високошвидкісних мереж. На думку О. Лобовікової³¹, серед основних причин такого стану справ – різниця у матеріальній забезпеченості та в рівні освіти різних соціальних груп. З метою подолання інформаційної нерівності в Україні доцільно прискорити розроблення та впровадження новітніх конкурентоспроможних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усі сфери суспільного життя. Як відомо, інформаційно-комунікаційні технології відіграють важливу роль у забезпеченні інформаційної взаємодії між людьми, у підготовці й поширенні масової інформації, у розвитку культури, освіти, науки, що зумовлює інтелектуалізацію суспільства. Водночас широке використання інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє більш ефективно та швидко забезпечити доступ громадян до соціальних та інших благ.

Особливо важливого значення набуває нагальність покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання сучасних ІКТ. Актуалізувалася проблема формування та впровадження правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових, технологічних, методичних умов розвитку інформаційного суспільства в Україні з урахуванням світових тенденцій; створення умов для забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності усіх верств населення, створення системи мотивації щодо впровадження й використання ІКТ для формування широкого попиту на такі технології в усіх сферах життя суспільства. Не викликає сумнівів доцільність упровадження єдиних стандартів і регламентів функціонування системи електронного документообігу, посилення якості та збільшення кількості

---

³¹ Лобовікова, О.О. (2007). Інформаційна нерівність як соціологічна проблема : автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.04. Х.: Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна.

послуг, що надаються громадянам із застосуванням електронних засобів, збільшення доступу громадян до різноманітних інформаційних ресурсів; прискорення процесів інформатизації бібліотек, архівів, музеїв тощо.

Як відомо, система освіти дорослих є показником рівня розвитку культурного, морального, наукового, технічного потенціалу країни. На нашу думку, освіта дорослих має сприяти подоланню інформаційної нерівності у суспільстві. Науковці справедливо наголошують на тому, що у сучасних умовах доцільно «не просто розуміти орієнтири, ключові цінності та цілі освіти, а розуміти їх у контексті технології, що змінюється разом з ринком освітніх ресурсів»³². Значно актуалізувалася необхідність забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, насамперед шляхом вибудовування системи освіти впродовж життя, зорієнтованої на використання сучасних ІКТ у формуванні гармонійно розвиненої особистості, створення загальнодержавних інформаційних систем, передусім у галузі освіти, науки, охорони здоров'я, культури, охорони довкілля тощо. Йдеться також про забезпечення на відповідному рівні закладів освіти, наукових та інших установ сучасними ефективними засобами ІКТ і необхідними інформаційними ресурсами, забезпечення вільного доступу до засобів ІКТ та інформаційних ресурсів, особливо у сільській місцевості та важкодоступних населених пунктах. Очевидною є необхідність переходу від відомчої орієнтації діяльності держави до орієнтації на потреби і запити громадян. Це безпосередньо стосується й галузі освіти, й, зокрема, освіти дорослих.

Надання кожній людині можливості для здобуття знань, умінь і навичок з використанням інформаційно-комунікативних технологій під час навчання, виховання, професійної підготовки і перепідготовки – серед

---

³² Відкрита освіта. Колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкрите знання. (2009). За ред. Тору Ійосі, М. С. Віджая Кумара. Передм. Джона Сілі Брауна. Переклад з англ. Андрія Іщенко, Олександра Насика. К.: Наука.

основних завдань розвитку інформаційного суспільства в Україні. Розв'язання цього завдання є актуальним і для національної освіти дорослих. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває Smart education («розумне навчання»), що являє собою об'єднання закладів освіти, педагогічного персоналу для здійснення спільної освітньої діяльності в мережі Інтернет на базі загальних стандартів, угод і технологій. Передусім йдеться про спільне створення і використання контенту, спільне навчання. Головна мета такої моделі освіти полягає у створенні середовища, що забезпечує максимально високий рівень конкурентоспроможної освіти шляхом перенесення освітнього процесу в електронне середовище, набуття слухачами нових знань, розвитку у них умінь і навичок, попит на які формує сучасне інформаційне суспільство.

Упровадження Smart технологій у сфері освіти дорослих уможливорює широку доступність знань через гнучке навчання в інтерактивному освітньому середовищі за допомогою контенту з усього світу, що є у вільному доступі. Водночас це зумовлює нові вимоги до викладачів, серед яких – навички фасилітації, управління групами учасників освітнього процесу щодо створення нових знань у середовищі навчання (йдеться про учнів, спільноту експертів предметних галузей, спільноту викладачів тощо).

На нашу думку, необхідність упровадження Smart education в освіті дорослих не викликає сумнівів. Для цього необхідно забезпечити такі умови: визнання неформального та інформального навчання; використання нейроагентів для збору та обробки інформації, компетентнісна орієнтованість, упровадження смарт-пристроїв з метою забезпечення безперервного управління освітнім процесом, упровадження інструментів самодіагностики освітнього середовища для забезпечення стабільного функціонування всіх його складових – апаратної і контенту³³.

---

³³ Аніщенко, О.В., Аніщенко, В.О. (2014). Smart education у підготовці педагога до професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства. Управління інноваційним розвитком загальної

Слід також зазначити, що швидкими темпами поширюються електронне навчання (E-learning), ресурсно-орієнтоване навчання (Resource Based Learning), мобільне навчання (Mobile learning, M-Learning)³⁴ – сучасний напрям розвитку дистанційної освіти, що передбачає використання мобільних телефонів, смартфонів, комп'ютерів, ноутбуків, електронних книжок тощо. Мобільне навчання поступово трансформується у «повсюдне навчання» (Ubiquitous-learning, U-learning), що уособлює неперервний процес самовдосконалення особистості, якому сприяє забезпечення доступу до навчальних матеріалів у будь-якому місці та в будь-який час за допомогою пристроїв бездротового зв'язку.

Демографічна ситуація в Україні актуалізує важливість освіти людей третього віку. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне акцентувати увагу на проблемі розвитку їх інформаційної культури, і, зокрема, старших дорослих. Як свідчать статистичні дані компанії Factum Group Ukraine, оприлюднені в електронних ЗМІ³⁵, в Україні кожна шоста літня людина користується інтернетом. За даними експертів, це значно менше, ніж у країнах ЄС. Водночас, на думку психологів, комп'ютери і всесвітня мережа Інтернет позбавляють старших дорослих депресії і подовжують їм життя. У різних регіонах України вже досить давно функціонують курси комп'ютерної грамотності для старших дорослих і на базі закладів освіти різних типів, бібліотек, інших установ та організацій. Навчальні курси, розроблені із урахуванням зокрема вікових особливостей старших дорослих, передбачають упровадження таких навчальних, культурно-адаптаційних складових, які дозволяють слухачам набувати нові знання, удосконалювати певні вміння та навички, розвивати творчі здібності тощо.

середньої освіти в умовах соціально-економічних реформ: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Чернівці: Наші книги. С. 47-49.

³⁴ Семеріков, С.О. (2009). Фундаменталізація навчання інформатичних дисциплін у вищій школі: Монографія. Наук. ред. академік М.І. Жалдак. Кривий Ріг: Мінерал; К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова.

³⁵ Трегубова Я. 80-річні юзери. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28920707.html>

Принагідно зазначимо, що будь-які нові технології потрібно спочатку створити/розробити, а потім здійснити їх упровадження. Введення в експлуатацію будь-яких технологій, приладів тощо актуалізує потребу у фахівцях (на ринку праці), які будуть підтримувати їх дієздатність. Такі фахівці повинні мати чіткі компетентності у сфері ІТ. Отже, йдеться про професіоналів різних спеціальностей у сфері ІТ. Слід додати, що знання з інформаційних технологій активно використовуються у різних сферах (освіта і наука, медицина, поліграфія, сільське господарство, архітектура тощо). Така тенденція зумовлює необхідність і професійної підготовки ІТ-фахівців, для яких ця діяльність є профільною, і набуття відповідних знань, розвиток умінь і навичок у сфері ІТ³⁶ різними категоріями громадян, незалежно від сфери професійної самореалізації. Згідно з прогнозами, до 2020 р. в Україні працюватимуть близько 240 000 ІТ-фахівців. Таке швидке зростання пояснюється перспективністю, престижністю та динамічністю ІТ-сфери в Україні, а також певними перевагами робочого середовища (від доступу до передових технологій до гнучкого графіка роботи в більшості офісів)³⁷. У контексті зазначеного вище особливої актуальності набуває розвиток цифрових навичок педагогічного персоналу, що працює з дорослими у закладах формальної і неформальної освіти.

Для задоволення освітніх потреб дорослого населення, а також системності, комплексності та узгодженості дій у сфері інформатизації освіти дорослих необхідна державна підтримка. Йдеться про нагальність створення, запровадження й реалізації комплексу заходів з інформатизації національної освіти дорослих як однієї з найважливіших складових державної політики з розбудови інформаційного суспільства на основі впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Підґрунтям для розроблення

---

³⁶ Чому ІТ це наше майбутнє? (2019). URL: <https://mudra.ua/ua/articles/chomu-it-ce-nashe-majbutn/>

³⁷ Україна увійшла до кола країн – лідерів у сфері ІТ-аутсорсингу. (2019). URL: <https://business.ua/business/4970-ukraina-uviihshla-do-kola-krajin-lideriv-u-sferi-itautsorsynhu>

нормативної, науково-методичної та інших складових розвитку освіти дорослих із залученням інформаційно-комунікаційних технологій мають стати комплексна оцінка, аналіз тематичного спектру культурно-освітніх потреб дорослих громадян, а також можливостей їх задоволення, оцінка якості, територіальної і фінансової доступності навчальних програм різних провайдерів освітніх послуг.

На наше переконання, подолання інформаційної нерівності в Україні можливе за умови упровадження комплексного підходу, що буде охоплювати проєктування та упровадження системних заходів загальнодержавного та регіонального рівнів за основними напрямками, серед яких такі: політика; доступ; контент; послуги; мотивація населення; знання, вміння й навички. У контексті освіти дорослих йдеться про системну, ефективну співпрацю спеціалістів з інформаційних технологій, психологів, педагогів, соціологів, лікарів, політиків, філософів та інших фахівців. Від того, як і коли широкі верстви населення зможуть одержати нові інформаційні можливості, залежить динаміка процесу модернізації, і, в кінцевому результаті, темпи суспільного прогресу в державі.

1.2. Національний інформаційний простір: сутність, структура

Інформаційний простір зазвичай тлумачиться як певна геополітично визначена територія, «яка є сувереном щодо поширення на ній текстової, звукової, аудіовізуальної та ілюстративної інформації через канали засобів масової інформації». Нам імпонує умовивід М. Шевченко про те, що інформаційний простір доцільно розглядати як «скоординовану, багаторівневу структуру, що акумулює результати комунікаційної діяльності суспільства, за допомогою конкретних компонентів системи інформації та зв'язку»³⁸.

---

³⁸ Шевченко, М. (2018). Поняття національного інформаційного простору та його характеристики. Український інформаційний простір. №1. С. 105.

Не викликає сумнівів те, що інформаційний простір є соціально орієнтованим. Центральне місце в інформаційному просторі посідає суб'єкт, який «у процесі своєї діяльності створює, накопичує, передає, зберігає інформацію» (за М. Шевченко). Йдеться про те, що такими суб'єктами можуть бути всі ті, хто використовує можливості сучасних інформаційних технологій (особистість, соціальна група, компанія, державна інституція тощо). Зазначене вище дозволяє виокремлювати інформаційний простір окремої людини, держави, групи чи соціуму в цілому³⁹.

Зазначимо, що формування й розвиток інформаційного простору передусім зумовлені впливом інформатизації та глобалізації. Національний інформаційний простір є основою соціально-економічного, культурного, політичного розвитку та безпеки держави і водночас важливою складовою інформаційного суспільства. Він забезпечує ефективну інформаційну взаємодію громадян, доступ до світових та українських інформаційних ресурсів, задоволення потреб щодо інформаційних продуктів і послуг тощо.

Опрацювання джерел^{40,41} дає підстави для висновку про те, що єдиний національний інформаційний простір уособлює сукупність інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури (баз і банків даних, технологій їх просування та використання, інформаційно-телекомунікаційних систем і мереж тощо), що функціонують на основі єдиних принципів із дотриманням загальних правил, що уможлиблює інформаційну взаємодію громадян, суспільства і держави з їх рівним правом доступу до відкритих інформаційних ресурсів, а також максимально повне задоволення їхніх інформаційних потреб на всій території держави за умови збереження балансу інтересів на входження у світовий інформаційний простір і

---

³⁹ Шевченко, М. (2018). Поняття національного інформаційного простору та його характеристики. Український інформаційний простір. №1. С. 105.

⁴⁰ Арістова, І.В. (2000). Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти: монографія. За заг. ред. проф. Бандурки О. М. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ. 368 с.

⁴¹ Петровський, О.М. (2017). До питання про формування єдиного інформаційного простору. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 3. С. 143.

забезпечення національного інформаційного суверенітету. Національний інформаційний простір має певну структуру (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Структура національного інформаційного простору⁴²

Національний інформаційний простір	
Складові	Характеристика
Національні інформаційні ресурси (ІР)	Окремі документи і масиви документів, результати інтелектуальної, творчої та інформаційної діяльності, бази і банки даних, системи депозитаріїв державних ІР, усі види архівів, бібліотеки, музейні фонди та ін., що містять відомості й знання, зафіксовані на відповідних носіях інформації, є об'єктами права власності всіх суб'єктів держави і мають споживчу вартість (політичну, економічну, соціокультурну, оборонну, історичну, ринкову, інформаційну тощо).
Інфраструктура національного інформаційного простору	<i>Організаційні структури</i> (суб'єкти, що забезпечують формування і розвиток інформаційного простору, а також збирання, обробку, зберігання, поширення; ефективне використання та захист інформаційних ресурсів (кадрове, інформаційне, науково-методичне, матеріально-технічне, фінансове та інше забезпечення зrealізують функцію обслуговування).
	<i>Інформаційно-телекомунікаційні структури</i> (територіально розподілені державні й корпоративні комп'ютерні мережі, телекомунікаційні мережі та системи спеціального призначення й загального користування, мережі і канали передачі даних, засоби комунікації та управління інформаційними потоками).
	<i>Інформаційні технології</i> (організована сукупність

⁴² Укладено за: Олійник, О.В. (2012). Інформаційний простір як основа соціально-економічного, політичного і культурного забезпечення інформаційної безпеки в Україні. Бюлетень Міністерства юстиції України. № 4. С. 99-100; Яровий, Д. (2012). Участь держави у міжнародному інформаційному обміні. URL: <https://issuu.com/iarovyi/docs/name311084>

	систем, засобів, методів і способів, яка на базі інформаційної інфраструктури забезпечує процеси обробки, зберігання, розвитку, поширення, використання та захисту інформаційних ресурсів в інтересах особи, суспільства, держави).
	<i>Система засобів масової інформації</i> (сукупність: друкованих та електронних засобів масової інформації; комплексів книговидання, кінематографічного, бібліотечного, архівного, музейного тощо).

Водночас у наукових джерелах⁴³ виокремлено такі основні складові інформаційного простору України: *технічна* (інформаційні ресурси; інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура; інформаційні, комп'ютерні і телекомунікаційні технології – базові, прикладні і забезпечувальні системи, засоби їх реалізації; *науково-виробнича* (науково-виробничий потенціал у галузях зв'язку, телекомунікацій, інформатики, обчислювальної техніки, поширення й доступу до інформації); *організаційна* (кадри, що забезпечують функціонування й розвиток національної інформаційної інфраструктури; система забезпечення інформаційного захисту (безпеки); *політична* (наявність стратегій, різних концепцій, програм розвитку єдиного інформаційного простору, забезпечення інформаційної безпеки держави тощо); *законодавча* (законодавство щодо розвитку інформаційного простору в Україні).

Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на тому, що набуває поширення небажаний контент, розвивається кібер-шахрайство, мають місце витоки інформації, втрата даних, несанкціонованість доступу до інформації тощо. Незважаючи на тенденції щодо більш активного використання Інтернету, нових технологій, збільшення кількості онлайн користувачів тощо, інформаційна культура громадян, культура інформаційних відносин як

⁴³ Петровський, О.М. (2017). До питання про формування єдиного інформаційного простору. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 3. С. 142-144.

складова інформаційної безпеки людини залишаються на досить низькому рівні⁴⁴.

Зазначене вище актуалізує питання національної інформаційної безпеки, що візуалізує «стан інформаційного середовища, що забезпечує задоволення інформаційних потреб суб'єктів інформаційних відносин, безпеку інформації і захист суб'єктів від негативної інформаційної дії»⁴⁵. Водночас Т. Ткачук пропонує брати до уваги цінності як один із ключових компонентів визначення терміносполуки «інформаційна безпека» і тлумачити її як «стійкий стан інформаційної сфери, що забезпечує свою цілісність і захист об'єктів при наявності несприятливих внутрішніх і зовнішніх впливів на основі усвідомлення людиною своїх цінностей, потреб (життєво важливих інтересів) і цілей розвитку»⁴⁶. За А. Апетик, національна інформаційна безпека уособлює систему, яка складається з чотирьох компонентів: правового (встановлення норм, надання гарантій щодо юридичних механізмів забезпечення захисту інформації в державі, механізмів попередження, реагування та розслідування будь-яких посягань на інформаційну безпеку); технічного (забезпечення інженерно-технічних заходів, дотримання конфіденційності, цілісності, доступності інформації); комунікаційного (забезпечення системи моніторингу та формування контенту у соціальних мережах); освітнього⁴⁷ (має передбачати систематичне навчання інформаційній безпеці у закладах формальної і неформальної освіти, а також підвищення кваліфікації для фахівців, які працюють з

---

⁴⁴ Апетик, А. (2019). Інформаційна безпека now: яких елементів не вистачає? URL: <https://www.prostir.ua/?library=informatsijna-bezpeka-now-yakyh-elementiv-ne-vystachaje>

⁴⁵ Кульчицький В. Соціальні мережі та інформаційна культура як чинники впливу на інформаційну безпеку. Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (Київ, 4 квітня 2019 р.). [Електронне видання]. – Київ : Нац. акад. СБУ. URL: http://academy.ssu.gov.ua/upload/file/konf_04_04_2019.pdf

⁴⁶ Ткачук, Т.Ю. (2019). Правове забезпечення інформаційної безпеки в умовах євроінтеграції України»: дис. ... д-ра юридичних наук за спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Ужгород: ДЗВО «Ужгородський національний університет».

⁴⁷ Апетик, А. (2019). Інформаційна безпека now: яких елементів не вистачає? URL: <https://www.prostir.ua/?library=informatsijna-bezpeka-now-yakyh-elementiv-ne-vystachaje>

інформацією).

Ми погоджуємося з умовиводами професора В. Даниленка про те, що у багатьох випадках інформаційні атаки здійснюються з урахуванням наявності прогалин у підготовці, некомпетентності споживачів інформації, заангажованості аудиторії. Науковець слушно підкреслює, що інформаційні виклики потребують адекватного реагування в інформаційному просторі, а «відповіді на них будуть ефективними й досягнуть мети при наявності вагомих контраргументів, документальних доказів, наявності внутрішніх переконань»⁴⁸ тощо. Водночас, як свідчить дослідження Т. Ткачука, «інформаційна безпека досягається не тільки за рахунок засобів, методів і заходів, спрямованих на захист інформаційного середовища і захист об'єкта (суб'єкта) від деструктивного впливу, але й через розбудову спроможності у об'єкта (суб'єкта) ухилятися від деструктивного інформаційного впливу». Вчений аргументовано доводить, що: «завдання забезпечення інформаційної безпеки полягає в тому, щоб створити оптимальні умови для функціонування інформаційної інфраструктури, головний елемент якої, не комп'ютер, але людина, міг прогресивно розвиватися і діяти, згідно зі своїми цінностями та цілями»; «цінності, відображені в свідомості людини, формують її життєві цілі, світоглядні орієнтири, визначають потреби» і «задають основні критерії, що відповідають за вибір і обґрунтування дій соціального суб'єкта в процесі функціонування в інформаційній сфері»⁴⁹.

Усвідомлюючи важливість упровадження комплексного підходу до розв'язання проблем безпеки національного інформаційного простору у цьому контексті акцентуємо увагу лише на одному аспекті – ролі освіти

---

⁴⁸ Даниленко, В.М. (2019). Вузлові питання інформаційної безпеки у вивченні дисциплін гуманітарного циклу. Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (Київ, 4 квітня 2019 р.). [Електронне видання]. – Київ : Нац. акад. СБУ. С. 37. URL: http://academy.ssu.gov.ua/upload/file/konf_04_04_2019.pdf

⁴⁹ Ткачук, Т.Ю. (2019). Правове забезпечення інформаційної безпеки в умовах євроінтеграції України: дис. ... д-ра юридичних наук за спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Ужгород: ДЗВО «Ужгородський національний університет».

дорослих осіб. На наше переконання, в інформаційному протиборстві доцільно зокрема посилити роль освіти дорослих. У цьому контексті значний потенціал мають дисципліни гуманітарного циклу (зокрема, у ЗВО), серед яких слід виокремити етику, психологію, педагогіку, філософію, право, українську ділову мову, релігієзнавство, історію України та української культури, політологію тощо. В. Даниленко переконливо доводить, що «важливо вже на ранніх етапах навчання прищеплювати й розвивати у здобувачів освіти стійкий імунітет до зовнішніх загроз гуманітарного характеру, а це можна зробити тільки через поглиблення наукових знань»⁵⁰, розвиток навичок критичного мислення. На нашу думку, йдеться не лише про підготовку фахівців у галузі інформаційної безпеки, а й інших фахівців (у сфері педагогічної освіти, культурології, мистецтва, журналістики, охорони здоров'я, економіки тощо).

Отже, сучасний національний інформаційний простір «має складатися з розгалуженої системи структур, що забезпечують створення нової інформації, зберігання та захист наявної, а також організацію її використання за допомогою мережі засобів масової комунікації всередині країни та за кордоном задля забезпечення інформаційних інтересів і потреб громадян і, зрештою, – інформаційної безпеки держави»⁵¹. Розвиток національного інформаційного простору, інформаційного суспільства, офіційної комунікації, забезпечення інформаційної безпеки мають стати пріоритетними напрямками розвитку інформаційної політики держави. У найближчій перспективі планується розробити законопроект щодо інформаційного простору України.

Особливої актуальності набувають питання, пов'язані з формуванням

---

⁵⁰ Даниленко, В.М. (2019). Вузлові питання інформаційної безпеки у вивченні дисциплін гуманітарного циклу. Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (Київ, 4 квітня 2019 р.). [Електронне видання]. Київ : Нац. акад. СБУ. С. 37. URL: http://academy.ssu.gov.ua/upload/file/konf_04_04_2019.pdf

⁵¹ Конач, В. К. (2014). Національний інформаційний простір України: проблеми формування та державного регулювання : аналіт. доп. К. : НІСД, 2014.

інформаційно-освітнього простору у сфері освіти дорослих (див. п. 2.1).

1.3. Інформаційні ресурси як складова інформаційного простору

Інформаційні ресурси як складова інформаційного простору набувають особливо важливого значення в умовах розвитку суспільства знань. Інформаційні ресурси доступні для використання в усіх сферах життєдіяльності людини, суспільства і держави, зберігаються на відповідних носіях як документи, бази даних і знань, реєстри, кадастри та інші відомості й можуть бути власністю будь-якого суб'єкта інформаційних відносин та бути залученими до обігу

Як свідчить аналіз джерел⁵², інформаційні ресурси можна розглядати як: унікальні продукти інформатизації, інтелектуальної діяльності найбільш кваліфікованої та творчої частини працездатного населення країни; окремі документи, сукупність документів або інший візуалізований об'єкт, який акумулює відомості (інформацію), сформовану за певною ознакою або критерієм. У низці наукових праць йдеться про сукупність техніко-технологічних, соціально-політичних, економічних та соціально-культурних компонентів, факторів, умов, за яких інформація та знання стають реальним та ефективним ресурсом соціально-економічного та духовного розвитку країни.

Значного визнання набуло тлумачення інформаційних ресурсів як відомостей, зафіксованих на матеріальних носіях, документів і масивів документів⁵³. Отже, ряд науковців обстоюють позицію, згідно з якою поняття «інформаційні ресурси» є похідним від поняття «документ»⁵⁴.

На думку В. Пархоменка, найбільш прийнятним термінологічним визначенням інформаційного ресурсу є таке: інформаційні ресурси – це

---

⁵² Блюмин, А. М., Феоктистов, Н.А. (2010). Мировые информационные ресурсы : Учебное пособие. М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К». С. 38-39.

⁵³ Сидоренко, О. (2018). Інформаційні ресурси як об'єкт інформаційних правовідносин. Підприємництво, господарство і право. № 4. С. 173-182.

⁵⁴ Кульчій, О.О. (2015). Інформаційне право: навчально-методичний посібник. Полтава: ВНЗ Укоопспілки «ПУЕТ».

окремі документи і масиви документів, результати інтелектуальної, творчої та інформаційної діяльності, бази та банки даних, всі види архівів, бібліотеки, музейні фонди та інші, що містять відомості і знання, зафіксовані на відповідних носіях інформації, є об'єктами права власності всіх суб'єктів України і мають споживчу вартість (політичну, економічну, соціокультурну, оборонну, історичну, ринкову, інформаційну тощо)⁵⁵. Інформаційний ресурс складається з двох взаємопов'язаних елементів: інформації (сукупності довідково-інформаційних фондів) та певної інформаційної системи, що забезпечує користування цим ресурсом (довідково-пошуковий апарат і технічні засоби зберігання, обробки та передачі даних).

Цінність інформаційного ресурсу характеризує його суспільне значення і може виражатися як у грошових одиницях, так і у відносному значенні (важливий, неважливий тощо). Якість інформаційного ресурсу визначає, наскільки він здатен задовольнити інформаційні потреби суб'єктів інформаційних відносин, і характеризується такими критеріями, як повнота, достовірність, цілісність тощо⁵⁶.

В основу класифікації інформаційних ресурсів може бути покладено різні критерії (таблиця 1.3).

---

⁵⁵ Пархоменко, В.Д. (2007). Наукові і організаційні проблеми управління інформаційними ресурсами. Науково-технічна інформація. № 3. С. 31

⁵⁶ Кормич, Б.А. (2011). Інформаційне право: підручник. Харків: БУРУН і К.; Сидоренко, О. (2018). Інформаційні ресурси як об'єкт інформаційних правовідносин. Підприємництво, господарство і право. № 4. С. 173-182.

Класифікація інформаційних ресурсів⁵⁷

Класифікація інформаційних ресурсів (ІР)	
Критерій класифікації	Типи інформаційних ресурсів
Масштабність, форма власності, обсяг	Глобальні (міжнародно-правовий вимір), національні/загальнонаціональні/державні (державний рівень; ІР держави; ІР інших суб'єктів інформаційної діяльності; мають загальнонаціональну цінність), регіональні, муніципальні, локальні (рівень самоврядування і окремих підрозділів), спільного користування (колективні, корпоративні), приватні (фізичні та юридичні особи).
Рівень/ступінь режим доступу до інформації	Відкриті (загальнодоступні, публічні), з обмеженим доступом до інформації (конфіденційні (таємні (державна, комерційна таємниця, особисті дані тощо), службові) тощо.
Клас інформації, джерело створення	Первинні (утворюються незалежно від людини), вторинні (результат інтелектуальної діяльності людини; результат аналітико-синтетичної обробки).
Форми оприлюднення, фіксації інформації	Недокументовані (індивідуальні знання фахівців (експертів); колективні знання фахівців (експертів)); документовані (текстові, графічні, фотодокументи, аудіо-, відеодокументи, електронні).
Юридичне врегулювання	Правова і неправова (недокументована) інформація (залишається поза полем регулювання з точки зору юридичних норм).

⁵⁷ Систематизовано, укладено автором за:

Класифікація інформаційних ресурсів. Які параметри використовуються для класифікації інформаційних ресурсів. URL: <https://hi-news.pp.ua/kompyuteri/188-klasifikacya-nformacynih-resursv-yak-parametri-vikoristovuyutsya-dlya-klasifikacyi-nformacynih-resursv.html> ;

Маслянюк, П.П., Лісов, П.М. (2007). Інформаційні ресурси та засоби їх створення Вісник Східно-укр. нац. ун-ту ім. В.І. Даля. №5(111). С. 141–145;

Милютченко, І.О., Онопко, Б.В. (2018). Інформаційні ресурси: аналіз категорії та класифікація. Радіотехніка : Всеукр. межвед. науч.-техн. сб. Вып. 192. С. 157-161;

Основные понятия и сущность информационных ресурсов. URL: <http://mir.it-karma.ru/teoreticeskie-osnovny-informacionnyh-resursov/lekcii/1-osnovnye-ponatia-i-susnost-informacionnyh-resursov>

Джерело інформації	Національні, зарубіжні; офіційні, неофіційні тощо.
Значущість	Стратегічні (життєво важливі IP (з позиції національної безпеки), тактичні (прикладні науково-технічні, навчальні, економічні, екологічні тощо, необхідні для розв'язання нагальних проблем), операційні (поточна ділова, комерційна, довідкова та ін. інформація).
Зміст, сфера використання / цільове призначення, вид ресурсів, функціональна ознака	Науково-технічні, навчальні (освітні), правові, політичні, воєнної сфери, фінансово-економічні, соціальні, бізнес-ресурси, статистичні тощо; персональні дані, кадастри (земельний, майновий, містобудівний, лісний); особисті; корпоративні; ресурси організацій та установ; ЗМІ; мультимедіа; послуги і сервіси; новини; розваги; оголошення, реклама; спорт; відпочинок; дошки оголошень тощо.
Справжність документування	Оригінальні; копійовані, репродуковані, документи (мікрофіші, мікрофільми, ксерокопії, фотокопії тощо).
Спосіб зберігання та використання/ оприлюднення	Традиційні (масив, фонд документів, архів), автоматизовані (Інтернет-ресурси, Web-стрінки, банк і база даних, бази знань, інформаційна система, файлові сервери, телеконференції тощо).
Міра «готовності» до використання	Актуальні (необхідні для суспільства ресурси, які забезпечують його життєдіяльність), потенційні (потребують попередніх ресурсних витрат для перетворення на актуальні), критичні (їх втрата зумовлює значні політичні, економічні, соціальні та ін. наслідки).
Вид/форма/тип носія, спосіб подання	Тверді копії/паперові (друковані видання – книги, газети, журнали машинодруковані документи), магнітні та електронні (цифрові) носії (аудіо- і відеозапису, фото- і кіноплівка, компакт-диски, зйомні пристрої пам'яті, жорсткі диски комп'ютерів), електронні мережні (веб-ресурси: сайти, бази даних, електронні видання, програмні продукти тощо), засоби зв'язку (радіо, телебачення, мережі) тощо.
Специфіка впливу на суспільні процеси	Формувальні (спрямовані на ініціювання суспільних процесів), стимулювальні (зорієнтовані на розвиток суспільних процесів), стримувальні (визначають межі суспільних процесів), деструктивні (спрямовані на знищення

	визначених процесів).
Спосіб формування та поширення	Стаціонарні (формуються і використовуються в організаціях інформаційної спрямованості за допомогою їх систем і мереж, у т. ч. і через Інтернет (споживач “рухається” до ресурсу); мобільні (формуються як спеціальні інформаційні продукти, переважно як банки даних (ресурс “рухається” до споживача));
Форма інформ. ресурсу	Активні (модель, алгоритм, програма, проект, бази знань тощо), пасивні (книги, статті, патенти, бази даних тощо).
Вартість, критерій комерціалізації	Платні (комерційні), безкоштовні (не комерційні), умовно-безкоштовні (англ. – shareware) (програмне забезпечення).

Інформаційні ресурси також класифікують за мовним, територіальним (географічним) критеріями, рівнем/ступенем компетенції користувачів (зорієнтованість на масового або «професійного» користувача) тощо. У випадку з електронною інформацією береться до уваги і критерій режиму використання. Йдеться про два основних типи ІР: онлайн (безпосередній доступ до документів на серверах мережі), офлайн (використання документів, баз даних або їх фрагментів у форматі копій первинної інформації з сервера, що зберігається на електронному носієві).

Інформаційні освітні ресурси є невід’ємною складовою інформаційного освітнього простору (див. п. 2.1).

Як свідчить аналіз джерел⁵⁸⁵⁹, сукупність засобів, методів і умов, що дозволяють створювати, збирати, накопичувати, обробляти та використовувати інформаційні ресурси, різноманітні форми інформації для задоволення інформаційних потреб суспільства, становить *інформаційний*

⁵⁸ Носенко, Т.І., Бонч-Бруєвич, Г.Ф. (2013). Соціальна інформатика: навчальний посібник. Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, Ін-т суспільства, каф. інформатики. К.: [Київ. ун-т ім. Б. Грінченка].

⁵⁹ Яковенко, Р. (2018). Економічна роль інформації. Інформаційний потенціал національної економіки. URL: <https://rk.kr.ua/ekonomichna-rol-informatsii-informatsiinii-potentsial-natsionalnoi-ekonomiki>

потенціал суспільства. Йдеться не лише про весь індустріально-технологічний комплекс виробництва сучасних засобів і методів обробки й передачі інформації, а й про мережу науково-дослідних, навчальних, адміністративних, комерційних та інших інституцій, що забезпечують інформаційне обслуговування із використанням сучасних інформаційних технологій. У вузькому розумінні інформаційний потенціал уособлює активізований, уведений у дію засобами інформаційних технологій інформаційний ресурс, а у широкому розумінні – накопичений у суспільстві інформаційний ресурс⁶⁰.

Інформаційний потенціал у взаємозв'язку його елементів є складовою освіти дорослих. Інформаційний потенціал закладів формальної, неформальної освіти має включати «підсистеми, призначені для забезпечення як ефективної роботи окремих учасників навчального процесу, так і їх спільної діяльності»⁶¹. Основною складовою інформаційного потенціалу закладів формальної, неформальної освіти є їх інформаційне середовище. Успішність формування інформаційного потенціалу закладів освіти залежить від рівня їх інформатизації, рівня розвитку інформаційної культури суб'єктів освітньої взаємодії тощо.

---

⁶⁰ Носенко, Т.І., Бонч-Бруєвич, Г.Ф. (2013). Соціальна інформатика: навчальний посібник. Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, Ін-т суспільства, каф. інформатики. К.: [Київ. ун-т ім. Б. Грінченка].

⁶¹ Мащенко, Н.Е. (2010). Информационный потенциал вуза: проблемы определения и возможности использования. Экономика промышленности. №4 (52). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/informatsionnyy-potentsial-vuza-problemy-opredeleniya-i-vozmozhnosti-ispolzovaniya>

Розділ 2.

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ
ПЕДАГОГІЧНИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ**

2.1. Інформаційно-освітній простір: потенціал для професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників

Передусім акцентуємо увагу на тлумаченні Єдиного інформаційно-освітнього простору (ЄІОП). За В. Биковим, Єдиний інформаційний простір системи освіти являє собою підсистему Глобального освітнього простору, засоби і технології якої призначені для інформаційно-освітнього ресурсного забезпечення цілей навчання і виховання інтегрованої сукупності інституційних педагогічних систем, змістовно і територіально розподілених у Глобальному освітньому просторі, задоволення освітніх потреб відповідної категорії його користувачів⁶². Відповідно до наведеного визначення, Єдиний інформаційний простір системи освіти фактично являє собою Єдиний інформаційний освітній простір.

Єдиний інформаційно-освітній простір формується під впливом глобалізації освіти, і «пов'язаний передусім із формуванням уніфікованих змісту, форм і методів освіти, яка забезпечується єдністю нормативних документів про організацію освіти і єдністю сертифікатів, атестатів, дипломів освітніх установ, а застосування Інтернет в навчальному процесі услід за уніфікацією навчально-методичної допомоги і вимірників якості

---

⁶² Биков, В.Ю. (2004). Доменно-фреймова модель педагогічної системи. Теорія і практика управління соціальними системами. Щоквартальний науково-практичний журнал. 3.

освіти ... – необхідний компонент у формування ЄІОП»⁶³. Науковці наголошують, що освітні застосування предметного простору об'єктивного (реального) світу – загального об'єктного простору безпосередньо пов'язані з поняттям глобального освітнього простору, з відкритою освітою, з відкритим навчальним середовищем⁶⁴.

У національному науково-педагогічному дискурсі обговорюється тлумачення поняття «інформаційно-освітній простір». Водночас донині немає його усталеного визначення. Інформаційно-освітній простір зазвичай трактується як система доступних користувачеві джерел інформації, способів і засобів її «привласнення», а також умов інформаційної взаємодії суб'єкта з цими джерелами. Аналіз джерел на електронних і паперових носіях уможливило висновок про те, що інформаційно-освітнє середовище доцільно тлумачити як сукупність інформаційних освітніх ресурсів, сучасних технічних засобів, освітніх технологій, спрямованих на реалізацію суб'єкт-суб'єктних в освітньому процесі закладів формальної і неформальної освіти на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Специфіка інформаційно-освітнього простору визначається якісним складом його складових а також їх властивостями і функціями. Доцільно виокремити такі складові інформаційно-освітнього простору:

- суб'єкт-ресурсну (користувачі, розробники та «учасники середовища»),

- концептуально-технологічну⁶⁵ (концепція використання інформації для одержання знань або здобуття освіти, технології збереження інформації,

---

⁶³ Лапінський В.В., Пилипчук А.Ю., Шишкіна М.П. та ін. (2010). Засоби інформаційно-комунікаційних технологій єдиного інформаційного простору системи освіти України: монографія. Наук. ред. проф. В.Ю. Биков. К.: Педагогічна думка.

⁶⁴ Кремень, В.Г., Биков, В.Ю. (2014). Інноваційні завдання сучасного етапу інформатизації освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Вип. 37. С. 3-15.

⁶⁵ Назва блоку «концептуально-технологічна складова» запропонована О. Аніщенко (у першоджерелі йдеться про ідейно-технологічну складову).

взаємодія суб'єктів та об'єктів),

- матеріально-технічну (апаратні засоби інформаційно-освітнього простору та умови їх використання)⁶⁶.

Відсутність хоча б однієї з наведених складових унеможливає функціонування інформаційно-освітнього простору.

Сучасний інформаційно-освітній простір побудовано на основі інтеграції інформації на традиційних та електронних носіях, комп'ютерно-телекомунікаційних технологій взаємодії, що містить віртуальні бібліотеки, розподілені бази даних, оптимально структурований навчально-методичний комплекс і розширений апарат дидактики, в якому діють принципи нової педагогічної системи⁶⁷.

Як свідчить аналіз джерел⁶⁸, у сучасний інформаційно-освітній простір інтегровано середовище інформаційноосвітніх ресурсів (електронні бібліотеки, навчальні системи і програми тощо), програмно-технічних і телекомунікаційних засобів, правил їхньої підтримки, адміністрування й використання, що забезпечують єдині технологічні засоби інформації, інформаційну підтримку та організацію освітнього процесу, наукових досліджень, професійне консультування тощо.

Розвиток інформаційно-освітнього простору потребує цілеспрямованого формування сучасних інформаційно-освітніх середовищ. Інформаційно-освітні середовища широко застосовують зокрема для підтримки освітнього процесу у закладах вищої, післядипломної освіти. Такі

---

⁶⁶ Кух, О.М., Кух, А.М. (2016). Інформаційно-освітнє середовище в системі методичної підготовки майбутнього вчителя фізики. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія: Педагогічна. Вип. 22. С. 140-143.

⁶⁷ Білецька, Г.А. (2012). Сучасні інформаційні освітні середовища та їх застосування у професійній екологічній освіті. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. 22(75). С. 74-81.

⁶⁸ Ляшенко, С.В. Студія «Перспектива»: модель інформаційноосвітнього середовища на базі Інтернет-орієнтованих технологічних рішень. URL: <http://www-library.univer.kharkov.ua/ukr/node6.htm>

середовища сприяють формуванню мотивації тих, хто навчається, до саморозвитку, самоосвіти шляхом надання необхідних інформаційних ресурсів і забезпечення відкритого та повноцінного доступу до інформації.

Інформаційно-освітній простір закладу освіти або педагогічної системи є складовою глобального освітнього простору (єдиного простору системи освіти), до складу якого входить цей заклад освіти або ця педагогічна система, а також об'єкти глобального освітнього простору, з якими заклад освіти або педагогічна система суттєво взаємопов'язані⁶⁹.

З метою розвитку компетентнісного потенціалу педагогічних і науково-педагогічних працівників закладами вищої, післядипломної освіти зокрема здійснюється:

- а) систематизація інформаційних освітніх ресурсів,
- б) оновлення матеріально-технічної бази,
- в) упровадження дистанційних технологій навчання⁷⁰ тощо.

Систематизація інформаційних освітніх ресурсів. Здійснюється переформатування навчально-методичного забезпечення особистісного і професійного розвитку педагогічних працівників ЗВО і ЗППО на цифровий формат, створюється сучасний контент професійного розвитку педагогів в умовах неформальної освіти, що забезпечує перехід від інформаційного до проблемно-дослідницького, діяльнісного та інших типів активного навчання. У рамках зазначеного напрямку, забезпечуючи доступність інформаційних ресурсів, увага, зокрема, приділяється автоматизації доступу до каталогів бібліотеки, оцифрування їх фондів тощо.

Розвиток технологічної бази. В освітньому процесі ЗВО, ЗППО

---

⁶⁹ Кремень, В.Г., Биков, В.Ю. (2014). Інноваційні завдання сучасного етапу інформатизації освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Вип. 37. С. 3-15.

⁷⁰ Бектыбаева, Г.Ш. (2014). Информационно-образовательная среда как условие обеспечения качества повышения квалификации педагогов. Международная научная конференция "Информатизация образования – 2014: Педагогические аспекты создания виртуальной образовательной среды". Минск: БГУ. URL: <https://www.elib.bsu.by/handle/123456789/104125>

забезпечується використання мобільних пристроїв (ноутбуків, планшетів тощо), широкосмугового доступу до Інтернету зі всіх комп'ютерів за допомогою фіксованого та мобільного доступу. Упроваджуються технологічні рішення щодо організаційних форм взаємодії тих, хто навчає і навчається, моніторингу результатів (наприклад, підвищення кваліфікації). Йдеться про електронну реєстрацію, ведення баз даних тих, хто навчається, електронне анкетування, електронне тестування, фіксацію результатів освоєння тими, хто навчається, модулів навчальних програм тощо.

Важливою складовою інформаційно-освітнього простору можуть бути інформаційно-освітні портали ЗВО, ЗППО як єдині точки авторизованого доступу до інформаційних ресурсів. З метою науково-методичного супроводу, підтримки процесу неперервного професійного розвитку педагогічних працівників на порталі можуть бути організовані мережеві спільноти сертифікованих педагогів, які завершили навчання на курсах підвищення кваліфікації. Важливо, щоб у процесі навчання й після його завершення педагогічні та науково-педагогічні працівники мали доступ до електронних версій навчально-методичних матеріалів, а також можливість обговорювати у режимі онлайн питання, що виникають в процесі навчання або професійної діяльності.

Актуальним для мережевої спільноти педагогів є забезпечення можливості доступу до віртуального консалтингу (педагогічного, психологічного), що може здійснюватися досвідченими тренерами, викладачами курсів.

Упровадження *дистанційних технологій навчання* забезпечує задоволення освітніх потреб педагогічних і науково-педагогічних працівників і передбачають створення, передачу й збереження навчальних матеріалів, організацію та супровід освітнього процесу за допомогою телекомунікаційного зв'язку тощо. Зокрема, їх використовують під час навчання на курсах підвищення кваліфікації, для організації вебінарів

освітнього спрямування у рамках корпоративного навчання педагогічного персоналу закладів освіти різних типів, у мережевих спільнотах педагогів, у діяльності віртуальних консалтингових педагогічних служб тощо. Дистанційні технології навчання дозволяють більш активно використовувати освітні та наукові ресурси провідних національних і зарубіжних закладів вищої освіти, закладів післядипломної педагогічної освіти, інших закладів.

Інформаційно-освітній простір ЗВО, ЗППО покликаний забезпечити:

- сучасний технологічний рівень усіх інформаційних процесів, зокрема, у сфері освіти дорослих, за допомогою інтеграції засобів ІКТ в освітній процес, зокрема, закладів вищої і післядипломної освіти;

- оперативну «доставку» інформації тим, хто навчається;

- комунікацію між усіма суб'єктами освітньої взаємодії;

- формування індивідуальної освітньої траєкторії професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Зазначимо, що використання потенціалу інформаційно-освітнього простору дозволяє забезпечити високий рівень інформативності (насиченості інформаційно-освітніми ресурсами) процесу професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах формальної і неформальної освіти, сприяє створенню умов для проектування індивідуальної траєкторії неперервного професійного розвитку педагогів і забезпечення її реалізації, розвитку ііноваційного потенціалу

Таким чином, інформаційно-освітній простір сприяє розвитку компетентнісного потенціалу педагогічних і науково-педагогічних працівників, здатних до сприйняття й генерування ііноваційних ідей та прийняття нестандартних рішень, вмотивованих до неперервного особистісно-професійного зростання упродовж життя.

2.2. Відкриті цифрові освітні ресурси

Розвиток інформаційних технологій сприяє розширенню можливостей

особистості щодо здобуття освіти у закладах формальної і неформальної освіти. Онлайн-освіта дорослих як різновид відкритої освіти є сучасним освітнім трендом. Прикметно, що відкрита освіта як «принципово нова освітня парадигма суспільств знань, водночас стратегія й тактика відносин і взаємодії користувачів і виробників освітніх послуг в умовах ринкових відносин, вільного цивілізаційного вибору пріоритетів і дій», ґрунтується на відкритості як принципі гармонізації культурно-освітнього простору⁷¹. Водночас «відкрита освіта робить доступними не тільки курси, а й цілісні комплекси (одна з найпоширеніших назв таких комплексів – «відкриті портфоліо») навчальних матеріалів, що дає змогу познайомитися не просто зі змістом того чи того курсу певного викладача (і критично-аналітичним оцінюванням його роботи колегами), а і з ефективністю такого курсу, оскільки до відкритого портфоліо входять і практичні результати роботи студентів та записи про їхню успішність»⁷².

Формат онлайн-освіти є одним із унаочнень концепції навчання упродовж усього життя. Як свідчить аналіз наукових джерел, порівняно з оффлайн-освітою, онлайн-освіту простіше виміряти, й, відповідно, удосконалити. Онлайн-освіта являє собою одну з форм дистанційної освіти, навчальні курси з масовою інтерактивною участю із застосуванням технологій електронного навчання і відкритим доступом до Інтернету. Як доповнення до традиційних матеріалів навчальних курсів (у форматі відео, читання й домашніх завдань, масових відкритих онлайн-курсів) вони дають можливість використовувати інтерактивні форуми користувачів, які допомагають створювати і підтримувати спільноти студентів, викладачів та

---

⁷¹ Прийма, С.М. (2014). Моделювання відкритої освіти дорослих як системи соціокультурної динаміки. № 10. С. 266.

⁷² Відкрита освіта. Колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкрите знання. (2009). За ред. Тору Ійосі, М. С. Віджая Кумара. Передм. Джона Сілі Брауна. Переклад з англ. Андрія Іщенко, Олександра Насика. К.: Наука.

інші категорії дорослих⁷³. Йдеться про:

- відкриті освітні ресурси (англ. – Open Educational Resources (OER));
- масові відкриті онлайн курси (англ. – Massive Open Online Course (MOOC)).

Відкриті освітні ресурси, за визначенням ЮНЕСКО, уособлюють навчальні, освітні, дослідницькі матеріали на будь-яких носіях інформації (цифрових тощо), які є у відкритому доступі (on-line) або були випущені за відкритою ліцензією, яка дозволяє їх безкоштовне використання⁷⁴. Передусім йдеться про доступні on-line для всіх суб'єктів навчання навчальні курси, підручники тощо, що можуть бути використані відповідно до індивідуальних освітніх потреб тих, хто навчає і навчається. Водночас уміст цих матеріалів може вільно комбінуватися, змінюватися, бути продовженим або адаптованим до вимог та умов закладу освіти⁷⁵.

Серед основних характеристик відкритих освітніх ресурсів науковці виокремлюють такі⁷⁶: методична, навчальна, наукова спрямованість матеріалів, підтримка різних форматів і носіїв для подання матеріалів, опублікування на умовах відкритої ліцензії навчальних і наукових матеріалів, які є суспільним надбанням, забезпечення безкоштовного доступу, використання, переробка та перерозподіл матеріалів іншими користувачами, мінімальні обмеження (або їх повна відсутність) при роботі з відкритими освітніми ресурсами (за О. Семеніхіною).

Відкриті освітні ресурси передбачають використання матеріалів для

---

⁷³ Бесплатное образование от мировых лидеров. URL: <http://omsu.ru/page.php?id=4116>

⁷⁴ Open Educational Resources (OER). URL: <https://en.unesco.org/themes/building-knowledge-societies/oer>

⁷⁵ Гуржій, А.М., Лапінський, В.В., Карташова, Л.А. (2016) Електронні освітні ресурси як суспільне явище Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми (44). С. 14-22; Open Educational Resources / The Federal Institute for Vocational Education and Training is an independent federal institution established under public law. URL: <http://www.bibb.de/en/22627.php>

⁷⁶ Семеніхіна, О. (2014). Дослідження відкритих освітніх ресурсів з математики. Вища освіта України. №3. С. 58–63.

самостійної роботи від провідних вищих навчальних закладів. В умовах швидкоплинних змін закладам формальної і неформальної освіти доцільно збільшити доступ до навчання через відкриті освітні ресурси з метою задоволення культурно-освітніх потреб різних категорій громадян.

Масові відкриті онлайн курси передбачають безкоштовне навчання за графіком, надання вільного й безоплатного доступу до найкращих навчальних курсів (і, зокрема, університетського рівня) всім бажаючим, незалежно від місця проживання, віку, статків тощо. При цьому пропонується комбінація відеолекцій, інтерактивних завдань, участь у форумах тощо для обговорення навчального контенту.

Масові відкриті онлайн курси, відкриті освітні ресурси відіграють важливу роль в інформаційному забезпеченні особистісно-професійного зростання педагогічних і науково-педагогічних працівників.

УКРАЇНСЬКІ ПРОЄКТИ.

EdEra⁷⁷ (з 2014 р.) – український проєкт, який пропонує численні онлайн курси, які зорієнтовані, зокрема, на педагогів закладів освіти різних типів, вчителів-предметників ЗЗСО, а також журналістів, правників та інших фахівців. Розміщено й е-підручники, онлайн-книги з інтегрованими відео та тестами, блог з матеріалами про освітні тенденції, корисні прийоми та техніки навчання, інформацію про спецпроєкти. Є некомерційним проєктом.

Prometheus⁷⁸ (з 2014 р.) – український громадський проєкт масових відкритих онлайн-курсів. Пропонує курси, відеолекції кращих викладачів провідних університетів України та світу (українською мовою), форум для обговорення, тести для перевірки та сертифікати за всі виконані завдання. Значну кількість курсів розроблено, перекладено саме для освітян. Є некомерційним проєктом.

---

⁷⁷ Educational Era. Студія онлайн-освіти. URL: <https://www.ed-era.com/>

⁷⁸ Prometheus. URL: <https://prometheus.org.ua/>

ВУМ on-line⁷⁹ (з 2015 р.) – український проєкт (освітня ініціатива) – дистанційна платформа громадянської освіти, спрямована на поширення ідей і сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні шляхом формування громадянських компетенцій населення у рамках самоосвіти та саморозвитку в умовах неформальної освіти, мережування громад, упровадження проєктів соціальної дії⁸⁰ тощо. Є некомерційним проєктом.

WiseCow (з 2016 р.) – український проєкт – вільний відеолекторій, що складається з 9-и розділів: література, кіно, мистецтво, музика, журналістика, театр, історія, мода та соціум, а також розділ «Міста» – карта соціальних ініціатив України та афіша подій. У кожному розділі два курси передбачено для вивчення української історії, літератури, кіно, театру⁸¹. На сайті, окрім лекцій, розміщено додаткові матеріали освітнього спрямування (статті, тести, термінологічні картки, ігри, переклади тощо)⁸². Головна мета проєкту: надати українцям можливість вчитися вдома безкоштовно.

Слід додати, що у найближчій перспективі Міністерство цифрової трансформації України планує запуснути проєкт «Дія: цифрова освіта»⁸³, у рамках якого передбачено упровадження таких складових: онлайн-платформу; офлайн-навчання (відкриття освітніх хабів, залучення бібліотек, ЦНАП, шкіл, університетів, інших закладів, що утворять партнерську освітню мережу.

МІЖНАРОДНІ ПРОЄКТИ.

---

⁷⁹ ВУМ on-line. URL: <https://vumonline.ua/>

⁸⁰ ВУМ. Відкритий університет. Публічний звіт. Б. м., б. URL: https://issuu.com/vumonline/docs/___9

⁸¹ WiseCow. Готові курси. URL: <https://wisecow.com.ua/>

⁸² Сліпченко, Ю., Городівська, О. (2016). Де вчитись: 10 українських проєктів культурної освіти. URL: <https://hromadske.ua/posts/kulturna-osvita-desyat-proektiv>

⁸³ Підгайна, Є. (2019). Хогвартс чи Coursera: чому Мінцифра вчитиме 6 млн українців. URL: <https://mind.ua/publications/20204670-hogwarts-chi-coursera-chomu-mincifra-vchitime-6-mln-ukrayinciv>

Khan Academy⁸⁴ (з 2006 р.) – відкрита міжнародна платформа для навчання. Навчання в KhanAcademy не передбачає виконання завдань, тестів, видачу сертифікатів, а також не потребує реєстрації. За задумом засновника платформи, користувачі самі мають вирішувати, в якому темпі їм навчатися та наскільки глибоко вивчати той чи інший предмет⁸⁵. Для пошуку необхідних курсів можна скористатися меню, зокрема, розділами «Для учнів», «Для вчителів», «Для батьків». Окремі теми (поки що лише для школярів) доступні українською мовою (<https://uk.khanacademy.org/>). Є некомерційним проектом.

Coursera⁸⁶ (з 2012 р.) – міжнародна платформа, яка пропонує користувачам сотні безкоштовних онлайн-курсів у різних сферах (гуманітарні науки, медицина, біологія, психологія, бізнес, економіка, ІТ-технології тощо). Coursera співпрацює з найкращими університетами різних країн світу. Навчальні матеріали, лекції безкоштовні, а контрольні завдання і тести, сертифікати – платні. *Примітка*⁸⁷: на Coursera можна безкоштовно вивчати усі наявні курси, якщо запросити фінансову допомогу «financial aid» (водночас цей спосіб не спрацьовує на Degrees-спеціалізаціях і на професійній сертифікації (Professional Certificate).

EdX⁸⁸ – міжнародна платформа відкритих інтерактивних курсів, що уможлиблює опанування навчальних програм кращих університетів світу в онлайн форматі (англ. мовою; деякі з них мають субтитри іншими мовами). Курси на EdX поділені за темами, рівнем складності та мовами. В меню

---

⁸⁴ Khan Academy. URL: <https://www.khanacademy.org/>

⁸⁵ Осецький, В.Л., Татомир, І.Л. (2017). Роль масових відкритих онлайн-курсів у сучасному "освітньому ландшафті". Економіка України. № 12. С. 86-98.

⁸⁶ Coursera. URL: <https://www.coursera.org/>

⁸⁷ Как получить на Coursera доступ к полному курсу и сертификату бесплатно. (2019). <https://medium.com/@snipsnapsnoop/%D0%BA%D0%B0%D0%BA-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%83%D1%87%D0%B8%D1%82%D1%8C-%D0%BD%D0%B0-coursera-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF-%D0%BA-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%D1%83-%D0%B8-%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%84%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%82%D1%83-%D0%B1%D0%B5%D1%81%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%BE-af9afb7b55e>

⁸⁸ EdX. Access 2500+ Online Courses from 140 Institutions. URL: <https://www.edx.org/>

курсів усі ці фільтри можна налаштувати таким чином, щоб система запропонувала курси відповідно до індивідуальних освітніх потреб. Пропонує як безкоштовні, так платні курси/послуги.

EMMA⁸⁹ (European Multiple MOOC Aggregator, з 2014 р.) – платформа, що пропонує додатки для дистанційного навчання з використанням браузера й мобільних пристроїв, створена за підтримки ЄС. Глобальна мета проєкту – сприяння збереженню культурного, освітнього, мовного спадку Європи, а також реальній міжкультурній комунікації і багатомовному навчанню⁹⁰. Візуалізує онлайн курси від провідних європейських університетів різними мовами з автоматичною транскрипцією. Серед тематичних складових МВОК – педагогіка, освітні технології⁹¹ тощо.

Практичний інтерес для освітян і науковців також становлять **Canvas Network** – каталог курсів, доступний безкоштовно для вчителів, щоб підтримати навчання протягом усього життя та професійний розвиток, **European Schoolnet Academy** – безкоштовні онлайн-курси професійного розвитку для вчителів-філологів (європейські мови) тощо.

Важливим є те, що переліки/добірки оновлених безкоштовних⁹² і комерційних українських і міжнародних онлайн-курсів можна знайти у відкритому доступі у мережі Інтернет.

Відповідно до «Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні»⁹³, зокрема, створення відкритої мережі освітніх ресурсів, національного науково-освітнього простору, який ґрунтуватиметься на об'єднанні різних національних багатоцільових інформаційно-

---

⁸⁹ Emma European Moocs. URL: <https://platform.europeanmoocs.eu/>

⁹⁰ EMMA: все MOOCs в одном месте. (2014). URL: <https://newtonew.com/tech/emma-vse-moocs-v-odnom-meste>

⁹¹ Осецький, В.Л., Татомир, І.Л. (2017). Роль масових відкритих онлайн-курсів у сучасному "освітньому ландшафті". Економіка України. № 12. С. 86-98.

⁹² Мірошник Р. 120 безкоштовних онлайн-курсів від українських навчальних платформ: Prometheus, Edera, ВУМonline, Wisecow. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2019/08/5/237759/>

⁹³ Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні. (2013). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577>

комунікаційних систем, є одними з пріоритетних завдань розвитку інформаційного суспільства в Україні. Навчання за допомогою відкритих цифрових освітніх ресурсів сприяє задоволенню широкого спектру культурно-освітніх потреб різних категорій дорослих, і, зокрема, педагогічних і науково-педагогічних працівників. Збільшення кількості платформ, які уможливають доступ до відкритих цифрових освітніх ресурсів з різних галузей знань, візуалізує невпинне зростання популярності відкритої освіти. Водночас зарубіжні науковці⁹⁴ наголошують, що, незважаючи на збільшення кількості «цифрового матеріалу», доступного для задоволення поточних і перспективних освітніх потреб тих, хто навчається, ці ресурси потребують неупередженого критичного аналізу та оцінки.

2.3. Інформаційно-освітній потенціал електронних бібліотек

Бібліотеки в інформаційному суспільстві сприяють як особистісному й професійному розвитку людини, так й інноваційному розвитку закладів освіти різних типів. Їх діяльність пов'язана з документальними фондами, ресурсами і системою інформаційного сервісу. Місія бібліотек зазнає змін під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, техніко-технологічних, організаційних та управлінських трансформацій книгозбірень⁹⁵ тощо.

Без сумніву, бібліотеки відіграють важливу роль в інформаційному забезпеченні освіти дорослих. Інформаційне забезпечення освіти дорослих є основною функцією електронних і традиційних бібліотек, що функціонують на базі закладів формальної і неформальної освіти, наукових установ, як самостійні заклади тощо. Діяльність класичних бібліотек (зокрема, й закладів освіти) спрямована задоволення інформаційних потреб і запитів їх користувачів шляхом надання інформаційних послуг, створення власних

---

⁹⁴ Opening up education: the collective advancement of education through open technology, open content, and open knowledge (2008). Edited by Toru Iiyoshi and M. S. Vijay Kumar. MIT Press.

⁹⁵ Давидова, І. (2014). Соціально-комунікаційна теорія бібліотечної діяльності: становлення та шляхи розвитку. Бібліотечний вісник. № 6. С. 8-12.

інформаційних продуктів і надання доступу до інформаційних ресурсів (власних і зовнішніх). Зазвичай, ці заклади поєднують традиційні методи роботи з сучасними інформаційними технологіями: ефективним використанням комп'ютерних технологій, спеціалізованих веб-сайтів, електронних баз даних тощо, що допомагає забезпечити широкий доступ користувачів до необхідних ресурсів⁹⁶. Особливо важливими є забезпечення доступності інформаційних ресурсів (традиційних, електронних), ефективності обслуговування із урахуванням його комфортності, своєчасності тощо. Не викликає сумнівів те, що успішності задоволення інформаційних потреб суб'єктів освітньої взаємодії також сприяє надання доступу як до традиційних, так і до електронних інформаційних ресурсів.

У зв'язку зі стрімким зростанням кількості електронних ресурсів актуалізувалося питання діяльності електронних бібліотек (ЕБ). Так, відповідно до «Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні»⁹⁷, розвиток мережі електронних бібліотек є одним із пріоритетних завдань розвитку інформаційного суспільства. Електронна бібліотека формується як оригінальне інформаційне середовище, що об'єднує колекції, послуги і користувачів з метою надання доступу користувачам до інформаційних ресурсів⁹⁸.

Електронна бібліотека – це інформаційно-бібліотечна система, що має певне цільове призначення, електронний фонд документів, організований за певною методикою, дозволяє накопичувати, надійно зберігати та ефективно використовувати різноманітні електронні документи, які доступні у зручному для локальних і віддалених користувачів форматі через глобальні мережі передавання даних. На електронні бібліотеки покладено виконання певних

---

⁹⁶ Пилип, Я.А. (2014). Сучасні аспекти діяльності НТБ ІФНТУНГ на допомогу навчальному та науковому процесів університету. URL: <http://elar.nung.edu.ua/handle/123456789/2178>

⁹⁷ Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні. (2013). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577>

⁹⁸ Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України: монографія (2013). О. С. Онищенко та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. К.: б. в.

функцій (див. рис. 2.1).

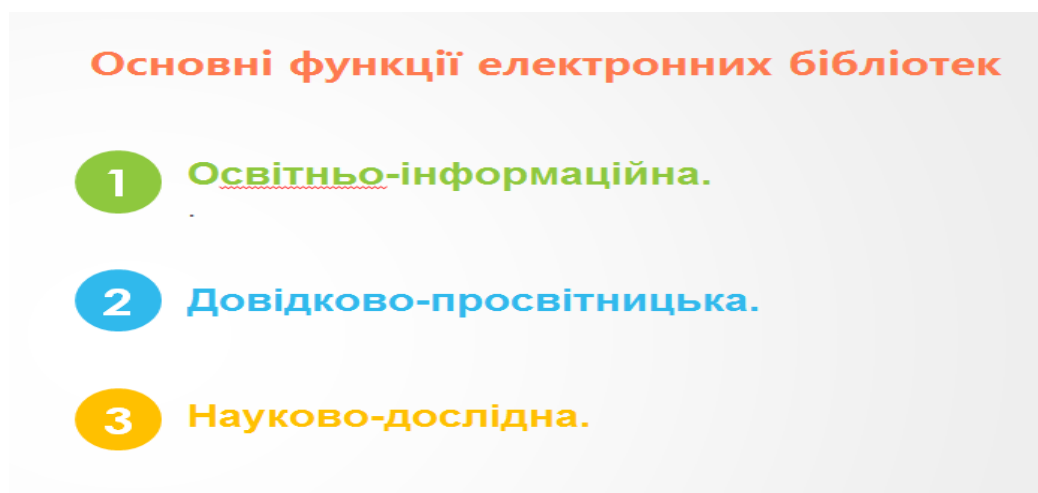

Рис. 2.1. Основні функції електронних бібліотек

Як свідчить аналіз джерел⁹⁹, *освітньо-інформаційна* функція електронних бібліотек забезпечує підтримку формальної, неформальної й інформальної освіти, спрямована на задоволення потреб в інформації різних категорій користувачів в усіх галузях знань або в одній із предметних областей; *довідково-просвітницька* дозволяє отримувати необхідну стислу інформацію за всіма галузями знань і реалізується, зокрема, шляхом популяризації книг, інших видань, документів; *науково-дослідна* зорієнтована на сприяння глибокому вивченню теми (предмета) зацікавленими особами, зокрема, через безпосереднє надання доступу до джерел інформації.

Наведемо класифікацію джерел інформації¹⁰⁰:

- першоджерела (первинні джерела) – оригінальні джерела, які не передбачають інтерпретації інформації (тексти, листи, фотографії, щоденники, малюнки, дані від науково-дослідних та соціологічних інститутів, органів влади, установ статистики, архівів тощо);

⁹⁹ Топольник, Я. (2016). Особливості створення та функціонування електронної бібліотеки. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип. 3. С. 199-212.

¹⁰⁰ Критичне мислення, або Чому необхідно бути медіаграмотним. URL: https://citizen.in.ua/photos/topic/f/20190128_092653_rozdil-5-9.pdf

- вторинні джерела – відомості, отримані з першоджерел, які пройшли етап інтерпретації, аналізу, узагальнення та критики (науково-популярні публікації, підручники та інші матеріали);

- третинні джерела – переопрацьовані тексти (компіляції) та інші подібним чином організовані джерела (реферати, довідники, бібліографії, енциклопедії, бази даних), які формуються з інформації із першоджерел і вторинних джерел.

У своїй професійній діяльності, з метою самоосвіти, самовдосконалення, педагогічні й науково-педагогічні працівники використовують ресурси різних електронних бібліотек. Отже, електронні бібліотеки розрізняють за такими характеристиками:

- масштабною (ЕБ національного, регіонального рівнів, рівнів закладів освіти, інших установ, організацій тощо);

- організаційною структурою: *самостійні*, які можна розділити на пов'язані з книжковим фондом (що визначає їх статус як спеціалізованого відділу класичної бібліотеки) та автономні – самостійні системи електронних інформаційних ресурсів); *вбудовані* в більш загальний ресурс (у тематичний портал, систему прийняття рішень, проектування або дистанційного навчання тощо); *інтегровані* (колекції об'єднані спільною тематикою, єдиним інтерфейсом, але електронні документи розміщено на різних сайтах, що межує з тлумаченням віртуальної бібліотеки);

- змістом (універсальні, тематичні, галузеві персональні);

- типом засновника (ЕБ, ініційовані органами влади, професійними інформаційними організаціями (бібліотеками, органами науково-технічної інформації, архівами), засобами масової інформації, громадськими структурами; науковими і навчальними інституціями; комерційними організаціями, окремими персоналіями-аматорами тощо).

Створення Електронної наукової бібліотеки НАН України є однією з перших ініціатив з формування електронних бібліотек в Україні. Електронна

бібліотека України Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського включає 3 основні інформаційно-ресурсні компоненти: фонд електронних документів (комп'ютерних версій книг, статей з періодичних видань); загальнодержавну реферативну базу даних «Україніка наукова» (монографії, енциклопедії, довідники, словники, періодичні видання, збірники наукових праць, матеріали конференцій, автореферати дисертацій); електронний каталог НБУВ¹⁰¹.

Практичний інтерес становить Електронна бібліотека Національної академії педагогічних наук України (ЕБ НАПН України)¹⁰². Головною метою створення Електронної бібліотеки НАПН України є забезпечення користувачів Інтернету доступом до науково-освітніх, електронних інформаційних ресурсів Академії. На сайті ЕБ НАПН України розміщено такі електронні науково-освітні ресурси: 1) наукові звіти; 2) монографії ; 3) підручники; 4) посібники (навчальні, навчально-методичні, методичні); 5) методичні рекомендації; 6) словники, глосарії; 7) довідники; 8) програми навчальні; 9) концепції; 10) дисертації; 11) автореферати; 12) аналітичні записки; 13) статті; 14) книги; 15) лекції, тренінги, спецкурси; 16) програмно-методичні комплекси; 17) робочі зошити; 18) енциклопедії; 19) атласи; 20) стандарти; 21) буклети, брошури; 22) авторські свідоцтва, патенти; 23) навчально-методичні розробки; 24) збірники (тестові завдання, тренувальні тести); 25) тези та реферативні інформаційні матеріали; 26) науково-методичні та фахові журнали; 27) інформаційні бюлетені; 28) матеріали і програми наукових конференцій, семінарів і круглих столів; 29) програмне забезпечення, яке знаходиться у вільному доступі; 30) мультимедійні, аудіо та відео програмні продукти навчального

---

¹⁰¹ Електронні бібліотеки в Інтернет. URL: http://bibl.korets.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=268:2014-05-14-13-47-11&catid=4:2010-09-11-17-48-39&Itemid=9

¹⁰² Електронна бібліотека НАПН України. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>

призначення¹⁰³ тощо.

Наприклад, на сайті ЕБ НАПН України, зокрема, викладено наукові напрацювання учених Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (<https://lib.iitta.gov.ua/view/divisions/ins=5Fpcea/>), які можна об'єднати у такі тематичні блоки: національна освіта і наука у контексті історико-педагогічних досліджень (праці з історії розвитку і загальноосвітньої школи, і пед. освіти, і проф. освіти тощо); наукова спадщина академіка Семена Устимовича Гончаренка; наукова спадщина академіка Івана Андрійовича Зязюна; педагогічна освіта в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку; підготовка педагогічних працівників в освітніх системах зарубіжних країн; теоретичні, методологічні засади розвитку національної освіти дорослих як складової освіти впродовж життя; психологія освіти дорослих; технології навчання дорослих; традиції та інновації в освіті різних категорій дорослого населення; розвиток освіти дорослих у світовому освітньому просторі; особистісний і професійний розвиток фахівців в Україні та зарубіжжі; психологічний супровід професійної діяльності педагогів.

Створено й електронні бібліотеки установ Національної академії педагогічних наук України, покликані сприяти формуванню науково-освітніх ресурсів і забезпеченню користувачів Інтернет-доступом до них. Мережа електронних бібліотек НАПН України уможливорює розв'язання проблеми збереження значних обсягів науково-освітніх відомостей, інтегрування роз'єднаних інформаційних ресурсів, зберігання раніше не збережених даних, що могли втратитися, сучасну організацію робочого місця наукового працівника шляхом упровадження колективної роботи і навчання, створення віртуальних освітніх середовищ, забезпечення єдиного доступу до

---

¹⁰³ Спірін, О.М., Новицький, О.В., Іванова, С.М., Шиненко, М.А. (2011) Концепція електронної бібліотеки Національної академії педагогічних наук України. К.: НАПН України, ІТЗН НАПН України. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/675/>

результатів досліджень установ НАПН України¹⁰⁴.

До прикладу, на сайті Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (розробник – К. Котун) у розділі «Е-бібліотека ШООД» (<http://ipood.com.ua/e-library/>) розміщено наукову, методичну, довідкову та іншу продукцію вчених Інституту, підготовлену за результатами здійснених наукових досліджень, а також праці, виконані поза планом наукової роботи.

В Україні представлено численні електронні бібліотеки закладів вищої освіти. Перелік окремих електронних бібліотек національних і зарубіжних закладів освіти викладено у додатку 1.

Отже, використання автоматизованих бібліотечних систем є одним із ефективних засобів підтримки інформаційного забезпечення освіти дорослих. Електронні бібліотеки сприяють підвищенню якості надання інформаційних послуг, надають відкритий доступ до наукових, навчально-методичних та інших джерел, новітніх розробок, результатів фундаментальних і прикладних наукових досліджень.

2.4. Центри педагогічної інформації – складова інформаційно-ресурсного супроводу педагогічних і науково-педагогічних працівників

Педагогічні інновації в освіті дорослих потребують ґрунтовного інформаційно-методичного, інформаційно-аналітичного, бібліографічного супроводу. Передусім йдеться про інформаційно-ресурсний супровід інноваційних процесів під час розроблення й подальшої апробації педагогічних нововведень.

Акцентуємо увагу на центрах педагогічної інформації (ЦПІ) – закладах, що генерують, систематизують і сприяють поширенню відомостей, даних, освітніх продуктів і послуг, що використовуються у професійній педагогічній

---

¹⁰⁴ Спірін, О.М., Іванова, С.М. (2015). Досвід впровадження електронної бібліотеки Національної академії педагогічних наук України. Український педагогічний журнал. № 1. С. 192-205.

діяльності й покликані сприяти: формуванню цілей і прогнозів у процесі вирішення професійно-педагогічних завдань; створенню комунікативного контексту, який розкриває зміст і визначає способи розв'язання професійно-педагогічних завдань; забезпеченню контролю та оцінювання результатів вирішення професійно-педагогічних завдань тощо.

У різних країнах світу діяльність центрів педагогічної інформації має свою специфіку. Наприклад, в окремих країнах близького зарубіжжя функціонують численні міські та районні центри педагогічної інформації із потужним ресурсним забезпеченням. В Україні насамперед йдеться про ЦПІ на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти, які надають юридичним і фізичним особам освітні, методичні, організаційні послуги з питань розвитку компетентнісного потенціалу педагогічного персоналу закладів освіти різних типів, освітніх інновацій тощо. До прикладу, Центр педагогічних інновацій та інформації¹⁰⁵ функціонує у Полтавському ОІППО ім. М.В. Остроградського. Поступово набувають поширення науково-методичні центри (Центр навчально-методичної інформації КЗ “Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти” Житомирської обласної ради¹⁰⁶). Водночас у вітчизняній педагогічній науці та практиці діяльність ЦПІ іноді ототожнюють винятково з діяльністю бібліотек педагогічного спрямування.

Вважаємо за доцільне додати, що відкриваються ресурсні центри у закладах вищої освіти (Ресурсний центр факультету дошкільної освіти та практичної психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Ресурсний центр для викладачів англійської мови ім. Жанет Демірей НаУКМА, гендерні ресурсні центри СумДУ, ПНПУ імені В.Г. Короленка та інших закладів, численні ресурсні центри зі сталого

---

¹⁰⁵ Центр педагогічних інновацій та інформації ПОІППО ім. М.В. Остроградського. URL: <http://poippo.pl.ua/pidrozdzily/tsentr-pedahohichnykh-innovatsii-ta-informatsii>

¹⁰⁶ Центр навчально-методичної інформації КЗ “Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти” ЖОП. URL: https://imso.zippo.net.ua/?page_id=284

розвитку тощо).

Звернемося до зарубіжного досвіду діяльності центрів педагогічної інформації. Як свідчить дослідження І. Малицької¹⁰⁷, при Міжнародному бюро освіти (МБО) (International Bureau of Education – IBE) діє єдина система обміну документами між країнами. Починаючи з 70-х років, реалізується проєкт міжнародної педагогічної довідково-інформаційної служби. У МБО створена міжнародна мережа педагогічної інформації (INED); видається інформаційний бюлетень "Освітні інновації та інформація". Європейська система з документації та інформації в освіті (EUDISED; Страсбург, Франція) надає матеріали національним інформаційно-педагогічним центрам. У цій системі діє термінологічна служба. Засновано Документаційне об'єднання з педагогіки (DOPAED) як союз західноєвропейських країн, де рідною є німецька мова¹⁰⁸.

Викладене вище свідчить про актуальність створення із подальшим удосконаленням інформаційних науково-педагогічних мереж, які уможливають накопичення, аналіз і поширення науково-педагогічної інформації та спрямовані на створення й розширення інформаційного освітнього середовища відповідно до сучасних вимог розвитку освітніх систем. Ця проблема тісно пов'язана із діяльністю центрів педагогічної інформації.

Центри педагогічної інформації вибудовують діяльність відповідно до різнопланових запитів всіх суб'єктів педагогічної взаємодії (тих, хто навчає й навчається, батьків та інших членів родин, різних професійних асоціацій тощо). Їх основна місія – найбільш повне забезпечення інформаційними та технологічними ресурсами своїх споживачів у регіонах та підтримка педагогічної ініціативи на місцевому рівні. Ця місія реалізується через

---

¹⁰⁷ Малицька І.Д. Глобальні освітні мережі: міжнародний досвід: URL: <http://www.journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/download/275/261>.

¹⁰⁸ Малицька І.Д. Глобальні освітні мережі: міжнародний досвід: URL: <http://www.journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/download/275/261>.

розв'язання таких завдань: інформаційне та документальне забезпечення; поширення ефективних освітніх технологій; видавнича діяльність.

ЦПП здійснюють інтенсивний обмін інформацією, методичними та іншими розробками. У них здійснюється ґрунтовний відбір педагогічної інформації, що становить інтерес для широкого загалу. Потім інформація поширюється по різних каналах: через публікацію тематичних каталогів і рекламних буклетів, через організацію пересувних виставок в установах, через комп'ютерні мережі тощо.

Технологічна модернізація центрів дозволяє їм працювати у режимі випередження в порівнянні з іншими закладами освіти. Це дає можливість педагогам і менеджерам закладів освіти оперативно ознайомитися з технологічними і педагогічними новинками. Кваліфіковані фахівці центрів навчають пошуку необхідної інформації за допомогою комп'ютерних програм із використанням мережах Інтернету. При цьому кожен центр має бібліотечні фонди, навчальні аудіовізуальні документи і методики, що постійно оновлюються. Ресурси доступні в електронному форматі. Ними також можна скористатися на місці, взяти на абонемент або замовити поштою (зручно для педагогів із віддалених районів).

Одним із важливих завдань ЦПП є популяризація нових освітніх технологій. ЦПП здійснюють технологічну й педагогічну експертизу методичних комплексів. Такий деталізований аналіз уможливорює зокрема візуалізацію позитивних і негативних характеристик інноваційної діяльності. Окрім цього, фахівці центрів педагогічної інформації надають найрізноманітніші послуги: здійснюють підготовку і консультують педагогів, які обрали ту чи іншу технологію; допомагають у виборі методичного супроводу та обладнання, а потім здійснюють його технічне обслуговування; розробляють комп'ютерні навчальні програми, адаптовані до потреб кожного конкретного замовника; здійснюють технічне забезпечення інновацій тощо.

Пропонуємо розглянути більш детально особливості діяльності

французьких ЦПІ у контексті поширення сучасних освітніх технологій. Працівники центрів педагогічної інформації за запрошенням адміністрації закладів освіти безпосередньо організовують у них навчальні семінари, вебінари, у т. ч. із педагогічної інноватики, налагоджують нове технологічне устаткування тощо. Такі центри зокрема здійснюють технологічну й педагогічну експертизу методичних комплексів із подальшим оприлюдненням результатів експериментальної роботи у „Досьє педагогічних технологій”. Викладений у „Досьє ...” детальний аналіз сприяє ознайомленню широкої громадськості з позитивними і негативними характеристиками інноваційної діяльності.

Грунтовність діяльності ЦПІ посилюється завдяки партнерству з іншими організаціями та структурами. Це передусім органи міської влади, різні міністерства і відомства, міжнародні та національні організації: Рада Європи, ЮНЕСКО, Національний центр дистанційного навчання, Національний центр наукових досліджень, Національна бібліотека Франції, музей Лувр; потужні підприємства і фірми: Citroen, Sony, IBM, Apple, JVC, Panasonic тощо. Так, Національний центр педагогічної документації є членом двох професійних союзів: аудіовізуальних продюсерів і видавців.

Слід акцентувати увагу на тому, що у Франції функціонує Міжнародний центр педагогічної освіти (м. Севр), а також численні ЦПІ, які надають широкий спектр послуг, серед яких:

- підготовка й консультування педагогів з питань педагогічних технологій;
- допомога у виборі методичного супроводу, а також обладнання із подальшим технічним обслуговуванням;
- проведення семінарів, колоквиумів, пілотування педагогічних проєктів;
- розроблення сайтів, комп'ютерних навчальних програм, адаптованих

до потреб кожного конкретного замовника, встановлення кабельного, супутникового телебачення, здійснення записів на різні носії зарубіжних телепередач, фільмів, створення на цій основі відео-матеріалів тощо¹⁰⁹.

З метою надання консультацій користувачам було створено офіційний сайт Національного центру в Парижі. На ньому розміщено різні джерела інформації: тексти офіційних документів, педагогічні досьє з певних тем, спеціалізовані бази даних, каталоги продукції, що випускається, добірки поточних матеріалів з педагогічної та загальнокультурної тематики, методичний супровід до телепередач, актуальну інформацію щодо діяльності французьких центрів педагогічної інформації, а також перелік основних заходів Міністерства освіти країни. Для розроблення та наповнення сайту на контрактній основі залучаються відомі вчені, педагоги-практики, які можуть реалізувати авторські професійні проєкти: підготувати методичний посібник, записати серію відеоуроків, візуалізувати творчі роботи своїх учнів тощо. До уваги береться попит на конкретний продукт, його рентабельність за умови продажу на ринку педагогічної продукції.

Доцільно наголосити на тому, що різні інформаційні центри (у т. ч. і центри педагогічної інформації) є одними з найбільш ефективних форм подолання інформаційної нерівності. Такі центри, а також інформаційні служби сприяють створенню й поширенню через локальні мережі унікальних інформаційних електронних навчальних і наукових ресурсів.

Аналіз джерел на електронних і паперових носіях уможливорює висновок про те, що зарубіжні ЦПІ переважно являють собою установи з інформаційними, технологічними і методичними ресурсами, які швидко реагують на зміни у суспільстві, досягнення у педагогічній та суміжних галузях і спрямовані на прогнозування розвитку освітньої ситуації у країні та світі. Водночас в Україні поки що не створено єдиного центру педагогічної

---

¹⁰⁹ Жуковский И.В. Центры педагогической информации Франции. URL: http://www.portalus.ru/modules/shkola/rus_show_archives.php?subaction=showfull&id=11926

інформації та інформаційно-комунікаційної мережі обміну нею. Набуває актуальності створення національного онлайн центру педагогічної інформації, в якому зокрема було б передбачено й використання потенціалу наукових педагогічних бібліотек і бібліотек закладів освіти різних типів.

2.5. Рекомендації щодо інформаційного забезпечення професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах інформатизації суспільства та освіти

Професійний розвиток педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах інформатизації суспільства та освіти актуалізує необхідність сформованості цифрових компетенцій. Саме в умовах інформатизації цифрові компетенції людини набувають значення ключових. У сучасному світі громадяни з більш розвиненими цифровими компетенціями можуть скористатися більш широким спектром можливостей, що зумовлені бурхливим розвитком науки і технологій. Сучасні види цифрових компетенцій, необхідних для досягнення успіху, кардинально відрізняються від тих, які були актуальні роками раніше. Актуалізувалася необхідність постійно переглядати та оновлювати цифрові навички із урахуванням появи інновацій у науці, нових технологій (розвиваються штучний інтелект, «хмарні» обчислення, технології «Інтернет речей», машинне навчання, мобільні додатки тощо). Зазначене вище зумовлює пошук шляхів оновлення програм з розвитку цифрових компетенцій громадян¹¹⁰.

У контексті розвитку цифрових компетенцій дорослих важливого значення набувають цифрові коаліції, що уособлюють прозоре партнерство між суб'єктами цифрових трансформацій, сприяють розвитку цифрових навичок у державах-членах коаліцій, які співпрацюють для втілення

---

¹¹⁰ Путівник для діяльності національних цифрових коаліцій в контексті розвитку цифрових навичок та компетентностей (2019). URL: https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/Digital-Skills-Guide_UA.pdf ; https://drive.google.com/file/d/1zF0mYh_66vZ5SjnYsSWxjwaMtNDROYXZ/view

цифрових перетворень і розвитку цифрової економіки, вдосконалення цифрових навичок і цифрової грамотності громадян, працівників, і тих, хто навчає і навчається, на національному, регіональному, місцевому рівнях¹¹¹¹¹². У зв'язку з цим особливо важливого значення набуває створена в Україні у вересні 2019 р. Українська національна цифрова коаліція – «Коаліція Цифрової Трансформації»¹¹³. Діяльність Коаліції спрямовуватиметься на консолідацію та координацію ініціатив і зусиль всіх партнерів у галузі цифрового розвитку та інтеграції України до Європейського цифрового простору (Єдиного цифрового ринку ЄС).

Головними напрямками співпраці в рамках меморандуму Коаліції мають стати: поширення інформації про сучасні цифрові технології та практики їх використання; створення та розвиток відповідної інфраструктури для набуття та покращення цифрових навичок молоді та суспільства загалом задля підвищення рівня зайнятості населення та ефективного використання цифрових можливостей; гармонізація із Цифровим порядком денним (Digital Agenda) та Єдиним цифровим ринком (Digital Single Market) Європейського Союзу; покращення доступу до цифрової інфраструктури та мережі Інтернет; сприяння цифровому розвитку населених пунктів і регіонів; цифровізація науки; сприяння розвитку систем кібербезпеки та інших напрямів цифрової трансформації України; розвиток міжнародної співпраці у сфері розвитку цифрових технологій і цифрових навичок тощо.

У «Путівнику для діяльності національних цифрових коаліцій в контексті розвитку цифрових навичок та компетентностей» зокрема йдеться про можливості розвитку цифрових компетенцій громадян в умовах

---

¹¹¹ Створення «Коаліції цифрової трансформації». (2019). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2772462-stvorennna-koalicii-cifrovoi-transformacii.html>

¹¹² Путівник для діяльності національних цифрових коаліцій в контексті розвитку цифрових навичок та компетентностей (2019). С. 5. URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/Digital-Skills-Guide-UA.pdf> ; https://drive.google.com/file/d/1zF0mYh_66vZ5SjnYsSWxjwaMtNDROYXZ/view

¹¹³ Створення «Коаліції цифрової трансформації». (2019). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2772462-stvorennna-koalicii-cifrovoi-transformacii.html>

формальної і неформальної освіти. Запропоновано створити карту діючих в Україні установ. Йдеться про і про заклади освіти, що пропонують програми розвитку цифрових компетенцій, і про ті, що мають потенціал для цього. На нашу думку, наведені у «Путівнику ...»¹¹⁴ пропозиції можна взяти за основу створення карти діючих в Україні закладів формальної і неформальної освіти, які упроваджують навчальні програми з розвитку цифрових компетенцій педагогічних і науково-педагогічних працівників (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Інформація про заклади/установи, які упроваджують програми з розвитку цифрових компетенцій педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах формальної і неформальної освіти¹¹⁵

Заклади/установи					
Типи закладів, що здійснюють цифрову освіту дорослих	Кількість закладів	Цільова група тих, хто навчається	Територіальне покриття	Інфраструктура (підключення до мережі Інтернет, комп'ютерна техніка)	Рівень кваліфікації викладачів
Формальна освіта					
Заклади фахової передвищої освіти					
Заклади вищої освіти					
Заклади					

¹¹⁴ Путівник для діяльності національних цифрових коаліцій в контексті розвитку цифрових навичок та компетентностей (2019). URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/Digital-Skills-Guide-UA.pdf> ; https://drive.google.com/file/d/1zF0mYh_66vZ5SjnYsSWxjwaMtNDROYXZ/view

¹¹⁵ Складено автором на основі опрацювання «Путівника для діяльності національних цифрових коаліцій в контексті розвитку цифрових навичок та компетентностей (2019).

професійно-технічної (професійної) освіти					
Заклади післядипломної освіти					
Наукові установи					
Інше					
Неформальна освіта					
Громадські організації					
Хаби					
Центри освіти дорослих					
Центри професійного розвитку педагогів					
Інше					

Коаліція може розробити шкали оцінювання інфраструктури закладів освіти, а також рівнів кваліфікації / розвитку компетенцій викладачів, а також здійснити дослідження та оцінити, як заклади можуть підтримувати освітню діяльність.

Для узагальнення даних щодо чинних програм, спрямованих на розвиток цифрових компетенцій дорослих, експерти обстоюють доцільність заповнення відповідних таблиць (табл. 2.2).

Узагальнення даних щодо чинних програм,
спрямованих на розвиток цифрових компетенцій дорослих

Навчальні програми, спрямовані на розвиток цифрових компетенцій дорослих				
Назва програми	Цільова група тих, хто навчається	Конкретизація набутих компетенцій, передбачених програмою	Результати програми (у т. ч. рівень працевлаштування, вплив на галузь та інновації)	Заклади, що впроваджують програму

За задумом організаторів і членів Національної Коаліції, на неї має бути покладено здійснення відповідного аналізу щодо того, яким чином кожна програма може бути покращена, упроваджена тощо у контексті діяльності Національної коаліції.

На наше переконання, посиленої уваги науковців і педагогів-практиків потребує вивчення досвіду щодо розвитку цифрових компетенцій педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах неформальної освіти. Йдеться про ініціативи закладів вищої освіти (проект «Цифровий університет» НаУКМА, Центр розвитку цифрової компетентності Київського університету імені Бориса Грінченка тощо), закладів післядипломної освіти (Український відкритий університет післядипломної освіти (УВУПО), «Столичний центр відкритої освіти» ІППО Київського університету імені Бориса Грінченка тощо). Беззаперечну практичну цінність мають й ініціативи недержавних громадських організацій. Раціональні ідеї наведених та багатьох інших практико орієнтованих ініціатив потребують популяризації та

впровадження у національному освітньому просторі.

Викладене вище зумовило доцільність розроблення рекомендацій щодо розвитку цифрових компетенцій педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих, сформульованих на основі аналізу світового й українського досвіду професіоналізації педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Концептуальний рівень:

- розробити науково обґрунтовані практико орієнтовані концептуальні підходи до організації неперервної цифрової освіти в Україні;
- сприяти об'єднанню зусиль усіх соціальних партнерів для розроблення концептуальних основ розвитку цифрової компетентності педагогічного персоналу закладів формальної і неформальної освіти дорослих на засадах неперервності, відкритості та випереджувального розвитку;
- спрямовувати зусилля науковців і фахівців-практиків на розроблення концептуальних засад розвитку цифрової освіти дорослих, створення відповідних практико орієнтованих програм для педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих;
- стимулювати наукові дослідження у сфері цифрової освіти дорослого населення, педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих.

Законодавчий рівень:

- у законопроекті «Про освіту дорослих» передбачити блок щодо розвитку цифрових компетенцій суб'єктів педагогічної взаємодії у сфері освіти дорослих;
- сприяти створенню комплексної національної програми розвитку цифрової грамотності громадян;
- сприяти забезпеченню державної підтримки програм і проєктів щодо цифрової освіти педагогів-андрагогів;
- створити умови для задоволення потреб педагогічного персоналу у

сфері освіти дорослих щодо отримання доступних якісних освітніх послуг (цифрова освіта);

- залучати громадськість до визначення переліку суспільно значущих послуг у сфері цифрової освіти педагогічного персоналу закладів формальної і неформальної освіти.

Організаційний, методичний рівні:

- сприяти створенню національної і регіональних цифрових коаліцій для розвитку цифрової грамотності громадян (взяти за основу напрацювання в рамках проекту «Сприяння формуванню порядку денного та інституційних передумов для розвитку цифрових компетентностей у Білорусі, Україні та Грузії» за фінансової підтримки Європейського Союзу);

- обґрунтувати, розробити і запровадити інструменти моніторингу та оцінювання цифрових компетенцій громадян, започаткувати моніторингові дослідження щодо сформованості цифрових компетенцій педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих;

- розробити рекомендації щодо формування й розвитку готовності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих здійснювати професійну діяльність в умовах дистанційного навчання;

- забезпечити науково-методичний супровід формування й розвитку готовності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих здійснювати професійну діяльність в умовах дистанційного навчання;

- розробити і запровадити системні заходи щодо заохочення педагогів удосконалювати цифрові компетенції, ефективного використання цифрових інструментів в освітньому процесі закладів освіти різних типів;

- ініціювати створення освітніх центрів на базі закладів вищої, післядипломної освіти, діяльність яких спрямовуватиметься на розвиток цифрових навичок педагогів-андрагогів;

- розробити тренінгові програми з професійного розвитку

педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих із урахуванням специфіки цифрової освіти, перспектив розвитку онлайн навчання;

- удосконалити систему дистанційного навчання на курсах підвищення кваліфікації педагогів;

- розширити напрями наукових досліджень з проблем цифрової освіти, особистісного й професійного розвитку педагогів-андрагогів в Україні та зарубіжжі тощо.

Інформаційний рівень:

- сприяти створенню на державному і регіональному рівнях ресурсних центрів (служб інформації) для педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих, а також відповідних інформаційних платформ для надання інформаційно-освітніх послуг педагогічному персоналу у сфері освіти дорослих з питань цифрової освіти і навчання;

- поширювати конструктивні ідеї досвіду дистанційного навчання та підвищення кваліфікації на базі закладів вищої, післядипломної освіти України, упровадження яких уможливорює набуття педагогами цифрових компетенцій, їх удосконалення без відриву від виконання основних професійних обов'язків;

- запроваджувати програми популяризації цифрової освіти для педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих через загальнонаціональні та регіональні засоби масової інформації; знайомити з успішним досвідом цифрової освіти у регіонах;

- стимулювати публікації у сфері цифрової освіти дорослих; підтримувати фахові та інші видання, в яких висвітлюється досвід і проблеми розвитку цифрової освіти дорослих, і, зокрема, педагогів-андрагогів.

Міжнародний рівень:

- залучати педагогічний персонал українських закладів формальної і неформальної освіти дорослих до участі у глобальних світових опитуваннях

у сфері цифрової освіти;

- посилювати міжнародне співробітництво у галузі цифрової освіти дорослих із урахуванням національних інтересів, здійснювати підготовку та впровадження спільних міжнародних проєктів з освіти впродовж життя, і, зокрема, цифрової освіти дорослих;

- налагоджувати міжнародні зв'язки, підтримувати участь закладів формальної і неформальної освіти дорослих, громадських організацій у програмах з цифрової освіти педагогів.

Упровадження обґрунтованих автором і наведених у статті рекомендацій щодо розвитку цифрових компетенцій педагогічних і науково-педагогічних працівників (на концептуальному, законодавчому, організаційному, методичному, інформаційному, міжнародному рівнях) сприятиме розвитку компетентнісного потенціалу педагогів-андрагогів, що уможливить подолання наявних цифрових бар'єрів у сфері освіти дорослих, удосконалення освітнього процесу у закладах формальної і неформальної освіти на основі використання ефективних форм організації освітнього процесу, прогресивних технологій навчання, і, зокрема, сучасних інформаційно-комунікаційних технологій тощо.

Розділ 3.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ І ПОСАДОВИХ ОСІБ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

3.1. Безперервна освіта державних службовців: вплив інформатизації

Зміна структури економічних взаємовідносин і ринку праці поставили перед суспільством проблему формування освітніх потреб, які ініціюють прагнення до безперервного вдосконалення інтелекту й професіоналізму через реалізацію індивідуальних здібностей, надання кожному члену суспільства можливостей для інтелектуального та професійного зростання.

Безперервний процес інновацій в усіх сферах діяльності динамізує ринок праці і вимагає від особистості здатності в найкоротші терміни адаптуватися до змін соціально-економічного середовища та готовності розвивати свої знання та навички впродовж усього життя. Це створює нові виклики перед споживачами освітніх послуг і системою освіти в цілому, вимагаючи створення і впровадження її інноваційних форм.

Для визначення безперервної освіти використовується ряд термінів. У сучасній літературі¹¹⁶ зустрічаються такі словосполучення, як «освіта дорослих» (adult education); «продовжена освіта» (continuing education); «подальша освіта» (further education); «відновлювана освіта» (recurrent education) – як освіта протягом всього життя шляхом чергування навчання з іншими видами діяльності, головним чином з роботою; «перманентна освіта» (permanent education); «освіта протягом життя» (lifelong education); «навчання

---

¹¹⁶ Особистісний і професійний розвиток дорослих: теорія і практика: [монографія] / авт. кол.: Аніщенко О.В., Баніт О.В., Василенко О.В., Волярська О.С., Дорошенко Н.І., Зінченко С.В., Сігаєва Л. Є.; за ред. Аніщенко О.В. – К.: ІПООД НАПН України, 2016. С. 8. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/709978/>

протягом життя» (lifelong learning LLL). У кожному з цих термінів зроблено акцент на певній стороні явища, але загальною є ідея довічної незавершеності освіти для дорослої людини.

Побудова нового суспільства знань із підвищеними вимогами до інтелектуального рівня працівників значно активізувала на європейських теренах не тільки формальну освіту дітей і молоді, а й дорослого населення у форматі навчання упродовж життя – LLL (Lifelong Learning), що дозволяє людині адаптувати і розвивати свої компетенції і професійні навички у відповідності до швидких змін в економіці, технологіях та ринків праці. Ця модель включає такі підсистеми: неформальна та інформальна освіта (за ступенем інституціоналізації); дистанційна освіта (за способом організації навчального процесу); онлайн-освіта (за засобами реалізації); змішана освіта (поєднання традиційних та онлайн-засобів навчання).¹¹⁷

Визнання важливості освіти протягом життя для людського розвитку призвело на початку XXI ст. до модернізації європейської політики в освітній сфері. Лісабонський саміт Ради Європи в березні 2000 р. прийняв «Меморандум освіти протягом життя» (A Memorandum of Lifelong Learning). У ньому підкреслюється, що безперервна освіта повинна стати головною політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності й зайнятості. У 2006 р. Європейський Парламент та Рада ЄС прийняли Рекомендації «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя», де окреслені еталонні рамки базових компетенцій як засобів, необхідних для особистої реалізації, активного громадянського життя, можливості працевлаштування. Визначено такі основні компетенції: спілкування рідною та іноземними мовами; знання математики та загальні знання у сфері науки і техніки; навички роботи з цифровими носіями; навчання заради здобуття знань; соціальні та громадянські навички;

---

¹¹⁷ Освіта протягом життя як чинник людського розвитку. (2015). Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yak-chinnik-lyudskogo-rozvitku>

ініціативність та практичність; обізнаність та самовираження у сфері культури. Еталонні рамки передбачають критичне мислення, творчість, ініціативність, вміння вирішувати проблеми, оцінка ризику, вміння приймати рішення та конструктивно керувати емоціями.

Безперервна освіта відіграє важливу роль у професійному розвитку державних службовців. На думку В. Діуліної, «служити державі і суспільству, навчаючись» є своєрідною формулою обов'язковості безперервної освіти державних службовців. Науковець також додає, що державний службовець, «залишаючись у професії в одній формальній площині вчиться постійно, розширюючи світогляд, удосконалюючи свою майстерність, повсякденно свідомо та підсвідомо займаючись самоосвітою»¹¹⁸. В. Діуліна підкреслює, що державний службовець також зростає кар'єрно, що актуалізує проблему «зміни профілю управлінської або іншої діяльності, що обумовлює потребу в іншому профільному навчанні» (там само). Цьому сприяє навчання в умовах як формальної, так і неформальної освіти.

Особливо актуальним є освіта державних службовців впродовж життя в умовах інформаційного суспільства, особливістю якого є прискорення приросту знань і бурхливий розвиток інформаційних технологій. Вирішити проблему потреби у високопрофесійних кадрах, а також освіти окремих категорій дорослих можливо шляхом вдосконалення інформаційного забезпечення освітнього процесу за рахунок розширення доступу до навчальної інформації, надання можливості саморозвитку на основі вибору індивідуальної траєкторії навчання.

Процеси глобалізації, становлення світового інформаційного простору, впровадження нових освітніх технологій змінюють підходи до вирішення традиційних питань освіти. Інформатизація освіти є найважливішим засобом

---

¹¹⁸ Діуліна, В. В. (2012). Принципи багатовекторної неперервної освіти в галузі державного управління. Державне будівництво. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_1_21.

реалізації нової освітньої парадигми, в якій провідна роль відводиться інформації, розвитку безперервного і випереджаючого характеру навчання. Впровадження інформаційних технологій веде до кардинальних змін інформаційно-освітнього середовища, трансформуючи окремі освітні центри в єдиний освітній простір. Дослідження цих тенденцій стає наполегливою необхідністю для вироблення стратегії розвитку освіти окремих категорій дорослих.

Не менш актуальною науковою проблемою є зміна характеру взаємодії суб'єктів, зайнятих у навчальному процесі, на основі вдосконалення прийомів пошуку, обробки, зберігання і передачі навчальної інформації, поява нових моделей навчання, дистанційної форми організації освітнього процесу.

За останнє десятиліття з розвитком технологій, збільшенням кількості персональних комп'ютерів та розширенням доступу до Інтернет у багатьох людей з'явилась можливість продовжити освіту. Це стосується не тільки осіб, що живуть у віддалених районах або мають фізичні проблеми, а й тих, чий розклад не дозволяє особисто відвідувати традиційні заняття.

В усіх сферах життєдіяльності людини стрімко поширюється інформатизація, яку тлумачать як:

- сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки¹¹⁹;

- процес широкомасштабного використання інформаційних технологій у всіх сферах соціально-економічного, політичного і культурного життя

---

¹¹⁹ Інформатизація. URL: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=6&language=uk>

суспільства з метою підвищення ефективності використання інформації і знань для управління, задоволення інформаційних потреб громадян, організацій і держави та створення передумов переходу держави до інформаційного суспільства.

Наразі діяльність людини залежить від розвитку інформаційних технологій¹²⁰. Усе більшого поширення набувають інформаційні технології навчання, які дозволяють досягти поставленої мети шляхом найповнішого використання можливостей комп'ютерів і відповідного програмного забезпечення.

Сьогодні споживачі освітніх послуг бажають самі вирішувати що, коли і в який спосіб вони хочуть вивчати. Якщо прискорений розвиток технологій в широкому сенсі вимагає створення і впровадження інноваційних форм освіти, здатних встигати за змінами, то розвиток власне інформаційних технологій надає ще й відповідні інструменти для функціонування і розвитку освітніх інновацій.

Дистанційна освіта пов'язана із розвитком інформаційних технологій навчання. Саме завдяки новітнім інформаційним технологіям виникла дистанційна форма навчання, яка поєднує риси очного та заочного навчання, а також екстернату, що дозволяє реалізувати прагнення покращити професійне та особисте життя. Терміносполуку «дистанційна освіта» використовують стосовно широкого спектру освітніх програм і курсів, починаючи від курсів підвищення кваліфікації, що не мають акредитації і закінчуючи акредитованими програмами вищої освіти. Навчальні заклади, що пропонують програми дистанційної освіти можна розділити на три категорії: «натуральні» дистанційні університети, провайдери корпоративних тренінгів та/або курсів підвищення кваліфікації, традиційні університети, що пропонують онлайнове навчання. Для забезпечення ефективної взаємодії між

---

¹²⁰ Що таке інформаційні технології. URL: <http://apeps.kpi.ua/shcho-take-informatsiini-technologii/en>

учасниками навчального процесу при дистанційному навчанні використовується цілий набір інструментів, включаючи інтерактивні комп'ютерні програми, Інтернет, електронну пошту, телефон, факс і звичайну пошту. Дистанційне навчання збільшує діапазон доступних навчальних закладів, зменшують вартість навчання, дозволяє частіше контактувати учасникам навчального процесу, брати участь в різних спільних проектах і т. д. При цьому використання цих можливостей не залежить від їхнього місця знаходження.¹²¹

Серед характерних рис такого навчання відзначимо гнучкість (слухачі, що одержують дистанційну освіту, в основному, не ведуть регулярних занять, а навчаються у зручній для себе час та у зручному місці); модульність (в основу програми дистанційної освіти покладається модульний принцип; кожний окремих курс створює цілісне уявлення про окрему предметну область, що дозволяє з набору незалежних курсів – модулів сформувати навчальну програму, що відповідає індивідуальним чи груповим потребам); паралельність (навчання здійснюється одночасно з професійною діяльністю (або з навчанням за іншим напрямком), тобто без відриву від виробництва або іншого виду діяльності; технологічність (використання в навчальному процесі нових досягнень інформаційних технологій, які сприяють входженню людини у світовий інформаційний простір).

За останні роки стрімкого розвитку набувають теоретичні і практичні дослідження щодо використання мобільних пристроїв у навчальному процесі. Ця тенденція набула актуальності поряд із початком «ери смартфонів і планшетів», адже саме ці пристрої символізують собою сучасне інформаційне суспільство. Мобільне навчання є затребуваним на ринку освітніх послуг, зокрема у сферах післядипломної освіти і другої вищої

---

¹²¹ Семигіна, Т., Корчинська, О., Жук, О. (2019). Ринок освітніх послуг: виклики сучасності. Збірник матеріалів науково-практичної конференції з міжнародною участю. Київ. АПСВТ. 98 с. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Tezy_Conf_11_06.pdf

освіти й окреслює її новий напрям як частини відкритої освіти. Ґрунтується на принципах відкритої освіти (ґнучкість, модульність, незалежність від місця і часу, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій) і передбачає використання мобільних безпроводних пристроїв як засобів навчання, темпи поширення яких інтенсивно зростають, а впровадження технології високошвидкісного безпроводного доступу Wi-Fi та WiMAX розширює можливості навчання.¹²²

Освіта протягом життя покликана підвищувати рівень загальних знань і розширювати можливості участі громадян у культурній, соціальній і політичній діяльності країни. Вона повинна внести вклад у подальшу демократизацію суспільства, а також сприяти посиленню позиції людини в професійній діяльності. Таким чином, стає очевидним, що в умовах інформаційного суспільства освіта має бути безперервною, а в його реалізації істотну роль відіграють ІКТ. Їхнє використання ставить нові складні завдання, вирішення яких зачіпає педагогіку, методикау, адміністративне управління і фінансування, забезпечення якості навчання, права інтелектуальної власності та інше.

Останні десятиліття відмічені бурхливим розвитком інформатизації, появою інформаційних технологій нового покоління, які активно проникають в усі сфери життєдіяльності. Сьогодні неможливо уявити всі ланки освіти без інформаційних технологій. У сучасних умовах відкриваються нові можливості задоволення освітніх потреб різних категорій дорослих¹²³. У зв'язку з тенденцією зростання долі і значення інформаційних технологій в рішенні науково-дослідних, методологічних і педагогічних завдань,

---

¹²² Семигіна, Т., Корчинська, О., Жук, О. (2019). Ринок освітніх послуг: виклики сучасності. Збірник матеріалів науково-практичної конференції з міжнародною участю. Київ. АПСВТ. 98 с. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Tezy_Conf_11_06.pdf

¹²³ Быкова, Е., Серафимович, И. (2012) Подход к реализации новых образовательных стандартов (ФГОС-2): создание условий для развития одаренности обучающихся и творческих способностей педагогов. «Реализация стандартов 2-го поколения в школе: проблемы и перспективы». Ярославль: изд-во ЯГПУ. URL: <http://yspu.org/conferences/2012/Sbornik-FGOS2-2012.pdf>

з'являється проблема вдосконалення методик викладання. Створення у закладах формальної і неформальної освіти інформаційно-освітнього середовища є одним з найважливіших рушіїв розвитку освіти, що включає технічне забезпечення, створення інформаційної інфраструктури, інформаційне наповнення, а також забезпечення доступу усіх учасників освітнього процесу до інформаційних ресурсів такого середовища¹²⁴.

В організації навчального процесу треба враховувати, що сучасні здобувачі освіти серед молоді, як правило, мають досвід роботи у віртуальному середовищі, добре орієнтуються в глобальній мережі, швидко знаходять інформацію. Водночас інша ситуація спостерігається у сфері освіти старших дорослих. Одним з шляхів рішення цієї проблем може стати використання мультимедіа в процесі навчання або так зване мультимедійне навчання. Теорія мультимедійного навчання включає декілька принципів навчання з допомогою або за допомогою мультимедіа-технологій, зокрема, оптимальне навчання відбувається тільки у тому випадку, коли вербальний і візуальний матеріал представляються синхронно. Досвід показує, що візуалізація – універсальний шлях, але він не так простий, як здається.

Все залежить від наявності відповідних інформаційних ресурсів, а також навичок роботи з ними, необхідних для ефективної роботи, як викладачів, так і різних категорій дорослих. Дослідження показують, що набагато ефективнішим буде використання в матеріалах інструкцій одного, але якісно виконаного фрагмента, чим застосування погано виконаного мультимедійного забезпечення. Інформатизація освіти припускає наявність і виховання професіоналів, що мають високу інформаційну культуру, аналітичні здібності і гуманістичну систему цінностей.

Підготувати компетентного фахівця у будь-якій галузі неможливо без

---

¹²⁴ Гуревич, Р. (2004). Навчально-методичний комплекс на основі інформаційних телекомунікаційних технологій. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Вип. 3. К.: ЕДЕЛЬВЕЙС. URL: <http://npo.kubg.edu.ua/index>

використання сучасних інформаційних освітніх технологій. При цьому важливо озброїти майбутнього фахівця знаннями сучасного інформаційного середовища і програмних засобів навчання, забезпечити формування його готовності до використання усього різноманіття інформаційних технологій в професійній діяльності.

Під засобами інформаційних і комунікаційних технологій нині розуміють цілий комплекс технічних, програмних засобів, систем і пристроїв, що функціонують на базі засобів обчислювальної техніки, сучасних засобів і систем інформаційного обміну, що забезпечують накопичення, зберігання, обробку, передачу і оперативне управління інформацією. Застосування комп'ютерних технологій не порушує встановлені терміни навчання, але дає можливість глибше розкрити теоретичні питання. При цьому слухачі мають можливість вникнути детальніше в процеси, що вивчаються, і явища, засвоїти важливі теоретичні питання, які вивчити без використання інтерактивних моделей неможливо. При цьому викладач може акцентувати увагу на окремих особливо складних моментах. Найбільша ефективність навчання досягається, якщо:¹²⁵ навчальну інформацію неможливо вивчати в реальних умовах; візуалізація об'єктів і явищ забезпечена більш повно в порівнянні з традиційними носіями інформації; забезпечується можливість змінювати тимчасові масштаби подій, переривати і повторювати дію комп'ютерної моделі; розроблені засоби, що забезпечують рішення і аналіз інтерактивних завдань із застосуванням аналітичного і графічного методів; створені електронні засоби тестування результатів навчальної діяльності.

Освітні електронні видання повинні відповідати традиційним дидактичним вимогам, таким як науковість, доступність, наочність,

---

¹²⁵ Удосконалення навчально-виховного процесу в вищому навчальному закладі. (2016). Збірник науково-методичних праць. Мелітополь. ТДАТУ. Науково-методичний центр університету. 304 с. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/nmc/wp-content/uploads/sites/52/na-pechatsbornyk-statej-2016.pdf>

системність і послідовність навчання, міцність засвоєння знань, єдність освітніх, розвиваючих і виховних функцій навчання. Основними моментами, на які звертається особлива увага при розробці мультимедійних курсів і телекомунікаційних засобів, є підвищення рівня візуалізації, забезпечення інтерактивності, наявність віртуальних практикумів, комп'ютерних лабораторних робіт, а також відповідних методичних рекомендацій по їх використанню.

Отже, можна запропонувати використання інформаційних технологій різними способами: 1) з метою наочної демонстрації, навчання і тестування; 2) в якості комп'ютерних проектних середовищ; 3) для готових комп'ютерних лабораторних комплексів при проведенні експериментів, виміру фізичних величин, для лабораторних робіт; 4) в якості самостійних проектних досліджень з використанням комп'ютера; 5) для телекомунікації в процесі навчання.

Відмінними позитивними сторонами комп'ютерних технологій, з якими знайомляться слухачі, є універсальність, наочність, доступність і варіативність.

Отже, використання інформаційних комунікаційних технологій в процесі освіти державних службовців сприяє розвитку їхніх творчих здібностей, професійних умінь і навичок тощо, дозволяє дорослим займати активну позицію в осмисленні професійно значимої навчальної інформації, формувати професійні компетенції, освоїти нову інформаційну технологію, накопичує практичний досвід.

Одним із шляхів ефективного впровадження інформаційних технологій у неформальній освіті державних службовців є створення і використання в навчальному процесі електронних навчальних посібників і дидактичних матеріалів. Дослідження показують, що при створенні сучасних електронних навчальних посібників ставиться завдання створення інформаційного комп'ютерного продукту, який має бути зручний для використання

викладачем як на навчальному занятті, так і при підготовці до нього, містив би максимум корисної інформації в доступній формі, і сприяв підвищенню ефективності і наочності навчання. Електронні навчальні посібники принципово відрізняються від вже існуючих тим, що максимально наближені до навчального процесу і його учасників: відповідають цілям, змісту і структурі навчальної дисципліни, характеру навчальної діяльності.¹²⁶

Окремі елементи навчального посібника забезпечують технологічну підтримку сучасних методів навчання (таких як метод проектів, технологія особистісно орієнтованого навчання, метод навчання в співпраці, ігрова технологія). Навчальний процес організований на основі застосування електронного навчального комплексу такого типу, спрямований на поліпшення якості засвоєння як теоретичних знань, так і практичних навичок; забезпечення можливості моделювання технічно-організаційних умов виконання різних операцій і завдань; забезпечення формування різних за характером навичок; технічно-організаційних, розумових, сенсорно-рухових, на формування раціональних методів навчальної діяльності учнів.

Важливо створювати електронні навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін (ЕНМК) – програмні мультимедіа продукти навчального призначення, що забезпечують безперервність і повноту дидактичного циклу процесу навчання і містить організаційні і систематизовані теоретичні, практичні, контролюючі матеріали, побудовані на принципах інтерактивності, інформаційної відкритості, дистанційності і формалізації процедур оцінки знань. Водночас електронний навчально-методичний комплекс (ЕНМК), окрім сукупності навчально-методичної документації, засобів навчання і контролю, повинен включати наступні

---

¹²⁶ Коваль, Л. (2011). Електронний навчально-методичний комплекс як складова сучасного електронного підручника.
URL: file:///D:/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/ds/Vpo_2011_4_10.pdf

елементи¹²⁷: технологія вивчення дисципліни – для викладача; блок-конспект дисципліни – для слухача; засоби навчання. Усі електронні документи у складі ЕНМК мультимедійні, у них завжди є елементи інтерактивності, це не простий переклад НМК з друкованого тексту в електронний документ формату doc або pdf.

Слухачі можуть використати його для самостійного вивчення окремих тем, вчитися вирішувати навчальні і практичні завдання, перевіряти свої знання при виконанні тестових завдань і отримувати практичні знання. При цьому ведеться постійний моніторинг успіхів, є можливість виконання індивідуальних завдань і фіксації рівня досягнень. Викладачам і слухачам в електронному комплексі призначені різні дидактичні інформаційні матеріали, а саме, методичні розробки і конспекти лекцій, якими можна скористатися при підготовці до занять з цієї теми; відеофільми, за допомогою яких викладач зможе пояснювати новий навчальний матеріал; окрім цього є методичні рекомендації по використанню в навчальному процесі моделей, запропоновані дидактичні матеріали з електронними моделями і ілюстраціями, які допоможуть розглянути тему, що вивчається, з різних сторін, концентруючи увагу слухачів на найважливіших термінах, властивостях, визначеннях. Навчальні комплекси також містять матеріали, які знайомлять викладача з проектною технологією і можуть бути використані для організації самостійної роботи слухачів, а також для організації їх дослідницької роботи.¹²⁸

При розробці електронних навчальних комплексів використовуються доступні і широко відомі програми: Excel, PowerPoint, Word, програвач

---

¹²⁷ Райхлина, А. (2015). Компетенции преподавателей как конкурентное преимущество вуза. Перспективы развития науки и образования. Москва. ООО «АР-Консалт». URL: http://co2b.ru/uploads/30_12_14_7.pdf

¹²⁸ Коваль, Л. (2011). Електронний навчально-методичний комплекс як складова сучасного електронного підручника. URL: file:///D:/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/ds/Vpo_2011_4_10.pdf

Windows Media, Delphi. Комплекси оформлені у вигляді набору веб-сторінок, для перегляду яких використовується оглядач Internet Explorer. Використання інформаційного продукту, підготовленого за допомогою інструментального середовища, радикально міняє ролі: викладач перестає бути джерелом інформації і виступає в ролі тьютора, супроводжуючи слухача в інформаційному полі, спонукаючи його до активних навчальних дій. Подібні навчальні інформаційні комплекси є гнучкими, тобто викладач може використати його елементи на власний розсуд, моделюючи нове заняття і форми роботи, враховуючи психологічні особливості слухачів і особливості програмного забезпечення^{129]}

Електронні навчальні комплекси можуть бути використані в навчальному процесі для організації самостійної роботи слухачів (вивчення конспектів, перегляд відеозаписів, проведення практичних робіт); при демонстрації викладачем на занятті (показ відеозаписів, інтерактивних моделей і анімацій), у тому числі за допомогою мультимедіа-проектора на екрані або інтерактивній дошці; при проведенні віртуальних лабораторних робіт, самостійних практичних робіт слухачів (рішення прикладів, питань і завдань); для проведення електронної атестації слухачів (контрольна робота). Елементи електронних навчальних комплексів придатні для розробки матеріалів контрольних робіт і тренажерних засобів, при підготовці викладача до зайняття або контрольної роботи, при виконанні слухачами творчих робіт під керівництвом викладача, а також самостійно.

Насамкінець наголосимо на важливості розвитку інформаційної компетентності дорослих, і, зокрема, державних службовців. Якщо зміст поняття "комп'ютерна грамотність" стосується навичок роботи з комп'ютерною технікою, то зміст поняття «інформаційна компетентність»

---

¹²⁹Гуревич, Р. (2004). Навчально-методичний комплекс на основі інформаційних телекомунікаційних технологій. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Вип. 3. К.: ЕДЕЛЬВЕЙС. URL: <http://npo.kubg.edu.ua/index>

припускає наявність у людини сучасного суспільства виробленої звички одержувати знання з використанням можливостей сучасних комп'ютерних технологій. Інформаційна компетентність включає три компоненти: *інформаційна компонента* (здатність ефективної роботи з інформацією у всіх її формах); *комп'ютерна, або комп'ютерно-технологічна компонента* (що визначає вміння та навички щодо роботи з сучасними комп'ютерними засобами та програмним забезпеченням); *процесуально-діяльнісна компонента* (яка визначає здатність застосовувати сучасні засоби інформаційних та комп'ютерних технологій до роботи з інформацією та розв'язання різноманітних задач).

З іншої точки зору, визначені компоненти інформаційної компетентності можна представити у вигляді двох компонент – *особистісної* та *професійно-інформаційної*. Перша визначає суб'єктивні риси особистості фахівця, які сприяють успішній реалізації професійної діяльності спеціаліста:¹³⁰ здатність до рефлексії, самоусвідомлення власної діяльності, комунікативні здібності, здатність до самоорганізації та організації інших людей, можливості швидкої мобілізації та зміни характеру виконуваної діяльності. Друга визначає об'єктивні характеристики особистості: сукупність професійних знань, вмінь, навичок, що стосуються роботи з сучасними інформаційними та комп'ютерними технологіями та здатностей їх застосовувати у розв'язанні професійних завдань.

3.2. Інформаційне забезпечення неформальної освіти державних службовців

Розвиток інформаційного суспільства, швидкі темпи старіння інформації, зміна законодавства в галузі професійної перепідготовки і

---

¹³⁰ Гуревич, Р. (2004). Навчально-методичний комплекс на основі інформаційних телекомунікаційних технологій. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Вип. 3. К.: ЕДЕЛЬВЕЙС. URL: <http://npo.kubg.edu.ua/index>

підвищення кваліфікації державних службовців, періодичність перенавчання кадрів, встановлена нормативними актами у сфері державної служби, ведуть до різкого збільшення навантаження на систему неформальної професійної освіти державних службовців.

Розв'язати проблему задоволення потреб інституту державної служби в високопрофесійних кадрах можливо шляхом вдосконалення інформаційного забезпечення освітнього процесу за рахунок розширення доступу до навчальної інформації, надання можливості саморозвитку на основі вибору індивідуальної траєкторії навчання¹³¹.

Інформатизація освіти є найважливішим засобом реалізації нової освітньої парадигми, в якій провідна роль відводиться інформації, розвитку безперервного і випереджаючого характеру навчання. Впровадження інформаційних технологій веде до кардинальних змін інформаційно-освітнього середовища, роблячи його більш відкритим, трансформуючи окремі освітні центри в єдиний освітній простір. Дослідження цих тенденцій стає нагальною необхідністю для вироблення стратегії розвитку неформальної професійної освіти. Не менш актуальною науковою проблемою є зміна характеру взаємодії суб'єктів навчального процесу. На основі вдосконалення прийомів пошуку, обробки, зберігання та передачі навчальної інформації, з'являються нові моделі навчання, засновані на дистанційній формі організації освітнього процесу¹³².

Ускладнення структури інформаційного забезпечення неформальної професійної освіти докорінно змінює стратегію всередині самої педагогіки. Виникають активно розвиваються автономні галузі педагогічного знання – електронна педагогіка, педагогічна інформатика, андрагогіка (педагогіка

---

¹³¹ Гуревич, Р., Кадемія, М., Шевченко, Л. (2012). Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід. Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 348 с. URL: <http://kist.ntu.edu.ua/text/PhD/itn.pdf>

¹³² Гончаренко, Л. Костенко, О. (2012). Використання ІКТ для підвищення якості навчання. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/27861/

дорослих), які призводять до зміни змісту та організації навчального процесу та необхідності вдосконалення його методичного та інформаційного супроводу.

Інформаційне забезпечення охоплює різні види діяльності, пов'язані з організацією і плануванням навчального процесу: розробкою навчальних програм, вибором технології навчання, здійсненням тестування і контролю, проведенням моніторингу. Впровадження нових інформаційних технологій сприяє вирішенню проблем, що стоять перед системою професійної освіти управлінських кадрів, оптимальному використанню ресурсів навчального процесу, переходу на якісно новий рівень підготовки державних службовців¹³³.

Актуальним є питання самостійного навчання державних службовців, котре можна здійснювати за технологією e-learning¹³⁴. Це система електронного навчання, синонім таких термінів, як електронне навчання, дистанційне навчання, навчання з використанням комп'ютера, мережне навчання, віртуальне навчання за допомогою інформаційних, електронних технологій (E-learning Вікіпедія). E-learning визначається як використання Інтернет або електронних мереж, що забезпечує можливість миттєвого оновлення, збереження / завантаження і поширення з метою: розповсюдження освітніх і інформаційних ресурсів і експертизи в цілях збагачення освітнього середовища; надання курсів, освітніх застосувань і рішень, що виходять за рамки традиційної парадигми викладання і навчання; комбінування з традиційними або іншими методами і стилями викладання шляхом змішаного або «гібридного» навчання і забезпечення неформальних

---

¹³³ Ставицька, І. (2012). Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. Науково-практична конференція «Новітні освітні технології» URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1103>

¹³⁴ . Гуревич, Р., Кадемія, М., Шевченко, Л. (2012). Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід. Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 348 с. URL: <http://kist.ntu.edu.ua/textPhD/itn.pdf>

можливостей навчання і підтримки співтовариств практичної освіти¹³⁵.

Можливості неформальної освіти державних службовців розширюються завдяки використанню технології персоналізованого навчання, тобто коли освіта може бути індивідуальною для абсолютно кожного. Фактично світ нині рухається у напрямі впровадження так званого змішаного навчання (англ. Blended learning), коли у слухачів є можливість контролювати певні елементи свого навчання, приймаючи рішення на основі того, в якій мірі вони зрозуміли та засвоїли той чи інший навчальний матеріал. У світі все більшого поширення набуває технологія адаптивного навчання, що схожа на змішане навчання. Ця технологія передбачає збір та накопичення інформації про відповіді слухачів під час вивчення навчального матеріалу з подальшим використанням її для адаптації програми навчання за часовими рамками та обсягами і швидкістю подання нового матеріалу. Одним з інструментів адаптивного навчання є SEQUENCE, що на основі аналізу даних про знання слухача у режимі реального часу в автоматичному режимі розробляє рішення про зміну змістового наповнення та порядку подання навчального матеріалу у відповідь на те, як працює слухач та засвоює той чи інший навчальний матеріал¹³⁶.

Заслуговують на увагу ігрові методи навчання, що ґрунтуються на прогресивних інформаційних технологіях. Передусім йдеться про гейміфікацію (від англ. Gamification), що передбачає поєднання гри та навчання (гра використовується як інструмент навчання). Ігрові технології навчання спрямовані на те, щоб зробити важке навчальне завдання більш цікавим та інтерактивним. Внаслідок прогресу у розвитку ігрових технологій

---

¹³⁵ . Гуревич, Р., Кадемія, М., Шевченко, Л. (2012). Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід. Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 348 с. URL: <http://kist.ntu.edu.ua/textPhD/itn.pdf>

¹³⁶ Smart-освіта: ресурси та перспективи. (2018). Матеріали III Міжнар.наук.-метод. конф.: тези доповідей. Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 252 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/4ce2164e98881e82955393871be6013d.pdf>

нині вони практично можуть застосовуватися у кожній дисципліні. Позитивним фактором навчання у грі є і те, що ігри потребують постійного зворотного зв'язку, мотивуючи слухачів грати та вдосконалювати таким чином свої навички та знання¹³⁷.

З огляду на підвищений рівень інформатизації життя сучасних державних службовців і для того, щоб не відставати від їх очікувань, у заняттях має бути представлений інноваційний цифровий елемент, який забезпечує процес навчання. За допомогою сучасних інноваційних технологій викладачі мають змогу стимулювати слухачів, які використовують свої смартфони та планшети упродовж занять із навчальною метою, концентруючи увагу на тематиці занять. Свою дієвість тут показала модернована Internet-платформа для навчальних дискусій Meeto¹³⁸, що трансформує тренінги, заняття та зустрічі шляхом залучення та активізації уваги аудиторії. Internet-платформа Meeto є простим, зручним, поліфункціональним, ефективним засобом залучення уваги, спрощує опрацювання матеріалу шляхом обговорення, індивідуалізації навчання з урахуванням особливостей розуміння кожного. Істотним фактором цього є гейміфікація освітньої діяльності. Додатковими перевагами Meeto є можливість проведення онлайн-опитувань, розміщення презентацій у форматі Power Point, зображень, відео- та звукових матеріалів і Internet-посилань¹³⁹.

Віртуальну (електронну) освітню платформу можна розглядати як програмне забезпечення, яке створює інтерактивне середовище для он-лайн навчання, забезпечує взаємодію учасників освітнього процесу в реальному

---

¹³⁷ Smart-освіта: ресурси та перспективи. (2018). Матеріали III Міжнар.наук.-метод. конф.: тези доповідей. Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 252 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/4ce2164e98881e82955393871be6013d.pdf>

¹³⁸ Meeto. Transform meeting and learning forever. URL : <https://www.meeto.com/>

¹³⁹ Smart-освіта: ресурси та перспективи. (2018). Матеріали III Міжнар.наук.-метод. конф.: тези доповідей. Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 252 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/4ce2164e98881e82955393871be6013d.pdf>

часі, надає доступ до електронних ресурсів різних видів, виконує оцінювання результатів за наперед визначеними критеріями, має можливість розвиватися.

Важливого значення набуває робота національного порталу управління знаннями «Ми розвиваємо електронне урядування» (з 2013 р.). Як свідчить аналіз електронних матеріалів¹⁴⁰, портал управління знаннями можна розглядати як інформаційно-технологічне рішення, яке «використовує технології та практики корпоративних порталів управління знаннями, забезпечує взаємодію між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства та експертним середовищем», консолідований ресурс, який акумулює кращі практики у сфері е-урядування та майданчик, що дає можливість державним службовцям знаходити, обмінюватися та обговорювати інформацію, пов'язану з їх професійною діяльністю. З-поміж 12 модулів порталу управління знаннями «Ми розвиваємо електронне урядування» у контексті нашого дослідження винятково важливе значення мають такі:

- «Електронна бібліотека»: відкритий доступ до документів і матеріалів, суспільно значимої інформації в сфері електронного урядування;
- «Е-освіта»: дистанційне навчання «Електронне урядування» із отриманням сертифікатів (лекційний матеріал курсу розроблено за підтримки ОБСЄ);
- «Електронний журнал «Електронне урядування»: оперативне інформування цільових аудиторій Порталу про впровадження електронного урядування (передбачено й функцію «громадянської журналістики» – дописувачами журналу зможуть бути зацікавлені особи з популяризації власного досвіду тощо)¹⁴¹.

---

¹⁴⁰ Розпочав роботу портал управління знаннями «Ми розвиваємо електронне урядування» (2013). URL: <http://vnz.org.ua/novyny/tehnologiyi/5232-rozpochav-robotu-portal-upravlinnja-znannjamy-my-rozvyvaemo-elektronne-urjaduvannja>

¹⁴¹ Розпочав роботу портал управління знаннями «Ми розвиваємо електронне урядування» (2013). URL: <http://vnz.org.ua/novyny/tehnologiyi/5232-rozpochav-robotu-portal-upravlinnja-znannjamy-my-rozvyvaemo-elektronne-urjaduvannja>

Практичний інтерес становить те, через п'ять років після оприлюднення зазначеної вище ініціативи, а саме у 2019 р., в Україні заплановано створення та впровадження вебпорталу управління знаннями у сфері професійного навчання «Портал управління знаннями» – державної спеціалізованої інформаційно-телекомунікаційної системи, що уможливило б доступ до безоплатних інформаційних послуг у сфері професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників і заступників, посадових осіб місцевого самоврядування через мережу Інтернет. Передбачається, що серед провайдерів освітніх послуг будуть як заклади формальної освіти (вищої, післядипломної), так і неформальної освіти (тренінгові центри, громадські організації, що надають освітні послуги тощо).

Як відомо, освітні платформи відіграють важливу роль у неформальній освіті державних службовців. Серед популярних освітніх платформ¹⁴² – Prometheus, Coursera, EdEra, ВУМ-Відкритий Університет Майдану (див. додаток 3).

Практичний інтерес становить зарубіжний досвід дистанційного навчання. Так, розроблений навчальний комплекс дистанційної освіти у Wyższa szkoła administracji publicznej im. Stanisława Staszica w Białymstoku (Польща)¹⁴³, дає змогу проводити дистанційне навчання без відриву від виробничої діяльності, яке й передбачає засвоєння через інформаційно-телекомунікаційну мережу «Інтернет» відеолекцій провідних фахівців Академії та навчально-методичних посібників, проведення практичних занять в інтерактивному режимі, обговорення актуальних проблем у режимі

---

rozvyvaemo-elektronne-urjaduvannja

¹⁴² Smart-освіта: ресурси та перспективи. (2018). Матеріали III Міжнар.наук.-метод. конф.: тези доповідей. Київ: Нац. торг.-екон. ун-т. 252 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/4ce2164e98881e82955393871be6013d.pdf>

¹⁴³ Wyższa szkoła administracji publicznej im. Stanisława Staszica w Białymstoku. URL: <http://www.wsap.edu.pl/wsap/>

відеоконференцій, дистанційне тестування¹⁴⁴.

При розробці зазначеного комплексу дистанційної освіти використовувалися сучасні технології створення медіа-ресурсів в інформаційно-телекомунікаційній мережі «Інтернет» із використанням технологій Web 2.0, що дало змогу налагодити багатофункціональний інтернет-портал із можливістю спілкування у режимі відеоконференції. Комплекс є мультиплатформним, що дає змогу працювати не тільки з персональним комп'ютером, а й використовуючи сучасні технічні пристрої з доступом до інформаційно-телекомунікаційної мережі «Інтернет», зокрема смартфони, планшетні комп'ютери й ін. Портал «Юстиція» інтегрований з найбільш популярними соціальними мережами Twitter і Facebook, що дає змогу об'єднати користувачам свої акаунти з різних соціальних мереж в єдину систему з комплексом дистанційної освіти для підвищення ефективності процесу навчання шляхом збільшення функціональних можливостей і повної автоматизації розсилки матеріалів особам, які навчаються, за допомогою особистих повідомлень у цих мережах¹⁴⁵.

Найбільш поширеними є наступні види дистанційних технологій:¹⁴⁶

- чат-заняття, які проводяться синхронно, коли всі учасники мають одночасний доступ до чату;
- веб-заняття, або дистанційні лекції, конференції, семінари, ділові ігри, лабораторні роботи, практикуми та інші форми навчальних занять, що проводяться за допомогою засобів телекомунікацій та інших можливостей інтернету;
- телеконференції, що проводяться, на основі списків розсилки з

---

¹⁴⁴ Гришук, А. (2018). Державна служба в Україні: адміністративно-правовий вимір. Монографія. Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ. 232 с.

¹⁴⁵ Гришук, А. (2018). Державна служба в Україні: адміністративно-правовий вимір. Монографія. Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ. 232 с.

¹⁴⁶ Власенко, І. (2017). Впровадження дистанційного навчання – вимога сучасності. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія. Матеріали міжвузівського вебінару. Вінниця. ВТЕІ КНТЕУ. С. 13 URL: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf

використанням електронної пошти. Для навчальних телеконференцій характерно досягнення освітніх завдань.

Необхідно відмітити, що для подальшого розвитку електронного навчання в Україні необхідно вдосконалення нормативно-законодавчої бази в сфері діджиталізації освіти, покращення технічного і програмного забезпечення навчальних закладів, забезпечення доступу до відкритих світових інформаційних ресурсів.

3.3. Електронне портфоліо як складова персональних інформаційних ресурсів державних службовців

Стрімкий розвиток інформаційних технологій зумовлює зрушення у соціально-економічній, суспільно-політичній та інших сферах життя суспільства. Такі зміни актуалізують нагальність здійснення відповідної підготовки висококваліфікованих кадрів, зокрема високопрофесійних державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Державні службовці є однією з категорій дорослих, які навчаються. Вони зокрема мають володіти здатністю працювати у складних умовах та швидко адаптуватись до систем, що трансформуються, активно втілювати інновації у професійній діяльності. Державний службовець має бути не тільки освіченим, компетентним, з глобальним просторовим мисленням, але й мати високий інтелектуальний потенціал, вміти шукати інформацію, аналізувати її та ретранслювати.

Використання інноваційних технологій у післядипломній освіті державних службовців уможливорює швидке отримання професійної інформації, її обробки та засвоєння, використовуючи при цьому і традиційні форми та методи навчання. Набуває поширення ефективна інноваційна технологія «Портфоліо», яка покликана сприяти розв'язанню нагальних завдань сучасної освіти у контексті навчання впродовж усього життя.

Ідея «портфоліо» виникла у 80-90-х роках у США, а до нас прийшла із

Західної Європи у XV–XVI сторіччі. Архітектори епохи Відродження пропонували свої роботи, будівельні проєкти в особливій теці, яку називали «портфоліо». Пропозиції, подані у таких теках, допомагали замовнику вибрати високопрофесійного претендента для реалізації проєкту. У перекладі з італійської «портфоліо» – це «тека з документами», своєрідне «досьє» особистості, яке ілюструє досягнення, успіхи та професійні вміння¹⁴⁷.

Ми пропонуємо розглянути портфоліо державного службовця як одну з форм самопрезентації, певний спосіб продемонструвати власні досягнення, розкрити особистісний потенціал.

Серед основних завдань портфоліо державного службовця виокремимо такі:

- підтримка високого рівня мотивації;
- виявлення рівня професійної компетентності державного службовця;
- об'єктивна оцінка його професійної діяльності, зокрема адміністрацією підприємства, установи чи організації, колективом тощо;
- узагальнення та систематизація перспективного професійного досвіду;
- рефлексія державним службовцем власної професійної діяльності;
- налаштування на підвищення свого фахового рівня та досягнення кращих результатів;
- визначення напрямів і шляхів професійного зростання й розвитку;
- формування позитивного іміджу державного службовця.

В умовах відкритого інформаційно-комунікаційного освітнього простору існують різні практики створення портфоліо, але найбільш розповсюджена методика створення портфоліо в електронній формі.

Куку, С. Електронні портфоліо та веб-портфоліо. Наукові записки. Т. 73, Комп'ютерні науки. Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». 2007. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Comp/2007_73/05_kyky_syu.pdf

¹⁴⁷ Бойко, О. Електронне портфоліо викладача – альтернативна форма оцінки його педагогічної діяльності та професіоналізму. Вісник Черкаського державного технологічного університету. Технічні науки. 2017. № 1.

Під електронним портфоліо («е-портфоліо») розуміємо систему управління інформацією, в якій використовуються електронні носії та сервіси для розміщення комплексу матеріалів, що демонструють знання і уміння державного службовця моделювати та реалізувати процес особистого професійного розвитку. До переваг електронного портфоліо треба віднести: сучасність, оперативність, функціональність, ефективність, ергономічність, відкритість і прозорість. Якщо паперовий еквівалент портфоліо являє собою папку з документами, то е-портфоліо демонструється у вигляді файлів на flash-накопичувачах, CD, HDD та інших носіях інформації^{148,149}.

Електронне портфоліо часто визначається як веб-портфоліо, як веб-сторінка чи веб-сайт особистості, який використовується для зберігання результатів професійної діяльності, проектів, особистих розробок, досягнень. Веб-портфоліо – це системи електронного портфоліо, які є інтерактивними та налаштованими через веб-сайт.

Із виникненням Всесвітнього павутиння з'явилися і веб-ресурси різного спрямування професійних або аматорських веб-дизайнерів. Пізніше із ключових концептів Web 2.0 – повне базування на веб-ресурси та робота саме в середовищі браузера – було підтримано у новіших сервісах, що з 2008 року тримали назву хмарних.

Сучасні хмарні сервіси надають користувачу через веб-інтерфейс послугу програмного забезпечення, платформу чи інфраструктуру. У якості хмар-сховищ нині стали відомі Dropbox, Google Drive, Mega, One Drive, iCloud, Vox тощо. Хмарний офіс Microsoft Office Online додано до платформи Office 365, офіс Google Docs розроблено для опрацювання стандартних офісних документів на Google Drive. Спеціально для освітніх цілей

---

¹⁴⁸ Бойко, О. Електронне портфоліо викладача – альтернативна форма оцінки його педагогічної діяльності та професіоналізму. Вісник Черкаського державного технологічного університету. Технічні науки. 2017. № 1.

¹⁴⁹ Куку, С. Електронні портфоліо та веб-портфоліо. Наукові записки. Т. 73, Комп'ютерні науки. Нац. ун-т «Кієво-Могилянська академія». 2007. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Comp/2007_73/05_kyky_syu.pdf

розроблено Google Apps Education Edition, що містить усі можливості професійного пакету: веб-додатки на основі хмарних обчислень, які надають студентам (учням, слухачам) і викладачам закладів освіти інструменти, необхідні для ефективного спілкування та спільної роботи. Для доступу до всіх можливостей Google потрібно через сторінку реєстрації отримати відповідний обліковий запис або ввійти до існуючого акаунту. Довідка Google надає підтримку в роботі. Активізувати певний сервіс можна через відповідне меню, яке кожен користувач налаштовує відповідно до власних потреб за допомогою переміщення піктограм¹⁵⁰.

При формуванні е-портфоліо рекомендовані такі програмні засоби:¹⁵¹:

- програма PowerPoint – створення презентацій практичних занять;
- програма Word – розроблення опорних конспектів, матеріалів, що включають тексти;
- програма Excel – розроблення систем рейтингової оцінки діяльності персоналу;
- інструментальні системи створення сайтів (наприклад, FrontPage, Dream Weaver) – розроблення матеріалів, що мають гіпертекстову структуру;
- інструментальні засоби для створення комп'ютерних тестів – розроблення тестів;
- графічні пакети (наприклад, Photoshop, CorelDraw тощо) – підготовка ілюстративних матеріалів: узагальнювальних схем, малюнків.

Також при формуванні е-портфоліо державного службовця до набору сервісів доцільно додати¹⁵²:

- Google Диск (Google Drive) – хмарне сховище стандартним обсягом до 1Гб з можливістю онлайн-перегляду змісту різних типів файлів,

---

¹⁵⁰ Шевчук, С. Електронне портфоліо як інструмент оцінювання професійної компетентності педагога вищої школи. <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/182930/184747>

¹⁵¹ Мазипчук М. Переваги та недоліки хмарних сервісів. Ресурсний сервіс ГУПТ. URL : <https://gurt.org.ua/articles/38359>

¹⁵² Мазипчук, М. Переваги та недоліки хмарних сервісів. Ресурсний сервіс ГУПТ. URL : <https://gurt.org.ua/articles/38359>

редагування деяких із них, створення кількох типів документів та організації доступу до них;

– YouTube – відео-хостинг (відеоматеріали не займають місця на Google Диску);

– Google Фото – збереження, редагування та публікація фотоматеріалів (можуть займати частину Google Диску);

– Google Карти (Google Maps) – картографічний сервіс, на якому може бути побудований набір карт, облік і збереження яких також знаходяться на Google Диску;

– Google Календар (Google Calendar) – сервіс для планування подій і справ за сіткою календаря та можливістю спільної роботи з ним;

– Google Play – магазин застосунків від Google, що надає можливість завантажити та встановити різні застосунки на мобільні пристрої з операційною системою Android;

– Google Hangouts – миттєвий обмін повідомленнями та відеоконференції від Google;

– Google Клас (Google Classroom) – онлайн-клас для ефективного навчання;

– Blogger – сервіс для ведення мережеских щоденників (блогів), що дозволяє розміщувати в СУБД на серверах Google як програмне забезпечення, так і записи, коментарі та персональні сторінки;

– Google Сайти (Google Sites), класична та нова версії – спрощений безкоштовний хостинг, що дозволяє: у короткий термін опублікувати інформацію, якщо пріоритетною є швидкість подання; під час створення можлива співпраця користувачів; до сайту можна вбудувати матеріали застосунків Google або інших інтернет-джерел¹⁵³.

---

¹⁵³ Мазипчук М. Переваги та недоліки хмарних сервісів. Ресурсний сервіс ГУРТ. URL : <https://gurt.org.ua/articles/38359>

При розробленні портфоліо доцільно враховувати такі принципи¹⁵⁴: відкритість (інформація доступна усім зацікавленим особам); багатоаспектність (оцінювання не лише знань, але й умінь застосовувати їх на практиці, соціальний досвід, відстеження динаміки особистісного та професійного розвитку); змістовність оцінювання (оцінюють не лише кількісні показники, але й процес особистісно-професійного розвитку); гуманістична спрямованість (урахування індивідуальних здібностей); варіативність (урахування індивідуальних цілей, потреб та інтересів); дух змагання. Також необхідно дотримуватись структури його побудови, тобто розділи повинні розкривати основні аспекти професійної діяльності державного службовця, логічно пов'язані та характеризуватись взаємопроникненням і взаємодоповненням.

Електронне портфоліо державного службовця, у залежності від мети його створення, може бути: *портфоліо-звіт*, *портфоліо-самооцінка* чи *портфоліо-портрет*¹⁵⁵.

У залежності від змісту розрізняють такі типи портфоліо:

- *тематичне портфоліо* містить матеріали стосовно роботи з однієї теми;
- *портфоліо досягнень* містить кращі роботи, напрацювання, свідоцтва ефективної діяльності;
- *рефлексивне портфоліо* містить матеріали й оцінку (самооцінку) досягнення цілей, особливостей якості роботи з різними джерелами інформації, роздумів, відчуттів, сприймань;
- *проблемно-орієнтоване портфоліо* містить матеріали, що

---

¹⁵⁴ Кендюхова А.А. Формування професійних компетенцій педагога за допомогою технології портфоліо.. URL: <http://ppko-koipko.edukit.kr.ua/Files/downloads/%D0%9A%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D1%85%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%84.doc>;

«Я-інтерпретація», або інноваційна освітня технологія «Портфоліо» під час підвищення кваліфікації публічних службовців. *Держслужбовець*. липень, 2017/№ 7. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2017/july/issue-7/article-28922.html>

¹⁵⁵ Моделирование портфоліо педагога : навч.-метод. посіб. (2014). Уклад. Н. Бахмат. 2-ге вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А. 72 с.

відображають цілі, процес і результат вирішення проблеми;

– *представницьке портфоліо* готується як підтвердження майстерності за окремими напрямками самоосвіти. Містить кращі закінчені роботи, фото, відеозаписи, матеріали на електронних носіях. Обов'язковим є письмовий аналіз;

– *портфоліо інформаційне* – форма організації роботи з інформаційними матеріалами;

– *портфоліо документації або «робочий» портфоліо* демонструє професійний розвиток і зростання державного службовця, містить усі матеріали, починаючи від мети і тематики самоосвіти до практичного застосування і результативності.¹⁵⁶

Наявність електронного портфоліо державного службовця надає можливість презентувати себе як фахівця під час підготовки щорічного публічного звіту керівників, у процесі оцінювання результатів службової діяльності, а також під час участі у конкурсі «Кращий державний службовець» тощо.

Електронне портфоліо державного службовця є візуалізацією здатності осмислення й управління власною діяльністю. Реалізація освітньої технології – технології портфоліо – не лише дає можливість звітування та оцінювання професійної діяльності державного службовця, а й стає динамічним складником у процесі мобілізації його професійних компетенцій та інтерактивності його діяльності.

Узагальнені рекомендації щодо експертизи та оцінювання професійного портфоліо викладено у додатку «Експертиза та оцінювання портфоліо фахівця».

---

¹⁵⁶ Моделювання портфоліо педагога : навч.-метод. посіб. (2014). Уклад. Н. Бахмат. 2-ге вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А. 72 с.

3.4. Інформаційні технології в управлінській діяльності державних службовців

Управління в органах державної влади, потребує постійного інформаційного (інформаційно-аналітичного) забезпечення, яке виконує наступні основні функції:¹⁵⁷ постійне інформування про наявний стан і тенденції зміни об'єкта управління; формування об'єктивної картини зовнішнього середовища; поточний та ретроспективний аналіз та прогнозування; підготовка варіантів (проектів) управлінських рішень; інформаційний обмін (управління інформаційними процесами) в системі управління і між нею та зовнішнім середовищем. На практиці ці функції виконують: прес-служби; служби (управління) інформації та громадських зв'язків; інформаційні та інформаційно-аналітичні управління (відділи); апарати консультантів (експертів, помічників); управління (відділи) інформатизації і комп'ютеризації (частково).

Інформаційне забезпечення управлінської діяльності – це комплекс робіт з надання своєчасної, достовірної та повної інформації суб'єкту управління із заданою періодичністю. На державне управління та його інформаційне (інформаційно-аналітичне) забезпечення впливають в сучасних умовах наступні фактори: геополітичні процеси, в першу чергу глобалізація як інтеграційний процес; інформатизація; демократизація та розвиток громадянського суспільства; прогрес в сфері управління і технологій інформаційної діяльності тощо.

Інформаційні служби повинні мати відповідні комунікаційні можливості, організаційно-штатну структуру, а також систему захисту від маніпулятивних впливів та інших загроз інформаційної (інформаційно-психологічної) безпеки.

---

¹⁵⁷ Соколов, В. (2016). Класифікація, функції та завдання аналітичної діяльності в системі забезпечення національної безпеки. Інвестиції: практика та досвід. № 16. С. 89–94. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5136&i=18>

У розвинених країнах зростання витрат на організаційне забезпечення державних органів управління (в тому числі й інформаційне) призводить нерідко до зворотнього ефекту: потік паперовий не зменшується, апарат все більше працює на себе, технічні засоби використовуються локально. Серйозні методологічні проблеми управління, такі як виявлення та формулювання цілей, узгодження цілей різних ієрархічних рівней тощо, випускаються з поля зору. Аналіз діяльності, планування, оцінка результатів, врахування зовнішніх змін вважаються другорядними питаннями.

На часі – розроблення єдиних вимог до інформаційного забезпечення підготовки та прийняття рішень, у тому числі правових актів. Одні структури готують проекти рішень, спираючись на відомчий (установа) масив інформації, інші приймають ці рішення під впливом посередників-інформаторів (аналітико-інформаційних служб). Процедури лоббіювання конкретних групових інтересів не завжди нормативно врегульовані, слабо розвинений зворотній зв'язок з правовиконавцями тощо.

Акцентуємо увагу на питаннях, пов'язаних із використанням інформаційних технологій в управлінській діяльності державних службовців. *Інформаційна технологія* – це: комплекс взаємозалежних наукових, технологічних, інженерних дисциплін, що вивчають методи ефективної організації роботи з обробки й збереження інформації; обчислювальну техніку і методи організації взаємодії між персоналом та виробничим устаткуванням, а також пов'язані з цим технічні, економічні і соціальні проблеми; сукупність методів і засобів спрямованої зміни будь-яких властивостей інформації.

Інформаційна технологія, як і будь-яка інша, повинна відповідати таким вимогам: забезпечувати високий рівень структурування всього процесу обробки інформації за етапами (фазами), операціями, діями; містити весь набір елементів, необхідних для досягнення поставленої мети; мати регулярний, періодичний характер. Важливим при використанні

інформаційних технологій для управління державою є не тільки культура та інтелект суспільства в цілому, але й культура та інтелект державних службовців.

Етапи, дії, операції технологічного процесу можуть бути стандартизовані й уніфіковані, що дозволить більш ефективно здійснювати цілеспрямоване керування інформаційними процесами.

Інструментарій інформаційної технології - це один чи кілька взаємозалежних програмних продуктів для певного типу комп'ютерної техніки, технологія роботи в якій дозволяє досягти поставленої користувачем мети.

Як інструментарій можна використовувати такі поширені види програмних продуктів для персонального комп'ютера, як текстовий процесор (редактор), настільні видавничі системи, електронні таблиці, системи керування базами даних, електронні записні книжки, електронні календарі, інформаційні системи функціонального призначення (фінансові, бухгалтерські, маркетингові та ін.), експертні системи і т.п.

У науковій літературі виділяють чотири види сучасних інформаційних технологій:¹⁵⁸

1. Інформаційна технологія обробки даних призначена для вирішення добре структурованих завдань, для яких є необхідні вхідні дані і відомі алгоритми й стандартні процедури їх обробки. Ця технологія застосовується на рівні операційної діяльності персоналу низької кваліфікації з метою автоматизації постійно повторюваних операцій управлінської праці. Тому впровадження інформаційних технологій і систем на цьому рівні істотно підвищить продуктивність праці персоналу.

2. Інформаційна технологія управління спрямована на створення різноманітних регулярних і спеціальних звітів.

---

¹⁵⁸ Линьов, К. (2016). Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби. URL: <http://fitm.nusta.edu.ua/omeka/files/original/615a8d2c1bcdce418806e2f34d621455.pdf>

3. *Інформаційна технологія підтримки прийняття рішень* являє собою тип інформаційних систем, у яких за допомогою досить складних запитів здійснюється добір та аналіз даних у різних розрізах і за різними показниками – часовими, географічними тощо. Крім традиційних засобів доступу до баз даних системи підтримки прийняття управлінських рішень містять:¹⁵⁹ витяг даних з різних джерел, включаючи неструктуровану інформацію; багатомірний аналіз даних; обробку статистики; моделювання правил і стратегій діяльності; ділову графіку для унаочнення результатів аналізу; аналіз «що, коли...»; штучний інтелект.

4. *Інформаційна технологія експертних систем* (мають відповідати вимогам: використання не поверхневих знань у вигляді евристичних правил, а глибоких, тобто теорій предметних галузей і загальні стратегії вирішення проблем; розміщення інформації у вигляді складних ієрархічних уявлень; здатність вирішувати завдання з динамічних предметних галузей, тобто тих галузей, знання про які можуть змінюватися безпосередньо в процесі роботи; обов'язкова наявність бази даних з повною інформацією; здатність аналізувати знання, що містяться у системі, виявляючи суперечності між накопиченими раніше знаннями і отриманими від експерта, встановлювати факт їх неповноти чи помилковості).

Технічною основою сучасних інформаційних технологій є:¹⁶⁰ *засоби комп'ютерної техніки* – складають базис усього комплексу технічних засобів інформаційних технологій і призначені насамперед для обробки і перетворення різних видів інформації, яка використовується в управлінській діяльності; *засоби комунікаційної техніки* – забезпечують одну з основних функцій управлінської діяльності – передачу інформації в межах системи управління й обмін даними з зовнішнім середовищем, передбачають

---

¹⁵⁹ Линьов, К. (2016). Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби.
URL: <http://fitm.nusta.edu.ua/omeka/files/original/615a8d2c1bcdce418806e2f34d621455.pdf>

¹⁶⁰ Линьов, К. (2016). Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби.
URL: <http://fitm.nusta.edu.ua/omeka/files/original/615a8d2c1bcdce418806e2f34d621455.pdf>

використання різноманітних методів і технологій, у т.ч. із застосуванням комп'ютерної техніки; *засоби організаційної техніки* – призначені для механізації й автоматизації управлінської діяльності у всіх її проявах.

Програмні засоби сучасних інформаційних технологій поділяються на системні і прикладні. *Системні програмні засоби* призначені для забезпечення діяльності комп'ютерних систем як таких. Це, зокрема:¹⁶¹ тестові і діагностичні програми; антивірусні програми; операційні системи; командно-файлові процесори. *Прикладні програмні засоби*: системи підготовки текстових, табличних та інших документів; системи підготовки презентацій; системи обробки фінансово-економічної інформації; системи управління базами даних; системи управління проектами; експертні системи і системи підтримки прийняття рішень; системи інтелектуального проектування тощо.

Особливостями розвитку інформаційних технологій управління є:

1) *Старіння інформаційної технології.* Для інформаційних технологій природно, що вони застарівають і змінюються новими.

2) *Залишкове фінансування інформаційного комплексу.* На інформаційне забезпечення не виділяються кошти в потрібному обсязі.

3) *Відсутність єдиної системи автоматизації.* Відсутність єдиної системи автоматизації призводить, як мінімум, до нераціонального використання робочого часу співробітників компаній або організації, а то й просто до помилок у звітності або істотних неточностей при формуванні загальної картини діяльності суб'єкта підприємництва.

4) *Недостатнє використання Інтернет-технологій.* Причиною проблеми є недостатня обізнаність керівників організацій.

Важливими факторами, що визначають перевагу мережного

---

¹⁶¹ Линьов, К. (2016). Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби. URL: <http://fitm.nusta.edu.ua/omeka/files/original/615a8d2c1bcdce418806e2f34d621455.pdf>

використання комп'ютерів, є:¹⁶² усунення дублювання інформації й проблем; більш економічне колективне використання в мережі відносно дорогих ресурсів (програмне забезпечення, принтери, дискові масиви пам'яті великого обсягу тощо); загальносистемне підвищення продуктивності за рахунок введення в мережі спеціалізованих компонентів, таких, як файли-сервери, сервери баз даних, телекомунікаційні сервери й інші сервери додатків; наявність додаткових мережних послуг, таких, як організація електронної пошти, проведення телеконференцій тощо; більш висока надійність при наявності в мережі дублюючих елементів єдиної розподіленої системи обробки даних, а також потенціал її розширюваності.

При формуванні та реалізації політики використання інформаційних технологій в управлінні доцільним є виконання певних умов, серед яких¹⁶³ – уніфікація порядку обміну інформацією між органами державного управління на всіх рівнях при максимальній стандартизації структури інформаційних ресурсів та інформаційних систем регіонів; легітимне оформлення правового режиму створення та використання інформаційних ресурсів місцевого самоврядування з наданням їм статусу державної власності; врегулювання статусу службової інформації та порядку використання в органах державної влади інформації приватного сектора й інформації з обмеженим доступом; визнання юридичної сили електронних документів та скорочення паперового документообігу; неперервне навчання всіх категорій держслужбовців інформаційно-комунікаційним технологіям; відкритість органів державної влади перед суспільством шляхом законодавчого забезпечення збору та обліку суспільної думки з найбільш важливих проблем соціального розвитку; нормативне забезпечення порядку

---

¹⁶² Тарнавський, Ю., Кузьменко, І. (2018). Організація комп'ютерних мереж. Підручник: для студ. спеціальності 121 «Інженерія програмного забезпечення» та 122 «Комп'ютерні науки». Київ. КПІ ім. Ігоря Сікорського. 259 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/25156/1/Tarnavsky_Kuzmenko_Org_Komp_merej.pdf

¹⁶³ Линьов, К. (2016). Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби. URL: <http://fitm.nusta.edu.ua/omeka/files/original/615a8d2c1bcdce418806e2f34d621455.pdf>

обов'язкового використання сучасних інформаційних технологій в діяльності органів виконавчої і судової гілок влади; розробка програмного забезпечення з урахуванням специфіки і потреб органів державної влади; використання інформаційних технологій в управлінні державою потребує створення відповідної правової бази.

3.5. Сутність та особливості використання інформаційних систем в управлінській діяльності державних службовців

Інформаційні системи у контексті наукової термінології. Сутність інформаційних систем. Передусім наведемо тлумачення інформаційної системи. Аналіз наукових джерел свідчить, що інформаційні системи доцільно розглядати як:

- середовище, яке забезпечує цілеспрямовану діяльність організації, тобто вона є сукупністю компонентів (інформація, процедури, персонал, апаратне і програмне забезпечення), об'єднаних регульованими взаємовідносинами для формування організації як єдиного цілого і забезпечення її цілеспрямованої діяльності. І як наслідок цього визначення, ефективність інформаційної системи може бути оцінена лише в термінах її внеску в досягнення організацією її стратегічних цілей¹⁶⁴;

- взаємопов'язані компоненти, які працюють для збору, обробки, зберігання та розповсюдження інформації з метою управління організацією, аналізу, підтримки прийняття управлінських рішень, збільшення наочності в організації;

- набір взаємопов'язаних компонентів, які збирають (або обирають), обробляють, зберігають і розповсюджують інформацію, яка використовується у процесі прийняття рішень, координації та управлінні в організації. ІС допомагає аналізувати проблеми, виявляти і розглядати складні об'єкти і створювати нові продукти.

---

¹⁶⁴ Линьов, К. (2016). Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби. URL: <http://fitm.nusta.edu.ua/omeka/files/original/615a8d2c1bcdce418806e2f34d621455.pdf>

Місія інформаційної системи (у подальшому – ІС) – це виробництво потрібної для організації інформації для забезпечення ефективного управління всіма її ресурсами, створення інформаційного і технічного середовища для здійснення управління організацією.

Основне призначення ІС¹⁶⁵ – збір, зберігання та розповсюдження інформації з метою підтримки організаційних функцій та прийняття рішень. Крім того, вони виконують функції зв'язку, координації діяльності, контролю, аналізу і візуалізації даних. ІС перетворюють потік вихідних даних у корисну інформацію, використовуючи три основні процедури: введення, обробку та виведення даних. З точки зору бізнесу така система являє собою організаційне та управлінське рішення, засноване на інформаційних технологіях, призначене для роботи з виникаючими проблемами.

Інформаційні системи глибоко вкорінилися у різних організаціях, від них залежить сама корпоративна культура, політика, робочі процеси і стандартні операційні процедури. Вони є інструментами, які потрібні для зміни структури організації, перетворюючи окремі елементи цієї структури у нові бізнес-моделі і розширюючи межі підприємств. Переваги, які надаються ними, призводять до глобалізації економіки, появи кіберкорпорацій.

Невід'ємною частиною діяльності державних службовців є творча робота з використанням нових знань та інформації. Інформаційні технології можуть грати важливу роль у процесі зміни профілю діяльності організації або її структури. Державні службовці відповідальні за аналіз багатьох завдань і вирішення проблем професійної діяльності, а також за розробку стратегій та планів дій. ІС є одним з інструментів державних службовців, які дають їм інформацію, необхідну для прийняття рішень. Вони також допомагають у процесі виконання прийнятих рішень і використовуються в

---

¹⁶⁵Линьов, К. (2016). Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби. URL: <http://fitm.nusta.edu.ua/omeka/files/original/615a8d2c1bcdce418806e2f34d621455.pdf>

якості важелів управління.

*Технологія.*¹⁶⁶

апаратне забезпечення	}	інформаційна інфраструктура
програмне забезпечення		
засоби зберігання даних		
комунікаційна технологія		
комп'ютерна мережа		

На тлі поширення мережевих комунікацій технології ІС більше не обмежуються комп'ютерами, це є цілий спектр технологій, які дозволяють з'єднувати окремі комп'ютери у мережі, розширюючи межі використання. Інтернет є унікальною гнучкою платформою для створення потоків інформації, як всередині організації, так і за її межами.

Процеси, які забезпечують роботу ІС будь-якого призначення: виявити інформаційні потреби; здійснити відбір джерел інформації; здійснити збір інформації; здійснити введення інформації із зовнішніх або внутрішніх джерел; виконати дії з обробки інформації, оцінки її повноти і значущості і за поданням її в зручному вигляді; вивести інформацію для надання споживачам або передачі в іншу систему; організувати використання інформації для оцінки тенденцій, альтернатив рішень і дій, розробки прогнозів, вироблення стратегії; організувати зворотний зв'язок - за інформацією, переробленою людьми даної організації, здійснювати корекцію вхідної інформації.

У наукових джерелах виокремлено *основні типи управлінських завдань*, які виникають при створенні та використанні ІС в організації: створення систем, які будуть максимально конкурентоздатними, ефективними та максимально охоплювати всі бізнес-процеси організації; визначення вимог, які висуваються перед ІС; створення інформаційної архітектури та системної

---

¹⁶⁶ Линьов, К. (2016). Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби. URL: <http://fitm.nusta.edu.ua/omeka/files/original/615a8d2c1bcdce418806e2f34d621455.pdf>

інфраструктури, які відповідають цілям організації; визначення їх цінності для діяльності; розробка систем, які зрозумілі користувачам, прості в управлінні і не порушують основні етичні принципи.

На практиці впровадження ІС – складний і непередбачуваний процес, який не завжди призводить до позитивних наслідків. При цьому потрібні серйозні зміни структури організації, використання складних технологій і великі фінансові витрати. Майбутні прибутки бувають рідко очевидними на початку проекту.

Вплив ІС на організації не є однонаправленим. Інформаційні системи та організації, в яких вони використовуються, взаємовпливають одна на одну. Впровадження нової ІС впливає на структуру організації, її цілі, методи роботи, систему оцінок, конкуренцію між трудовими колективами, прийняття рішень та щоденну діяльність. У той же час ІС мають відповідати організаційній структурі, завданням, культурі, політиці та основним принципам управління¹⁶⁷. Наведемо ці принципи. *Принцип 1.* Організаційні структури і технологічні системи мають бути концептуально погоджені одне з одним. *Принцип 2.* Запровадження ІС в організації має забезпечувати позитивну мотивацію і задоволеність працівників. Необхідно так побудувати ІС, щоб для кожного працівника були враховані характер виконуваних ним завдань, його компетенція і кваліфікаційний рівень, прагнення до самореалізації. *Принцип 3.* Самі користувачі мають активно брати участь у створенні, розвитку й удосконаленні ІС. *Принцип 4.* Участь підрозділів у розробці та розвитку ІС передбачає відповідні організацію і менеджмент проектних робіт, а також методи структурування і підтримки комунікацій між цими підрозділами і фахівцями з ІС.

Науковці виділяють два основних підходи до проектування інформаційних систем. *Структурний підхід* заснований на використанні

---

¹⁶⁷ Линьов, К. (2016). Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби. URL: <http://fitm.nusta.edu.ua/omeka/files/original/615a8d2c1bcdce418806e2f34d621455.pdf>

організаційної структури компанії, коли проектування системи відбувається відповідно до структурних підрозділів. Головним недоліком структурного підходу є прив'язка до організаційної структури, яка дуже швидко змінюється, тому до проекту ІС доводиться часто вносити зміни. *Процесний підхід* орієнтований не на організаційну структуру, а на бізнес-процеси, які на відміну від організаційної структури змінюються рідше. Процесний підхід до аналізу і моделювання бізнес-процесів, а також до наступної розробки вимог до ІС дозволяє оперативно супроводжувати раціональні технології робіт, паралельно з експлуатацією модернізувати ІС, нарощувати потужність бази даних і підтримувати її в актуальному стані. Іншою найважливішою перевагою застосування процесного підходу є можливість формалізації технології виконання робіт з реорганізації діяльності організації.

Принципи створення і функціонування інформаційної системи «Електронний уряд». Розвиток інформаційного суспільства та інформаційних технологій стимулює країни й органи державного управління до прийняття концепції «електронного уряду», спрямованої на досягнення таких цілей.¹⁶⁸

- Надавати населенню інтегровані послуги в мережі Інтернет.
- Перебудувати відносини з населенням. Замість того, щоб надавати однакові послуги всім громадянам, державні установи можуть використовувати нові інформаційні технології для надання персоналізованих послуг фізичним та юридичним особам. Громадяни стають більш відповідальними за свої відносини з державними органами на основі поновлення довіри до державного сектора.
- Подолати інформаційну нерівність. Держава може зробити нові технології доступнішими для менш забезпечених прошарків суспільства, а

---

¹⁶⁸ Бабаєв В. (2014). Текст лекцій з дисципліни «Електронне урядування» (для студентів 5 курсу спеціальності 8.03060101 „Менеджмент організацій і адміністрування» денної форми навчання). Харків. ХНУМГ. 127 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/35678/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D0%95%D0%A3%2011.pdf>

також організувати навчання комп'ютерній грамотності, особливо молоді та людей похилого віку.

- Забезпечити громадянам можливість навчатися протягом усього життя. Ідея безперервного навчання, яке не припиняється після закінчення школи чи вузу, може втілитися в життя через поширення електронного (дистанційного) навчання спеціалістів у галузі обробки і аналізу інформації.

- Сприяти розвитку економіки. Приватні компанії, що провадять електронну комерцію, орієнтуються не лише на місцевих споживачів, а виходять на нові ринки, що сприяє підвищенню рівня професійної підготовки і зайнятості населення на місцях.

- Розробляти ефективні нормативно-правові акти та здійснювати раціональну політику. Держава має створити гнучке законодавство, стимулюючи довіру до всіх видів електронних операцій і зберігаючи рівновагу між необхідністю економічного розвитку та потребами забезпечення конфіденційності інформації.

- Створити форми управління з активним залученням громадськості. Широка інформатизація відносин органів державної влади з суспільством врешті-решт може забезпечити реалізацію «прямої демократії», без проміжних ланок, у яких втрачається і спотворюється інформація. На місцевому рівні муніципальні органи вже нині підтримують проведення дебатів, дискусійних форумів в Інтернеті, що допомагає їм у прийнятті рішень.¹⁶⁹

Для забезпечення відкритості діяльності органів державної влади та реалізації громадянами конституційних прав на участь в управлінні державними справами, підвищення ефективності діяльності органів державної влади всіх рівнів було створено електронну інформаційну систему «Електронний уряд» (англ. e-Government), що уособлює систему збору, введення, пошуку, обробки, збереження та видачі користувачеві за вимогою

---

¹⁶⁹ Клименко, І., Линьов К. (2006). Технології електронного врядування. Київ. Центр сприяння інституційному розвитку державної служби. 192 с.

згідно визначених критеріїв інформаційних ресурсів для забезпечення надання послуг державних органів усіх гілок влади бізнесу та всім категоріям громадян інформаційно-телекомунікаційними засобами та інформування громадян про роботу державних органів. Йдеться про модель державного управління, що заснована на використанні сучасних інформаційних і комунікаційних технологій з метою підвищення ефективності та прозорості влади, а також встановлення суспільного контролю над нею. Вся сукупність як внутрішніх, так і зовнішніх зв'язків і процесів моделі підтримується й забезпечується відповідними інформаційно-комп'ютерними технологіями. Необхідною умовою переходу до електронного уряду є широка інформатизація всіх процесів у звичайній діяльності міністерств, відомств, місцевих органів виконавчої влади, причому як внутрішніх, так і зовнішніх¹⁷⁰.

Державні установи, які успішно впроваджують програму «Електронний уряд», мають такі переваги: відкритість і широке охоплення; орієнтація на потреби споживачів; партнерство між державою і приватним сектором. Електронне урядування є не просто технологічним рішенням, а інноваційною концепцією професійної діяльності державних службовців та управління державою, важелем масштабного перетворення суспільства. Основою відповідних перетворень є готовність держави, громадян використовувати можливості інформаційних технологій, оцінити їх переваги, знаходити їх нові сфери застосування безпосередньо для свого життя, бізнесу, громадської та наукової діяльності, навчання тощо. Цей процес має ініціюватися спільно трьома секторами – державним, громадським і бізнесовим.

Як свідчить аналіз джерел¹⁷¹, електронне урядування передбачає

---

¹⁷⁰ Линьов, К. (2016). Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби. URL: <http://fitm.nusta.edu.ua/omeka/files/original/615a8d2c1bcdce418806e2f34d621455.pdf>

¹⁷¹ Теоретико-методологічні, організаційні та інституційні засади впровадження електронного урядування: звіт (заключний) про науково-дослідну роботу (кафедри інформаційної політики). (2011). К.: НАДУ при Президентіві України. С. 16. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp->

перехід до вироблення та прийняття урядових рішень із використанням безпаперових технологій із одночасним забезпеченням ефективного залучення до цього процесу громадськості, упровадження комплексного та індивідуалізованого підходу до надання державних послуг користувачам з одночасним усуненням їх від безпосереднього контакту з державними службовцями (деперсоніфікація). Водночас упровадження електронного урядування актуалізує нагальність принципових змін у технологіях підготовки та прийняття урядових рішень, а також потребує залучення матеріальних, інтелектуальних та інших ресурсів, розв'язання комплексу організаційно-правових, етичних, технологічних та інших проблем.

ГЛОСАРІЙ

Безпечне освітнє середовище – простір, що передбачає наявність у ньому безпечних умов навчання та праці, комфортної міжособистісної взаємодії, а також відсутність будь-яких проявів насильства й достатність ресурсів для їх запобігання, а також дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки суб'єктів педагогічної взаємодії.

Глобальна інформаційна інфраструктура – інформаційне утворення, що розробляється як загальносвітова інформаційна мережа масового обслуговування населення планети на основі інтеграції глобальних і регіональних інформаційно-телекомунікаційних систем, а також систем цифрового телебачення і радіомовлення, супутникових систем і мобільного зв'язку.

Дистанційне навчання – це цілеспрямований інтерактивний процес взаємодії тих, хто навчає і навчається, що ґрунтується на використанні сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, які дозволяють здійснювати навчання на відстані.

Електронна культура – форма культури, яка передбачає стимулювання та мотивування поширення здобутків у сфері культури за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Інтернет-платформа для обміну науковими публікаціями – один із елементів наукової і дослідницької інфраструктури, що становить сукупність інструментів та засобів, реалізованих у мережі Інтернет у формі соціальної мережі (інтерактивного веб-сайту), призначеної для неформального обміну результатами наукової діяльності, зокрема для їх розміщення, обговорення, рецензування, оприлюднення, архівування, збереження, надання у відкритий доступ та розповсюдження.

Інформаційна безпека – це стан захищеності інтересів особи, суспільства й держави, за якого не допускається або зводиться до мінімуму завдання шкоди через: неповноту, несвоєчасність, недостовірність інформації; несанкціоноване поширення та використання інформації; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки використання інформаційних технологій.

Інформаційна загроза – це соціальне явище або подія з прогнозованими, але неконтрольованими небажаними наслідками, що може відбутися у певний момент часу, через яке соціальні об'єкти

інформаційної безпеки частково або повністю втрачають можливість реалізувати свої інтереси в інформаційній сфері, порушується нормальне їх функціонування, здійснюється руйнація або стримується розвиток технічних об'єктів інформаційної безпеки.

Інформаційна інфраструктура – сукупність різноманітних інформаційних (автоматизованих) систем, інформаційних ресурсів, телекомунікаційних мереж і каналів передачі даних, засобів комунікацій і управління інформаційними потоками, а також організаційно-технічних структур, механізмів, що забезпечують їх функціонування.

Інформаційна компетентність дорослих – це сукупність компетенцій, пов'язаних із роботою з інформацією у всіх її формах і представленнях, які дозволяють ефективно користуватись інформаційними технологіями різних видів як у традиційній формі (друкованій), так і комп'ютерними телекомунікаціями, працювати з інформацією в різних її проявах і формах у повсякденному житті та у професійній діяльності.

Інформаційна послуга загального призначення – інформаційні послуги, надання яких не потребує ідентифікації суб'єктів правових відносин.

Інформаційна система – організаційно впорядкована сукупність документів (масивів документів) та інформаційних технологій, в тому числі з використанням технічних засобів, що реалізують інформаційні процеси та призначені для зберігання, обробки, пошуку, розповсюдження, передачі та надання інформації.

Інформаційна хвиля – це різке зростання кількості повідомлень на певну тему, концентрація уваги мережевих спільнот навколо інформаційного приводу. Потужність І. х. оцінюється за кількістю: повідомлень на форумах, посилань на інформаційних сайтах, запитів на пошукових системах.

Інформаційне забезпечення освіти – це цілісна система, що забезпечує інтеграцію технічного, дидактичного, «користувального» та інформаційно-освітнього середовищ, які створюють умови для виконання послідовності спільних дій суб'єктів навчання в умовах інформатизації освіти, орієнтованих на досягнення спроектованих результатів.

Інформаційний потік – це переміщення у деякому середовищі структурованих даних; сукупність повідомлень з однаковими чи близькими ознаками.

Інформаційний простір України – середовище, в якому

здійснюються продукування, зберігання й поширення інформації і на яке поширюється юрисдикція нашої держави.

Інформаційні зв'язки – складні інформаційні схеми комунікативного типу.

Інформаційні ресурси – це систематизована інформація або знання, що мають цінність у певній предметній області і можуть бути використані людиною в своїй діяльності для досягнення певної мети; синтетично організована форма представлення інформації, яка ґрунтується на концентрації, індивідуалізації документованої інформації функціонального призначення.

Інформаційні технології – це сукупність методів і засобів, що використовуються для збору, зберігання, обробки і поширення інформації.

Інформаційні технології управлінської діяльності – це засоби організації управлінської праці, які направлені на впорядкування системи процесів та дій посадових осіб щодо отримання, опрацювання, використання та поширення інформації.

Інформація – відомості, які передаються людьми усним, письмовим чи іншим способом за допомогою умовних сигналів і технічних засобів.

Курс дистанційного навчання – інформаційна система, яка є достатньою для навчання окремим навчальним дисциплінам за допомогою опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Локальний репозитарій – електронна база даних, що підтримується інституціональним учасником і є частиною Національного репозитарію академічних текстів.

Мережа – термін, який відображує деієрархізацію соціального життя та встановлення в процесі комунікації відносин взаємозалежних суб'єктів.

Мережна спільнота – це неформальне відкрите або закрите об'єднання людей за певними інтересами, які спілкуються за допомогою Інтернет.

Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів – це інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для реєстрації, обліку, накопичення, оброблення й зберігання відомостей про склад, зміст, розміщення, умови доступу до електронних інформаційних ресурсів та задоволення потреб юридичних і фізичних осіб в інформаційних послугах.

Національний репозитарій – загальнодержавна розподілена

електронна база даних, в якій накопичуються, зберігаються і систематизуються академічні тексти.

Національні інтереси України в інформаційній сфері – це суспільно визнані й законодавчо закріплені життєво важливі інформаційні потреби особи, суспільства, держави, задоволення яких забезпечує стабільне існування, вільний, всебічний розвиток особи та суспільства, ефективний розвиток держави.

Ресурси інформаційні – документи і масиви документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних, депозитаріях, музейних сховищах тощо). Розрізняють ресурси інформаційні державні та недержавні.

Технології – сукупність засобів досягнення мети в будь-якій сфері діяльності.

Центральний репозитарій – електронна база даних, в якій накопичуються, зберігаються і систематизуються академічні тексти, у тому числі реєстр академічних текстів, що підтримується розпорядником Національного репозитарію і є частиною Національного репозитарію академічних текстів.

Цифрова освіта – об'єднання різних компонентів і найсучасніших технологій завдяки використанню цифрових платформ, впровадженню нових інформаційних та освітніх технологій, застосуванню прогресивних форм організації освітнього процесу та активних методів навчання, а також сучасних навчально-методичних матеріалів.

Цифрові технології – будь-який продукт або послуга, які можуть бути використані для створення, перегляду, поширення, зміни, збереження, отримання, передавання та приймання інформації в електронному вигляді в цифровій формі.

Цифровізація – процес, що передбачає впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв. Є механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності.

Додаток 1

Перелік електронних бібліотек¹⁷²

Державні бібліотеки України (не повний перелік)

Наукова електронна бібліотека НБУ імені В.І. Вернадського		http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=VF&P21DBN=VFEIR&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID=
Електронна бібліотека «Культура України» НБУ імені Ярослава Мудрого		https://elib.nlu.org.ua/
Електронна бібліотека НІБ України		http://www.nibu.kiev.ua/index.php?option=com_irbis&Itemid=300
Наукова медична електронна бібліотека ННМБУ		https://www.library.gov.ua/
Електронна бібліотека імені Василя Стефаника	ЛННБУ	http://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/resursi-i-fondi/elektronni-resursy/
Електронна бібліотека України	ОННБ	http://catalog.odnb.odessa.ua/opac/index.php?url=/matieres/index/Matiere.IdThesaurus:10/Matiere.IdPere:48778
Електронна бібліотека імені В. Г. Короленка	ХДНБ	http://korolenko.kharkov.com/e-katalog.html
Електронна бібліотека України	ДНТБ	https://dntb.gov.ua/foundations-dntb/e-catalog
Електронна бібліотека імені В. Г. Заболотного	ДНАББ	http://www.dnabb.org/modules.php?name=Pages&go=page&pid=8
Електронна бібліотека імені В.О. Сухомлинського	ДНПБУ	http://194.44.28.246/cgi-bin/irbis64r_12/cgiirbis_64.exe?LNG=&C21COM=F&I21DBN=ELIBR&P21DBN=ELIBR&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID=&S21CNR=

Бібліотеки закладів вищої освіти в Україні

Донецький національний університет <http://www.donnu.edu.ua>

¹⁷² Систематизовано Калюжною Т.Г. на основі опрацювання Інтернет-ресурсів.

<i>Наукова бібліотека</i>	http://www.donnu.edu.ua/uk-ua/library/Pages/default.aspx
Київський національний університет імені Тараса Шевченка <i>Наукова бібліотека ім. М. Максимовича</i>	http://www.univ.kiev.ua http://lib-gw.univ.kiev.ua
Національна академія внутрішніх справ (Київ) <i>Бібліотека</i>	http://www.naiou.kiev.ua http://www.naiou.kiev.ua/biblio/
Національна академія державного управління при Президентіві України (Київ)	http://www.academy.gov.ua
Національна академія управління (Київ)	http://www.nam.kiev.ua
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» <i>Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка</i>	http://www.kpi.ua/ http://library.ntu.kpi.kiev.ua
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» <i>Науково-технічна бібліотека</i>	http://www.kpi.kharkov.ua http://library.kpi.kharkov.ua
Національний університет «Острозька академія» <i>Наукова бібліотека</i>	http://www.oa.edu.ua/ http://lib.oa.edu.ua/
Національний університет державної податкової служби України (Ірпінь) <i>Наукова бібліотека</i>	http://asta.edu.ua/ http://library.asta.edu.ua/
Національний університет «Кієво-Могилянська академія» <i>Наукова бібліотека</i>	http://www.ukma.kiev.ua http://www.library.ukma.kiev.ua
Національний університет «Одеська юридична академія» <i>Наукова бібліотека</i>	http://onua.edu.ua http://onua.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=182&Itemid=32&lang=ru
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого” (Харків) <i>Наукова бібліотека</i>	http://nlu.edu.ua/ http://library.nulau.edu.ua/
Національний університет харчових технологій (Київ) <i>Науково-технічна бібліотека</i>	http://www.nuft.edu.ua http://library.usuft.kiev.ua
Національний університет цивільного захисту України (Харків)	http://nuczu.edu.ua/ukr/

<i>Електронна бібліотека</i>	http://books.nuczu.edu.ua/load.php
Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля <i>Наукова бібліотека</i>	http://snu.lg.ua/welcome.php http://librarysnu.at.ua/
Ужгородський національний університет <i>Наукова бібліотека</i>	http://www.zakdu.edu.ua http://libuzhnu.brinkster.net/
Харківська державна академія культури <i>Бібліотека</i>	http://www.ic.ac.kharkov.ua http://lib-hdak.in.ua/
Харківський державний університет харчування та торгівлі <i>Наукова бібліотека</i>	http://hduht.edu.ua http://hduht.edu.ua/Bibl/index.htm
Харківський національний автомобільно- дорожній університет <i>Наукова бібліотека</i>	http://www.khadi.kharkov.ua http://library.khadi.kharkov.ua/golovna/
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця <i>Науково-технічна бібліотека</i>	http://www.hdeu.edu.ua http://library.hneu.edu.ua/index.php
Харківський національний медичний університет <i>Наукова бібліотека</i>	http://www.knmu.kharkov.ua/index.php?lang=uk http://libr.knmu.kharkov.ua/
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди <i>Бібліотека</i>	http://www.pu.ac.kharkov.ua http://www.pu.ac.kharkov.ua/library
Харківський національний університет будівництва та архітектури	http://www.kstuca.kharkov.ua
Харківський національний університет внутрішніх справ <i>Бібліотека</i>	http://lib.univd.edu.ua/ http://lib.univd.edu.ua/
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна <i>Центральна наукова бібліотека</i>	http://www.univer.kharkov.ua/ http://www-library.univer.kharkov.ua/ukr http://nure.ua/
Харківський національний університет радіоелектроніки <i>Наукова бібліотека</i>	http://lib.kture.kharkov.ua
Харківський університет повітряних сил ім. І. Кожедуба	http://www.hups.mil.gov.ua

Українська академія банківської справи
Національного банку України
Наукова бібліотека

<http://www.uabs.edu.ua/>

<http://lib.uabs.edu.ua/>

Бібліотеки окремих зарубіжних закладів освіти

Ірландський національний університет
(м. Корк)

<http://www.ucc.ie/en/>

Бібліотека

<http://booleweb.ucc.ie/>

Кембріджський університет

<http://www.cam.ac.uk/>

Бібліотека

<http://www.lib.cam.ac.uk/>

Королівський технологічний інститут (м.
Стокгольм, Швеція)

<https://www.kth.se/en/kthb>

Бібліотека

<https://www.kth.se/en/kthb>

Оксфордський університет

<http://www.ox.ac.uk/>

Бібліотека

<http://www.ox.ac.uk/research/libraries>

Прінстонський університет

<http://www.princeton.edu/main/>

Бібліотека

<http://library.princeton.edu/>

Стенфордський університет

<http://stanford.edu/>

Бібліотека

<http://library.stanford.edu/>

Університет Мінесоти

<http://www1.umn.edu/twincities/index.html>

Бібліотека з прав людини

<http://www1.umn.edu/humanrts/russian/Rindex.html>

Чиказький університет

<http://www.uchicago.edu/e/index.html>

Бібліотека

<http://www.lib.uchicago.edu/e/index.html>

Школа права Блумінгтонського
Університету Індіани

<http://www.indiana.edu/>

Юридична бібліотека

<http://law.indiana.edu/lawlibrary/index.shtml>

Школа права Єльського університету

<http://www.yale.edu/>

Юридична бібліотека

<http://www.law.yale.edu/library>

Школа права Університету Уошборн

<http://washburnlaw.edu/>

Юридична бібліотека

<http://washburnlaw.edu/library>

Школа права Корнель

<http://www.lawschool.cornell.edu/>

Юридична бібліотека

<http://www.lawschool.cornell.edu/library/index.cfm>

Додаток 2

Експертиза та оцінювання портфоліо фахівця¹⁷³

Портфоліо є інструментом моніторингу професійних досягнень.

Механізм оцінювання портфоліо включає оцінку процесу й характеру роботи над ним; оцінку окремих розділів, рубрик і презентації/візуалізації продукту діяльності.

Мета створення портфоліо є одним із найважливіших критеріїв його оцінювання.

Загальні принципи оцінювання портфоліо

1. Нестандартність, творчий підхід до створення портфоліо.
2. Ступінь обґрунтованості матеріалів.
3. Ґрунтовність, практичне значення матеріалів.
4. Наявність вираженої авторської позиції при розробленні матеріалів.
5. Спосіб подання/візуалізації матеріалів.
6. Оформлення портфоліо тощо.

Ознаки ефективного портфоліо

1. Відображає прогнозовані результати (вказані в програмі самоосвіти), яких планує досягти фахівець.

2. Доказовість візуалізації компетентності фахівця та результативності його діяльності (накази, довідки, свідоцтва, сертифікати, грамоти, подяки тощо).

3. Може містити зразки робіт, виконаних упродовж певного періоду або в окремі відрізки часу, а також публікації фахівця.

4. Може включати окремі авторські здобутки/знахідки, роботи, що демонструють компетентності фахівця.

5. Може містити матеріали, в яких висвітлено результати оцінювання професійної діяльності фахівця колегами, партнерами, громадськістю та ін.

---

¹⁷³ Систематизовано, складено Аніщенко О.В. на основі аналізу професійного досвіду, а також опрацювання джерел: Кендюхова А.А. Професійне портфоліо: територія успіху сучасного педагога: навчально-методичний посібник. Кіровоград: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2016. С 30-31; Методичні рекомендації до оформлення портфоліо викладача та майстра виробничого навчання. Упоряд.: Н.Г. Копитько, Т.М. Павленко. Біла Церква: БКСД, 2011. 10 с. <http://www.bcsd.org.ua/images/Vikladachy/portfolio.pdf>.

6. Може містити додаткову інформацію про уподобання, хоббі, що не відображено в офіційних документах тощо.

Таблиця 1

Орієнтовні критерії оцінювання портфоліо

Критерії оцінювання портфоліо	
Варіант 1	Варіант 2
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Повнота інформації про професійну діяльність. ✓ Логічність відбору змісту матеріалу. ✓ Логічність структуризації досягнень. ✓ Можливість шкалювання. ✓ Зрозумілість передачі інформації. ✓ Правильність, грамотність оформлення матеріалів. ✓ Авторські здобутки/знахідки. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Повнота, системність візуалізації професійних досягнень. ✓ Адекватність змісту портфоліо специфіці професійної діяльності. ✓ Авторський характер документа. ✓ Інформативність портфоліо. ✓ Результативність та ефективність професійної діяльності. ✓ Сформованість здібностей до професійної самоорганізації. ✓ Наявність динаміки позитивних змін у професійній діяльності. ✓ Інноваційність професійної діяльності (інноваційність результатів, засобів діяльності, внесок у просування інновацій тощо). ✓ Культура оформлення портфоліо. ✓ Бачення перспектив розвитку професійної діяльності та особистісно-професійного розвитку й саморозвитку.

Додаток 3

Освітні онлайн платформи¹⁷⁴

Coursera¹⁷⁵ (<https://www.coursera.org/>) пропонує своїм слухачам сотні безкоштовних онлайн-курсів з різних дисциплін, у разі успішного закінчення яких користувач отримує сертифікат про проходження курсу. Coursera співпрацює з університетами з різних країн світу для викладання курсів цих навчальних закладів онлайн. Для тих, хто хоче отримати сертифікат із персональною верифікацією, передбачені платні сертифікати (для окремих курсів). Протягом навчання студент повинен переглядати відеолекції, які надсилаються йому щотижня, читати рекомендовані статті та виконувати домашні завдання. Деякі курси мають українські субтитри. Наразі курси на Coursera суттєво поглибились та почали об'єднуватися в спеціалізації.

Prometheus (<https://prometheus.org.ua/>) – це платформа масових відкритих онлайн-курсів. Серед його партнерів найкращі виші України: Києво-Могилянська академія, КНУ ім. Тараса Шевченка, Київський політехнічний інститут, Український католицький університет та Львівська ІТ-школа (LITS). Перевагами даного проекту є те, що більшість курсів подається українською мовою. Курси побудовані за системою пов'язаних між собою циклів, є безкоштовними і доступними в мережі в будь-який час.

EdEra¹⁷⁶ (<https://www.ed-era.com>) – платформа, що об'єднує повноцінні онлайн-курси та супроводжувальні матеріали широкого профілю. Усі курси тут безкоштовні, але після закінчення кожен охочий може віддячити проекту. До кожної лекції (коротких відео, запитань і завдань для кращого засвоєння матеріалу) додається супроводжуючий матеріал – конспект з ілюстраціями та поясненнями. Кожного тижня слухачі здають домашнє завдання, а в кінці курсу – іспит. Навчатись можна в будь-який зручний час, а успішність підтверджується сертифікатом.

ВУМ-Відкритий Університет Майдану (<https://vumonline.ua/>)¹⁷⁷ – платформа, покликана сприяти впровадженню громадянської освіти у дистанційному форматі. Онлайн-проект пропонує більше ніж 30 тем для безкоштовного навчання. Курси сформовані з відео-лекцій, практичних завдань і контрольних запитань. Наявність форуму надає можливість спілкування з іншими слухачами та викладачами.

---

¹⁷⁴ Складено Калюжною Т.Г.

¹⁷⁵ Smart-освіта: ресурси та перспективи. (2018). Матеріали III Міжнар.наук.-метод. конф.: тези доповідей. Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 252 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/4ce2164e98881e82955393871be6013d.pdf>

¹⁷⁶ Там само.

¹⁷⁷ Smart-освіта: ресурси та перспективи. (2018). Матеріали III Міжнар.наук.-метод. конф.: тези доповідей. Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 252 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/4ce2164e98881e82955393871be6013d.pdf>

Навчальне видання

Аніщенко Олена Валеріївна
Калюжна Тетяна Григорівна

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОСВІТИ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ДОРΟΣЛИХ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Авторська редакція

Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України,
м. Київ, вул. М. Берлинського, 9.